

MARIA BENEYTO

GRESOL D'ESCRITURA
FEMENINA I FEMINISTA

MARIA BENEYTO

GRESOL D'ESCRITURA FEMENINA I FEMINISTA
CRISOL DE ESCRITURA FEMENINA Y FEMINISTA

«A mes amics de tristor puc escriure
No em basta temps a poder-me'n reprendre»

Ausiàs March

«[...] Potser si, aquest jorn on crec dubtosament viure
i pense entendre al somni allo estrany de ser lliure [...]»

Després de soterrada la tendresa (1993)

A handwritten signature in black ink, reading "Mani Berrutoz". The signature is written in a cursive, flowing style. Below the name, there is a short horizontal line.

MARIA BENEYTO

GRESOL D'ESCRITURA
FEMENINA I FEMINISTA

CRISOL DE ESCRITURA
FEMENINA Y FEMINISTA

JOSEP BALLESTER-ROCA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

SALA DUC DE CALÀBRIA. BIBLIOTECA HISTÒRICA
DEL 9 D'ABRIL AL 6 DE JULIOL DE 2025

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

525
anys
1492-2017

bibliotequèsUV
HISTÒRICA

Vicerectorat d'Investigació

 GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE CULTURA, TURISMO Y DEPORTE
PID2022-139640NB-I00/AEI/10.13039/501100011033/FEDER,UE

 GENERALITAT
VALENCIANA
Conselleria d'Ensenyament
CIAICO/2023/104

 **Maria
Beneyto**
Esriptora
de l'any 2025

 À Punt
RÀDIO-TELEVISIÓ
VALENCIANA

EXPOSICIÓ

ORGANITZA

Universitat de València
Biblioteca Històrica
Vicerektorat d'Investigació
Centre Cultural La Nau

COL-LABORA

Acadèmia Valenciana de la Llengua
Vicerektorat de Cultura i Societat (Universitat
de València)

COMISSARIAT

Josep Ballester-Roca

COORDINACIÓ BIBLIOGRÀFICA

Silvia Villaplana Traver

COORDINACIÓ GENERAL

Elisa Millás Mascarós

CONSERVACIÓ I RESTAURACIÓ

Susana González Martínez
Mónica Pintado Antúnez

AUDIOVISUAL

Documental de la sèrie «Valentes» (À Punt Mèdia)
[https://www.apuntmedia.es/programes/valentes/temporada-2/
29-09-2019-maria-benyetocunat-1925-2011_134_1392641.html](https://www.apuntmedia.es/programes/valentes/temporada-2/29-09-2019-maria-benyetocunat-1925-2011_134_1392641.html)

ESPai EXPOSITIU

Sala Duc de Calàbria (Biblioteca Històrica).
Centre Cultural La Nau. Universitat de València
Del 9 d'abril al 6 de juliol de 2025

HORARI:

De dimarts a dissabte, de 10:00 a 14:00 h
i de 16:00 a 20:00 h
Diumenges, de 10:00 a 14:00 h
Dilluns tancat
Entrada lliure. Aforament limitat

VISITES GUIADES: de dimarts a divendres

RESERVES: visites.guiades@uv.es

www.uv.es/bibliotecahistorica

www.uv.es/cultura/exposicions

CATÀLEG

EDITA

Biblioteca Històrica de la Universitat
de València

FOTOGRAFIA

Eduardo Alapont Fernández
Aránzazu Guerola Inza
© de les fotografies: els autors, propietaris
i/o dipositaris

DISSENY I MAQUETACIÓ

Espirelius

IMPRESSIÓ

La Imprenta Comunicación Gráfica

TRADUCCIONS I CORRECCIONS

Servei de Política Lingüística
de la Universitat de València

AGRAÏMENTS

Joan Barres
Aránzazu Guerola Inza
Andrés Jarque Vañó

À Punt Mèdia

Arxiu Documental i Fotogràfic de Josep Ballester
Arxiu Fotogràfic Joan Fuster
Arxiu Municipal d'Alcoi
Associació d'Escriptors en Llengua Catalana
Biblioteca Històrica Municipal. Ajuntament
de València
Espai Alfaro
Universitat de València
Biblioteca d'Educació Maria Moliner
Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà
Biblioteca de Ciències Socials Gregori Maians
Biblioteca Dipòsit

ISBN: 978-84-9133-776-8

DOI: <https://doi.org/10.7203/puv-oa-9788491337768>

Aquesta obra està sota una Llicència Creative Commons ReconeixementNoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional.

ÍNDEX ÍNDICE

- 7 **Introducció** Introducción
- 13 **Maria Beneyto. Gresol d'escriptura femenina i feminista**
Maria Beneyto. Crisol de escritura femenina y feminista
- 49 **Secció 1. Lletraferides valencianes** Letraheridas valencianas
- 53 **Segles XV-XVI**
- 63 **Segles XVII-XVIII**
- 67 **Segles XIX-principis del segle XX**
- 73 **Secció 2. Maria Beneyto. Imatge de les identitats de les dones**
Maria Beneyto. Imagen de las identidades de las mujeres
- 77 **Dona múltiple i polièdrica** Mujer múltiple y poliédrica
- 83 **Àmbit maternal** Ámbito maternal
- 95 **Lectures, personatges literaris i culturals que influeixen en la seua obra** Lecturas, personajes literarios y culturales que influyen en su obra
- 115 **Secció 3. La dona forta**
- 139 **Secció 4. Al voltant de la seua obra** En torno a su obra
- 149 **Premis i reconeixements** Premios y reconocimientos
- 157 **Llista d'obres exposades** Lista de obras expuestas
- 165 **Referències bibliogràfiques** Referencias bibliográficas
- 165 **Bibliografia de Maria Beneyto**
- 169 **Bibliografia sobre Maria Beneyto (selecció)**

INTRODUCCIÓ

Maria Beneyto és una de les escriptores més importants en el context de les lletres valencianes contemporànies. Va publicar tant poesia com narrativa, va escriure tant en català com en castellà. Va viure la Guerra d'Espanya i la dura postguerra. De la seua llarga trajectòria destaquen els llibres de poesia com *Altra veu* (1952), *Eva en el tiempo* (1952), *Criatura múltiple* (1954) –amb el qual va guanyar el Premi València de poesia– o *Ratllas a l'aire* (1956) –Premi Ciutat de Barcelona. En la dècada dels seixanta té una incidència important en la narrativa i publica *El río viene crecido* (1960) –Premi València de Literatura–, el volum de contes *La gent que viu al món* (1966), *La dona forta* (1967) –que rep el Premi Joan Senent de novel·la– o *Antigua patria* (1969). Més tard guanya el Premi Ausiàs March amb *Vidre ferit de sang* (1977).

En la seua darrera etapa publica, entre altres obres, *Després de soterrada la tendresa* (1993), *Hojas para algun día de noviembre* (1993), *Elegies de pedra trencadissa* (1997), *Balneario* (2000) o *Bressoleig a l'insomni de la ira* (2003). Dels molts reconeixements i premis que ha rebut el seu quefer creatiu, cal destacar-ne el Premi Internacional Calviana Terzaroli, el Premi de les Lletres de la Generalitat Valenciana o el Premi Isabel de Villena.

L'obra creativa de Maria Beneyto ha suggerit la diversitat i la multiplicitat de la condició femenina, des de molts dels seus títols i en la majoria dels seus textos. Des d'aquesta pluralitat ens situa davant l'univers humà com un símbol personal i com una imatge col·lectiva de la identitat de la dona. Construïda i reescrita en cadascun dels seus llibres i amb una clara voluntat de reivindicació.

L'exposició s'estructura al voltant de quatre àmbits:

- Antecedents d'escriptores o lletraferides valencianes que, en una certa manera, formen part de la seua genealogia femenina estructurades en la línia del temps que va del segle XV al principi del segle XX.

INTRODUCCIÓN

María Beneyto es una de las escritoras más importantes en el contexto de las letras valencianas contemporáneas. Publicó tanto poesía como narrativa, escribió tanto en catalán como en castellano. Vivió la Guerra de España y la dura posguerra. De su larga trayectoria destacan los libros de poesía como *Altra veu* (1952), *Eva en el temps* (1952), *Criatura múltiple* (1954) –con el que ganó el Premio València de poesía– o *Ratllas a l'aire* (1956) –Premio Ciutat de Barcelona. En la década de los sesenta tiene una incidencia importante en la narrativa y publica *El río viene crecido* (1960) –Premio València de Literatura–, el volumen de cuentos *La gent que viu al món* (1966), *La dona forta* (1967) –ganadora del Premio Joan Senent de novela–, o *Antigua patria* (1969). Más tarde gana el Premio Ausiàs March con *Vidre ferit de sang* (1977).

En su última etapa publica, entre otras obras, *Després de soterrada la tendresa* (1993), *Hojas para algún día de noviembre* (1993), *Elegies de pedra trencadissa* (1997), *Balneario* (2000) o *Bressoleig a l'insomni de la ira* (2003). De los muchos reconocimientos y premios que ha recibido en su quehacer creativo cabe destacar el Premio Internacional Calviana Terzaroli, el Premi de les Lletres de la Generalitat Valenciana o el Premio Isabel de Villena.

La obra creativa de María Beneyto ha sugerido la diversidad y la multiplicidad de la condición femenina, desde muchos de sus títulos y en la mayoría de sus textos. Desde esta pluralidad nos sitúa delante del universo humano como un símbolo personal y como una imagen colectiva de la identidad de la mujer. Construida y reescrita en cada uno de sus libros y con una clara voluntad de reivindicación.

La exposición se estructura en torno a cuatro ámbitos:

- Antecedentes de escritoras o letraheridas valencianas que, en cierta manera, forman parte de su genealogía femenina estructuradas en una línea del tiempo desde el siglo XV hasta principios del siglo XX.

- Lectures, referències i aspectes socioculturals que fan d'espill en la seua obra. Moltes de les lectures i tant les vivències personals com històriques acaben reflectint-se en la seua escriptura i poden vertebrar-se mitjançant eixos temàtics que juguen amb diverses identitats femenines.
- Sense cap mena de dubte, *La dona forta* és l'obra narrativa més emblemàtica de Maria Beneyto i una de les novel·les més interessants dels anys seixanta en l'àmbit de la literatura catalana. En la novel·la es planteja el tema de l'emancipació femenina i tota una sèrie de situacions que giren a l'entorn de la dona en una societat canviant. El grup actancial de les dones és el que genera la mateixa dinàmica del relat.
- Finalment, es mostra el destacat paper de la trajectòria de Maria Beneyto en les lletres valencianes distingida sovint per notables reconeixements. No obstant això –a l'igual com ha passat amb altres escriptores– la seua obra ha caigut en l'oblit, silenciada pel temps, situació que ha de canviar tot donant-li l'espai que mereix.

Josep Ballester-Roca
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

- Lecturas, referencias y aspectos socioculturales que hacen de espejo en su obra. Muchas de las lecturas y tanto las vivencias personales como históricas se acaban reflejando en su escritura y pueden vertebrarse mediante ejes temáticos que juegan con diversas identidades femeninas.
- Sin ningún género de duda, *La dona forta* es la obra narrativa más emblemática de María Beneyto y una de las novelas más interesantes de los años sesenta en el ámbito de la literatura catalana. En la novela se plantea el tema de la emancipación femenina y toda una serie de situaciones que giran en torno a la mujer en una sociedad cambiante. El grupo actancial de las mujeres es el que genera la propia dinámica del relato.
- Finalmente, se muestra el destacado papel de la trayectoria de María Beneyto en las letras valencianas distinguida a menudo por notables reconocimientos. Sin embargo –al igual cómo ha pasado con otras escritoras– su obra ha caído en el olvido, silenciada por el tiempo, situación que tiene que cambiar dándole el espacio que merece.

Josep Ballester-Roca
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

MARIA BENEYTO

GRESOL D'ESCRITURA FEMENINA I FEMINISTA

*Jo entenc per «dona» el que no es pot representar,
el que no pot ser dit.*

JULIA KRISTEVA

Maria Beneyto experimenta un vincle estret amb les dones escriptores anteriors que permet recuperar les seues genealogies, tal com ho demana, ho proposa i ho porta a terme Virginia Woolf al llarg de la seua obra. Algunes, les va llegir; d'altres, va resseguir ben bé la trajectòria vital i professional, com Isabel de Villena i Margarida de Valldaura, i alguna altra, com Maria Ibars, la va conèixer personalment.

La recuperació de la memòria de les genealogies femenines sempre presenta entrebancs d'invisibilització i de discontinuïtat i per això el fons ben ric de la Biblioteca Històrica és totalment necessari per a la reconstrucció d'aquest fil conductor. Reivindiquem en aquest cas la perifèria del polisistema cultural i literari. Per aquest motiu és absolutament imprescindible rescatar escriptores oblidades, amagades o silenciades, per tal d'establir uns lligams mínims per a la creació d'una ascendència literària.

La confecció de les genealogies, sovint ocultes (escriptores i dones de lletres valencianes des del segle XV al XX, però així mateix d'altres cultures, com les enciclopedistes franceses abans de la Revolució, George Sand, Halma Angélico i les escriptores feministes en temps de la República o Simone de Beauvoir) s'ha de fer tot buscant els nexes d'unió que ben bé es poden construir entre elles i Maria Beneyto. Enllaçar el fil, el lligam de la memòria, no sempre resulta fàcil, però cal dur-ho a terme. Com apunta Maria Mercè Marçal:

Si a cada generació literària li pertoca reparar les injustícies de les anteriors pel que fa a la valoració de les obres del passat, a cada generació de dones ens cal, a més a més, establir i redefinir vincles amb les nostres predecessores,

MARIA BENEYTO

CRISOL DE ESCRITURA FEMENINA Y FEMINISTA

*Yo entiendo por «mujer» lo que no se puede
representar, lo que no puede ser dicho.*

JULIA KRISTEVA

Maria Beneyto experimenta un estrecho vínculo con las mujeres escritoras anteriores a su época que permite recuperar sus genealogías, tal y como lo pide, lo propone y lo lleva a cabo Virginia Woolf a lo largo de su obra. A algunas, las leyó; de otras, hizo seguimiento de vidas y trayectorias, como con Isabel de Villena y Margarida de Valldaura, y a alguna otra, como Maria Ibars, la llegó a conocer personalmente.

La recuperación de la memoria de las genealogías femeninas siempre presenta trabas de invisibilización y de discontinuidad y por eso el rico fondo de la Biblioteca Històrica es totalmente necesario para la reconstrucción de este hilo conductor. Reivindicamos en este caso la periferia del polisistema cultural y literario. Por este motivo es imprescindible rescatar a las escritoras olvidadas, escondidas o silenciadas para establecer unos vínculos mínimos para la creación de una ascendencia literaria.

La confección de las genealogías, a menudo ocultas (escritoras y mujeres de letras valencianas desde el siglo XV al XX, pero así mismo de otras culturas, como las enciclopedistas francesas antes de la Revolución, George Sand, Halma Angélico y las escritoras feministas en tiempos de la República o Simone de Beauvoir) buscando los nexos de unión que es muy posible construir entre ellas y Maria Beneyto. Enlazar el hilo, el vínculo de la memoria, no siempre resulta fácil, pero que hay que llevarlo a cabo. Como apunta Maria Mercè Marçal:

Si a cada generació literària li pertoca reparar les injustícies de les anteriors pel que fa a la valoració de les obres del passat, a cada generació de dones ens cal, a més a més, establir i redefinir vincles amb les nostres predecessors, i rescatar de l'oblit o d'un semi-oblit insidiós obres d'un valor injustament

i rescatar de l'oblit o d'un semi-oblit insidiós obres d'un valor injustament menystingut, si no volem tenir la sensació de començar sempre de cap i de nou en el si d'una literatura com totes, majoritàriament masculina.

I tot aquest lligam, aquesta filiació entre aquestes escriptores (tant les valencianes com les d'altres literatures) fins a Beneyto és necessària: recuperar i bastir les genealogies femenines. La nostra escriptora, des dels primers llibres fins a les darreres obres publicades, va anar teixint una xarxa de creadores, mares literàries, d'identitats amb qui dialogar, i el fons de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València s'adiu com anell al dit en aquesta edificació maó a maó.

* * *

En el complicat i tenebrós context de la postguerra valenciana, hem d'incorporar algunes claus per a comprendre la singularitat i sobretot la rellevància literària de Maria Beneyto, ja que, d'entrada, hem de subratllar que ens trobem davant d'una escriptora; per tant, primer entrebanc i important, perquè la seua obra trenca els models franquistes assignats de forma tradicional a la identitat femenina; i segon tret diferencial, no per això menys decisiu, duplica la seua veu en una llengua vetada i en un intent ben clar de folklorització per part de les autoritats del moment. A més, pensem que la família Beneyto pertanyia al bàndol dels perdedors de la Guerra d'Espanya. De fet, ja des de l'inici de la seua trajectòria apreciem un desafiament al silenci que va imposar el règim de la dictadura sobre la identitat dels vençuts.

En efecte, podem suggerir alguns aspectes sense els quals es fa impossible entendre i copsar aquells anys durant la postguerra, sense tenir present la conjuntura i la situació de la llengua com d'una manera molt perspicaç apunta Fuster: «No defenso ni justifico el bilingüisme; ni tan sols no intento mostrar-lo com a explicable [...] Però és dolorós també, i nociu, per al propi escriptor que el practica». D'altra banda, però, també hem de tenir en compte les circumstàncies biogràfiques de l'escriptora, que, en aquest cas, van ser superades gràcies a una presa de posició clara i decidida. Recordem que Beneyto, sense gens de necessitat, va duplicar la seua veu creativa en un ambient literari depauperat i, fins i tot, en algun moment caïnita: «La cosa és que, entorn del 50, el petit i mediocríssim món literari vernacular, a València, era un infern: els quatre gats que se'n consideraven protagonistes s'odiaven a mort, arrossegaven unes vanitats personals irrisòries de tan desproporcionades [...]

menystingut, si no volem tenir la sensació de començar sempre de cap i de nou en el si d'una literatura com totes, majoritàriament masculina.

Y todo este vínculo, esta filiación entre estas escritoras (tanto las valencianas como las de otras literaturas) hasta Beneyto es necesaria: recuperar y construir las genealogías femeninas. Nuestra escritora, desde los primeros libros hasta las últimas obras publicadas, fue tejiendo una red de creadoras, madres literarias, de identidades con quien dialogar, y el fondo de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València se aviene como anillo al dedo en esta edificación ladrillo a ladrillo.

* * *

En el complicado y tenebroso contexto de la postguerra valenciana, hemos de incorporar algunas claves para comprender la singularidad y sobretudo la relevancia literaria de Maria Beneyto, ya que, de entrada, hemos de subrayar que nos encontramos ante una escritora; por lo tanto, primera e importante traba, puesto que su obra rompe los modelos franquistas asignados de forma tradicional a la identidad femenina; y segundo hecho diferencial, no per eso menos decisivo, duplica su voz en una lengua vetada y en un intento muy claro de folclorización por parte de las autoridades del momento. Además, pensemos que la familia Beneyto pertenecía al bando de los perdedores de la Guerra de España. De hecho, ya desde el inicio de su trayectoria apreciamos un desafío al silencio que impuso el régimen de la dictadura sobre la identidad de los vencidos.

En efecto, podemos sugerir algunos aspectos sin los cuales se hace imposible entender y captar aquellos años durante la postguerra, sin tener presente la coyuntura y la situación de la lengua como de una manera muy perspicaz apunta Fuster: «No defenso ni justifico el bilingüisme; ni tan sols no intento mostrar-lo com a explicable [...] Però és dolorós també, i nociu, per al propi escriptor que el practica». Por otro lado, también hemos de tener en cuenta las circunstancias biográficas de la escritora, que, en este caso, fueron superadas gracias a una toma de posición clara y decidida. Recordemos que Beneyto, sin ninguna necesidad, duplicó su voz creativa en un ambiente literario depauperado e, incluso, en algún momento, cainita: «La cosa és que, entorn del 50, el petit i mediocríssim món literari vernacular, a València, era un infern: els quatre gats que se'n consideraven protagonistes s'odiaven a mort, arrossegaven unes vanitats personals irrisòries de

L'episodi era d'un provincianisme escandalós», Fuster de nou *dixit*. Perquè en aquella atmosfera ben carregada d'entrebancs: «Castellana ha estat la meua formació. Castellà s'ha parlat sempre a casa, i a Madrid, on vaig viure deu anys d'infantesa, tu em diràs com es parlava. No obstant això, vaig escriure en valencià, amb un gran esforç, perquè ho considerava un deure i un deute amb la meua terra» ens diu en una de les diverses entrevistes que li vam fer l'any 1993. D'aquesta manera, ara en una llengua o ara en una altra, va fer camí en la seua obra com a escriptora.

Unes breus pinzellades entorn de la seua biografia ens poden ajudar a esbossar la trajectòria d'aquesta autora. Maria Beneyto va nèixer el 14 de maig de 1920 i va morir el 15 de març de 2011 a la ciutat de València. La seua família es va traslladar a Madrid quan era molt petita, etapa vital definida per l'escriptora com a molt dura. El motiu del trasllat familiar obeeix al desig patern d'intentar estrenar alguna de les seues peces teatrals i operetes a la capital de l'estat, però no ho va aconseguir en cap moment, tal com es reflecteix en la novel·la autobiogràfica de la nostra autora, *Antigua patria* (1969). En plena guerra, uns mesos abans que el govern de la República es trasllade a València, la família Beneyto torna a la ciutat d'origen. No obstant això, la situació no va diferir substancialment dels esdeveniments viscuts a Madrid, com tampoc després en la postguerra, ja que, igual que per a la majoria de la població no addicta al règim, van ser temps molt complicats. L'any 1944 la seua situació canviarà. A partir de l'ajuda d'una amistat familiar ixen d'aquella penúria. Aquest inesperat gir econòmic permetrà a la jove Maria Beneyto complir amb l'aspiració més íntima: dedicar-se completament a l'escriptura. Ara posseïa els mitjans i el temps per a poder intentar-ho. Eren les condicions materials de la creació femenina apuntades per Virginia Woolf en *A Room of One's Own*.

* * *

Des de *Canción olvidada* (1947) fins que va faltar, Maria Beneyto va treure a la llum més de quaranta obres de creació, entre les quals destaquen *Altra veu* (1952), editada en Torre, que va rebre la menció honorífica del Premi Joaquim Folguera dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili de 1953, celebrats a Caracas; *Eva en el tiempo* (1952), publicada en la col·lecció de la revista *El sobre literario*, o *Criatura múltiple* (1954), amb el qual va guanyar el Premi València de poesia. El 1956, Torre publica *Ratlles a l'aire*, que va rebre el Premi Ciutat de Barcelona. A Barcelona va

tan desproporcionadas [...] L'episodi era d'un provincianisme escandalós», Fuster de nuevo *dixit*. Pues en aquella atmósfera tan cargada de obstáculos: «Castellana ha sido mi formación. Castellano se ha hablado siempre en casa, y en Madrid, donde viví diez años de mi niñez, tú me dirás cómo se hablaba. Sin embargo, escribí en valenciano, con un gran esfuerzo, porque lo consideraba un deber y una deuda con mi tierra» nos dice en una de las varias entrevistas que le hicimos en 1993. De este modo, ahora en una lengua o ahora en otra, hizo camino en su obra como escritora.

Unas breves pinceladas en torno a su biografía nos pueden ayudar a esbozar la trayectoria de esta autora. Maria Beneyto nació el 14 de mayo de 1920 i murió el 15 de marzo de 2011 en la ciudad de Valencia. Su familia se trasladó a Madrid cuando era muy pequeña, etapa vital definida por la escritora como muy dura. El motivo del traslado familiar obedece al deseo paterno de intentar estrenar alguna de sus piezas teatrales y operetas en la capital del estado, pero no lo llegó a conseguir en ningún momento, tal como se refleja en la novela autobiográfica de nuestra autora, *Antigua patria* (1969). En plena guerra, unos meses antes de que el gobierno de la República se traslade a Valencia, la familia Beneyto vuelve a la ciudad de origen. Sin embargo, la situación no cambió sustancialmente de los acontecimientos vividos en Madrid, como tampoco después en la postguerra, ya que, al igual que para la mayoría de la población no adicta al régimen, fueron tiempos muy complicados. En 1944 su situación cambiará. A partir de la ayuda de una amistad familiar salen de aquella penuria. Este inesperado giro económico permitirá a la joven Maria Beneyto cumplir con la aspiración más íntima: dedicarse completamente a la escritura. Ahora poseía los medios y el tiempo para poder intentarlo. Eran las condiciones materiales de la creación femenina apuntadas por Virginia Woolf en *A Room of One's Own*.

* * *

Desde *Canción olvidada* (1947) hasta que faltó, Maria Beneyto sacó a la luz más de cuarenta obras de creación, entre las que destacan *Altra veu* (1952), editada en Torre, que recibió la mención honorífica del premio Joaquim Folguera de los Jocs Florals de la Llengua Catalana en el exilio de 1953, celebrados en Caracas; *Eva en el tiempo* (1952), publicada en la colección de la revista *El sobre literario*, o *Criatura múltiple* (1954), con la que ganó el premio València de poesía. En 1956, Torre

tenir un cert èxit, de manera que l'editorial Faro en va treure una segona edició el 1958. Ja en la dècada dels seixanta té una incidència important en la narrativa i publica un nombre gens menyspreable d'obres, entre les quals destaquen *El río viene crecido* (1960), Premi València de Literatura; el volum de contes *La gent que viu al món* (1966); *La dona forta* (1967), que guanya el Premi Senent de novel·la, o *Antigua patria* (1969), que rep el premi Ciudad de Múrcia. Més tard publica a Caracas *El agua que rodea la isla* (1974) i el 1976 guanya el Premi Ausiàs March amb *Vidre ferit de sang*. Després ve un llarg parèntesi de silenci en l'escena literària pública en què pràcticament no es deixa veure i no publica ni un sol llibre. Més tard ressorgirà com el fènix: a partir de la reedició i un estudi crític de *La dona forta* per la Institució Valenciana d'Estudis i Investigació i Edicions Alfons el Magnànim l'any 1990, s'inicia una segona etapa en l'àmbit públic i de reconeixement de la seua obra. Hom publica diverses antologies i reedicions dels seus llibres. L'any 1992 se li concedeix el Premi de les Lletres Valencianes, màxim guardó literari que atorga la Generalitat Valenciana. I fins a la seua mort, va publicar, entre d'altres, *Nocturnidad y alevosía* (1993), *Després de soterrada la tendresa* (1993), *Hojas para algún día de noviembre* (1993), *Para desconocer la primavera* (1994), *Elegies de pedra trencadissa* (1997), *Poesia (1952-1993)* (1997), *El mar, desde la playa* (1999), *Balneario* (2000), *Bressoleig a l'insomni de la ira* (2003), obra per la qual se li va concedir el Premi de la Crítica Catalana, o *Poesía completa (1947-2007)*. En definitiva, una important eclosió literària, no sols en quantitat sinó també –i sobretot– en qualitat.

Una de les constants més destacades en l'obra de Beneyto rau en la seua capacitat per a formular l'angoixa i el sentiment de les limitacions humanes del nostre temps. La presència de l'ésser humà i, de forma més concreta, d'aquells més desvalguts adquireix una gran força en la seua creació. El dolor que suggereix es converteix en el ressò del sofriment de la humanitat. «L'amor als febles», com apunta Sanchis Guarner, «la porta a rebel·lar-se amb coratge contra la injustícia, a compartir el dolor de les víctimes de l'opressió» i a convertir-se en la veu dels marginats i en especial la de les dones:

Jo somniava arbres, soterrant l'alegria.
Dins de mi, la sang de l'horta en la ciutat glatia.
Em pressentia dona tota silvestre encís,
tota de llum i terra, branca del paradís.

publica *Ratllas a l'aire*, que recibió el premio Ciutat de Barcelona. En Barcelona tubo cierto éxito, de manera que la editorial Faro sacó una segunda edición en 1958. Ya en la década de los sesenta tiene una incidencia importante en la narrativa y publica un número nada despreciable de obras, entre las cuales destacan *El río viene crecido* (1960), Premio València de Literatura; el volumen de cuentos *La gent que viu al món* (1966); *La dona forta* (1967), que ganó el Premio Senent de novela, o *Antigua patria* (1969), que recibe el Premio Ciudad de Murcia. Más tarde publica en Caracas *El agua que rodea la isla* (1974) y en 1976 gana el premio Ausiàs March con *Vidre ferit de sang*. Después viene un largo paréntesis de silencio en la escena literaria pública en el que prácticamente no se deja ver y no publica ni un solo libro. Más tarde resurgió como el ave fénix: a partir de la reedición y un estudio crítico de *La dona forta* para la Institució Valenciana d'Estudis i Investigació i Edicions Alfons el Magnànim en el año 1990, se inicia una segunda etapa en el ámbito público y de reconocimiento de su obra. Se publican diversas antologías y reediciones de sus libros. En 1992 se le concede el Premi de les Lletres Valencianes, máximo galardón literario que otorga la Generalitat Valenciana. Y hasta su muerte publicó, entre otros, *Nocturnidad y alevosía* (1993), *Després de soterrada la tendresa* (1993), *Hojas para algún día de noviembre* (1993), *Para desconocer la primavera* (1994), *Elegies de pedra trencadissa* (1997), *Poesia (1952-1993)* (1997), *El mar, desde la playa* (1999), *Balneario* (2000), *Bressoleig a l'insomni de la ira* (2003), obra per la cual se le concedió el Premio de la Crítica Catalana, o *Poesía completa (1947-2007)*. En definitiva, una importante eclosión literaria, no solo en cantidad sino también –y, sobre todo– en calidad.

Una de las constantes más destacadas en la obra de Beneyto se basa en su capacidad para formular la angustia y el sentimiento de las limitaciones humanas de nuestro tiempo. La presencia del ser humano y, de forma más concreta, de aquellos más desvalidos adquiere una gran fuerza en su creación. El dolor que sugiere se convierte en el eco del sufrimiento de la humanidad. «L'amor als febles», como apunta Sanchis Guarner, «la porta a rebel·lar-se amb coratge contra la injustícia, a compartir el dolor de les víctimes de l'opressió» y a convertirse en la voz de los marginados y en especial en la de las mujeres:

Jo somniava arbres, soterrant l'alegria.
Dins de mi, la sang de l'horta en la ciutat glatia.
Em presentia dona tota silvestre encís,
tota de llum i terra, branca del paradís.

O:

¿Quién me ha ordenado ineludiblemente
hablar con voz ajena a mi silencio,
presintiendo, crecida, o recordando,
existiendo a la vez de tantos modos?
Yo, múltiple, plural, amigos míos,
no soy nada. Soy todo. Soy aquella
que se quejaba a Dios de no ser río
y ser mar, ser clamor y no palabra,
ser calle de ciudad y no sendero,
ser colmena y no ser única abeja.

I:

Jo sóc la dona forta de la Santa Escripura.
(Mai no hi hagué més feble, més humil criatura).
Mai no hi hagué un silenci més compacte que el meu
Tancant els camins vívids a més crescuda veu.
Ells em motegen freda, i serena, i valenta.
I estic plena de pànic i de tristor calenta.
[...]
Però mai no vaig dir-los: «Companys, també sóc terra.
De flama sóc i d'aigua, d'elements sempre en guerra...»
No els diguí la por meua a la nit, a la mort.

L'obra de Maria Beneyto es transforma en el retrat de la dona al llarg del temps, una mena de dietari «en què el que s'expressa no són els fets, sinó la forma d'una mirada concreta, la dicció d'una sensibilitat en contrast amb els esdeveniments que presència i que ens fa presenciar», ens apunta Antoni Martí. A través de cada un dels seus llibres, l'autora ens regala una radiografia tant interior com exterior de la identitat femenina, del «signe femení», com ella ho designa, però des d'un punt de vista plural, divers i compromès. Per aquest motiu, apreciem en els seus llibres la presència constant de la realitat assignada de forma tradicional a la dona i de tot el ventall d'estereotips naturalitzats per la societat per a representar-la, com la mare, l'esposa i la mestressa de casa, però la nostra autora no es limita a una descripció enumerativa de figuracions

O:

¿Quién me ha ordenado ineludiblemente
hablar con voz ajena a mi silencio,
presintiendo, crecida, o recordando,
existiendo a la vez de tantos modos?
Yo, múltiple, plural, amigos míos,
no soy nada. Soy todo. Soy aquella
que se quejaba a Dios de no ser río
y ser mar, ser clamor y no palabra,
ser calle de ciudad y no sendero,
ser colmena y no ser única abeja.

Y:

Jo sóc la dona forta de la Santa Escripura.
(Mai no hi hagué més feble, més humil criatura).
Mai no hi hagué un silenci més compacte que el meu
Tancant els camins vívids a més crescuda veu.
Ells em motegen freda, i serena, i valenta.
I estic plena de pànic i de tristor calenta.
[...]
Però mai no vaig dir-los: «Companys, també sóc terra.
De flama sóc i d'aigua, d'elements sempre en guerra...»
No els diguí la por meua a la nit, a la mort.

La obra de Maria Beneyto se transforma en el retrato de la mujer a lo largo del tiempo, una especie de dietario «en què el que s'expressa no són els fets, sinó la forma d'una mirada concreta, la dicció d'una sensibilitat en contrast amb els esdeveniments que presencia i que ens fa presenciar», nos apunta Antoni Martí. A través de cada uno de sus libros, la autora nos regala una radiografía tanto interior como exterior de la identidad femenina, del «signo femenino», como ella lo llama, pero desde un punto de vista plural, diverso y comprometido. Por este motivo, apreciamos en sus libros la presencia constante de la realidad asignada de forma tradicional a la mujer y de todo el abanico de estereotipos naturalizados por la sociedad para representarla, como la madre, la esposa y la ama de casa, pero nuestra autora no se limita a una descripción enumerativa de figuraciones

prefixades sinó que les sotmet a un conscient exercici de reescriptura que genera noves construccions de les genealogies de la feminitat.

* * *

Al llarg de la història de la humanitat les dones han gaudit de poques o nul·les possibilitats de crear imatges pròpies de la feminitat, i en el temps, han hagut d'assumir la imposició dels models totalment viciats i erigits pels homes. Així, durant un llarg període, l'etern femení s'ha interpretat com una mena de visió de la bellesa angelical i la dolçor en els sentiments, ja que la dona ideal es defineix com una criatura passiva, dòcil i feble de caràcter. Al respecte, Sandra Gilbert i Susan Gubar, amb la ironia que les caracteritza, afirmen: «No tenir personalitat no és solament ser noble, sinó estar morta. Una vida sense història, com la vida de Makarie de Goethe, és una vida de mort, és la mort en vida. L'ideal de puresa contemplativa evoca, en darrer terme, tant el cel com el cementiri».

La imatge de docilitat i innocència concebuda per la psique masculina en l'obra de Beneyto s'esquerda fins a la seua eliminació, ja que la condició femenina s'afirma des de la renúncia a aquests trets tradicionalment assignats al llarg de la història:

Pisaré tierra firme, asfalto firme, piedra
renunciaré al refugio donde está la inocencia
la dulzura evasiva, queriéndome anestesiar me

O:

en aqueixos nous vents de la dona que em porta
–dona i no àngel– per la voravia.

Si tota imatge té el seu anvers, en el cas d'aquesta figuració femenina gestada pels dictàmens socials i pel poder patriarcal, el revers correspon a aquella part amagada darrere de les vestidures de bondat i bellesa, el monstre, com a símbol del pànic de l'home a la rebel·lió de la dona, a la por d'enfrontar-s'hi en termes d'igualtat. Així ho explica Celia Amorós:

No creo que haya razón metafísica alguna para que el hombre tema a la mujer: la teme porque la oprime, y sobre todo la ha oprimido duramente, y en la medida en que pretende –sutilmente– seguir oprimiéndola para mantener una

prefijadas sino que las somete a un consciente ejercicio de reescritura que genera nuevas construcciones de las genealogías de la feminidad.

* * *

A lo largo de la historia de la humanidad las mujeres han disfrutado de pocas o nulas posibilidades de crear imágenes propias de la feminidad, y en el tiempo, han tenido que asumir la imposición de los modelos totalmente viciados y erigidos por los hombres. Así, durante un largo periodo, el eterno femenino se ha interpretado como un tipo de visión de la belleza angelical y la dulzura en los sentimientos, puesto que la mujer ideal se define como una criatura pasiva, dócil y débil de carácter. Al respecto, Sandra Gilbert y Susan Gubar, con la ironía que las caracteriza, afirman: «No tener personalidad no es solo ser noble, sino estar muerta. Una vida sin historia, como la vida de Makarie de Goethe, es una vida de muerte, es la muerte en vida. El ideal de pureza contemplativa evoca, en último término, tanto al cielo como al cementerio».

La imagen de docilidad e inocencia concebida por la psique masculina en la obra de Beneyto se agrieta hasta su eliminación, puesto que la condición femenina se afirma desde la renuncia a estos rasgos tradicionalmente asignados a lo largo de la historia:

Pisaré tierra firme, asfalto firme, piedra
renunciaré al refugio donde está la inocencia
la dulzura evasiva, queriéndome anestesiar-me

O:

en aqueixos nous vents de la dona que em porta
–dona i no àngel– per la voravia.

Si toda imagen tiene su anverso, en el caso de esta figuración femenina gestada por los dictámenes sociales y por el poder patriarcal, el reverso corresponde a aquella parte escondida detrás de las vestiduras de bondad y belleza, el monstruo, como símbolo del pánico del hombre a la rebelión de la mujer, al miedo de enfrentarse en términos de igualdad. Así lo explica Celia Amorós:

No creo que haya razón metafísica alguna para que el hombre tema a la mujer: la teme porque la oprime, y sobre todo la ha oprimido duramente, y en la medida en que pretende –sutilmente– seguir oprimiéndola para mantener una

identidad –la identidad masculina–construida sobre la base de esta opresión.
No la oprime porque la teme, sino al revés.

Des d'aquesta perspectiva, la figuració del monstre correspon també a aquella dona que no renuncia al seu punt de vista i rebutja el paper submís i passiu que se li ha assignat durant segles. La literatura i la mitologia ens han obsequiat amb una rica galeria d'aquests personatges, a través de figures gairebé sempre terribles des de la tradició, com són la Medusa, l'Esfinx, Circe, Pandora, Medea, Dalila, Salomé, les bruixes, les sirenes o les amazones. Hélène Cixous i Catherine Clement expliquen la construcció i l'ocupació utilitarista de personatges creats des de la tradició masculista, com els tipus de la histèrica o la fetillera com a figures representatives, encara que extremes, de l'experiència femenina.

Si bé en l'obra de Maria Beneyto podem trobar alguns d'aquests personatges, la seua representació obeeix a la construcció personal, a la recerca, però també a la trobada de la seua autoconsciència femenina més íntima o fins i tot al joc amb els referents culturals, reescrivint-los: «i la sirena, / d'Andersen, la plorada sireneta, / no té en compte si has envellit en pedra / o en carn viva». O, per exemple, l'arquetip de la sirena es converteix en una veu que reivindica i mostra la seua solitud en la lluita constant de la vida, sense més opció que l'exili:

Ací estic. Escolteu-me. Ja sóc sola.
Vinc una altra vegada plena d'ecos
a dir-vos la paraula ... Ja sóc sola
¿Ja no obrirà mai porta l'exili?
[...] Sóc criatura d'aigua en l'enyorança
i a penes tinc de mar als ulls i als somnis.
Germanes mudes ja sota les ones,
¿sóc sola ací, sola a la mar per sempre...?

Com també la iconografia generada per les bruixes com a dones poc femenines pel seu distanciament del model de dona creat pel patriarcat, en els textos de la nostra escriptora es transformaran en el suport que necessita la veu poètica per a seguir endavant, en el sosteniment per a mostrar el camí:

Mai no podré arribar al pont,
el meu destí és restar
a mig camí...

identidad –la identidad masculina– construida sobre la base de esta opresión.
No la oprime porque la teme, sino al revés.

Desde esta perspectiva, la figuración del monstruo corresponde también a aquella mujer que no renuncia a su punto de vista y rechaza el papel sumiso y pasivo que se le ha asignado durante siglos. La literatura y la mitología nos han obsequiado con una rica galería de estos personajes, a través de figuras casi siempre terribles desde la tradición, como son la Medusa, la Esfinge, Circe, Pandora, Medea, Dalila, Salomé, las brujas, las sirenas o las Amazonas. Hélène Cixous y Catherine Clement explican la construcción y la ocupación utilitarista de personajes creados desde la tradición machista, como los tipos de la histérica o la hechicera como figuras representativas, aunque extremas, de la experiencia femenina.

Si bien en la obra de Maria Beneyto podemos encontrar algunos de estos personajes, su representación obedece a la construcción personal, a la búsqueda, pero también al encuentro de su autoconsciencia femenina más íntima o incluso al juego con los referentes culturales, reescribiéndolos: «i la sirena, / d'Andersen, la plorada sireneteta, / no té en compte si has envellit en pedra / o en carn viva». O, por ejemplo, el arquetipo de la sirena se convierte en una voz que reivindica y muestra su soledad en la lucha constante de la vida, sin más opción que el exilio:

Ací estic. Escolteu-me. Ja sóc sola.
Vinc una altra vegada plena d'ecos
a dir-vos la paraula... Ja sóc sola
¿Ja no obrirà mai porta l'exili?
[...] Sóc criatura d'aigua en l'enyorança
i a penes tinc de mar als ulls i als somnis.
Germanes mudes ja sota les ones,
¿sóc sola ací, sola a la mar per sempre...?

Como también la iconografía generada por las brujas como mujeres poco femeninas por su distanciamiento del modelo de mujer creado por el patriarcado, en los textos de nuestra escritora se transformarán en el apoyo que necesita la voz poética para seguir adelante, en el sostén para mostrar el camino:

Mai no podré arribar al pont,
el meu destí és restar
a mig camí...

Elles assolaran totes les portes,
no cal que tanques. És inútil.

Dins d'aquest bagatge de personatges i de símbols que representen la condició femenina, destaca l'epònim de la boja citat per Gilbert i Gubar que trobem en la majoria de les escriptores. De forma concreta, se centren en Bertha Mason de *Jane Eyre*, de la qual apunten:

Generalment és la doble de l'autora, en un cert sentit, una imatge de la seua ansietat i la ràbia. De fet, gran part de la poesia i de la novel·la escrita per dones evoca aquesta criatura perquè les autores puguen confrontar el seu sentiment de fragmentació propi i únic de dones, la seua pròpia consciència de les discrepàncies que hi ha entre el que són i el que haurien de ser.

Aquesta interpretació és aplicable, així mateix, a un gran nombre dels personatges que apareixen en l'obra de Beneyto, ja que la majoria són estranys i foscos, de vegades contradictoris, amb múltiples identificacions com a dona i en constant transformació: «Blaus ulls de l'aire / miren la dona que sóc, estranya / i boja, / disminuir, a la infantesa caure / per a millor anar-se'n cap enrere / i, com acord inèdit, / ser feliçment somniada» o «Ací, a la vida, tot és massa tèrbol», en què les dones s'han animalitzat fins a transformar-se en monstres: «Les dones ja no són dones, / són feres / amb el cadell al coll, / i cauen / les ciutats al buit: / enderrocs i cadàvers / fan muntó... ¿Què et diria?».

A través de Beneyto entenem amb Toril Moi com la figura de la boja es converteix en una estratègia literària emblemàtica i sofisticada, a través de la qual es fa una lectura revolucionària i alliberadora d'aquests personatges. Des d'aquesta òptica, tots constitueixen, en definitiva una imatge de l'escriptora, una doble en la qual el subjecte poètic vol escapar de les fórmules creades pels homes. Ací ens suggereix un exemple:

Somies un record de dones folles,
astorades, que van alhora cridant-te,
però no el nom proper, el que tens ara,
sinó l'altre, el de la llum que un dia
et varen amagar, el nom d'origen
que desconeixes tu, el que retenen
amb la llum que no tens i saps que és teua,
i que la té potser empresonada

Elles assolaran totes les portes,
no cal que tanques. És inútil.

Dentro de este bagaje de personajes y de símbolos que representan la condición femenina, destaca el epónimo de la loca citado por Gilbert y Gubar que encontramos en la mayoría de las escritoras. De forma concreta, se centran en Bertha Mason de *Jane Eyre*, de la cual apuntan:

Generalmente es la doble de la autora, en cierto sentido, una imagen de su ansiedad y la rabia. De hecho, gran parte de la poesía i de la novela escrita por mujeres evoca esta criatura para que las autoras puedan confrontar su sentimiento de fragmentación propio y único de mujeres, su propia conciencia de las discrepancias que hay entre lo que son y lo que tendrían que ser.

Esta interpretación es aplicable, así mismo, a un gran número de los personajes que aparecen en la obra de Beneyto, puesto que la mayoría son extraños y oscuros, a veces contradictorios, con múltiples identificaciones como mujer y en constante transformación: «Blaus ulls de l'aire / miren la dona que sóc, estranya / i boja, / disminuir, a la infantesa caure per a millor anar-se'n cap enrere / i, com acord inèdit, / ser feliçment somniada» o «Ací, a la vida, tot és massa tèrbol», en el que les dones s'han animalitzat fins transformar-se en monstres: «Les dones ja no són dones, / són feres / amb el cadell al coll, / i cauen / les ciutats al buit: / enderrosos i cadàvers / fan muntó... ¿Què et diria?».

A través de Beneyto entendemos con Toril Moi como la figura de la loca se convierte en una estrategia literaria emblemática y sofisticada, a través de la cual realizar una lectura revolucionaria y liberadora de estos personajes. Desde esta óptica, todos constituyen, en definitiva, una imagen de la escritora, una doble en la cual el sujeto poético quiere escapar de las fórmulas creadas por los hombres. Aquí nos sugiere un ejemplo:

Somies un record de dones folles,
astorades, que van alhora cridant-te,
però no el nom proper, el que tens ara,
sinó l'altre, el de la llum que un dia
et varen amagar, el nom d'origen
que desconeixes tu, el que retenen
amb la llum que no tens i saps que és teua,
i que la té potser empresonada

algú que vol tornar-te-la... la resta
l'has endevinat. Les dones parlen
i no les pots entendre.

En l'esquema del pensament binari patriarcal (activitat/passivitat, cultura/naturalesa, dia/nit, *logos/pathos*, etc.) Cixous i Clement oposen la diferència múltiple i heterogènia de la feminitat. Reivindiquen que els textos escrits per dones tracten de la diferència, lluiten contra la lògica fal·locèntrica dominant, trenquen les limitacions d'oposició binària i gaudeixen amb els plaers d'un tipus d'escriptura més oberta. L'obra literària de Beneyto resulta particularment interessant, fins i tot es podria dir pionera, pel que fa a l'acompliment d'aquesta proposta, ja que, com de manera precisa comenta Ugalde, s'hi es determinen dos camins per a la transformació del gènere:

La primera es la desarticulación del modelo jerárquico patriarcal. Consiste en rescatar del espacio semiótico maternal una esencia femenina antigua desprestigiada. Lo antes denegrido o inferior ahora se valora: lo irracional, el tiempo dilatado y cíclico, la unión con la naturaleza, la inmanencia, el Otro. La segunda senda es concebir el género como una construcción provisional de repetidos discursos, gestos, y movimientos estilizados. Este concepto significa que con cada performance el sujeto «mujer» puede participar en la modificación del género. Ella es construida y constructora. En ambas sendas María Beneyto sobresale como poeta feminista precursora, anticipando por casi cuatro décadas las teorías del género más señaladas de fines del siglo XX. Aplaudamos una performance que contribuye al desencasillamiento de las mujeres.

D'una manera o d'una altra, però sempre amb una freqüència constant, Maria Beneyto ha manifestat la diversitat i la multiplicitat de la condició femenina en la seua obra, des de molts dels seus títols i en la majoria dels seus textos (*Criatura múltiple*, *Altra veu*, *Eva en el tiempo* o *La dona forta*, entre altres). Des d'aquesta multiplicitat ens situa davant l'univers humà com un símbol personal i com una imatge col·lectiva de les dones. Construïda i reescrita de manera diferent en cadascun dels seus llibres i amb una profunda evolució.

* * *

algú que vol tornar-te-la... la resta
l'has endevinat. Les dones parlen
i no les pots entendre.

En el esquema del pensamiento binario patriarcal (actividad/pasividad, cultura/naturaleza, día/noche, *logos/pathos*, etc.) Cixous y Clement contraponen la diferencia múltiple y heterogénea de la feminidad. Reivindican que los textos escritos por mujeres tratan de la diferencia, luchan contra la lógica falocéntrica dominante, rompen las limitaciones de oposición binaria y disfrutan con los placeres de un tipo de escritura más abierta. La obra literaria de Beneyto resulta particularmente interesante, incluso se podría decir pionera, en cuanto al desempeño de esta propuesta, puesto que, como de manera precisa comenta Ugalde, en ella se determinan dos caminos para la transformación del género:

La primera es la desarticulación del modelo jerárquico patriarcal. Consiste en rescatar del espacio semiótico maternal una esencia femenina antigua desprestigiada. Lo antes denegrido o inferior ahora se valora: lo irracional, el tiempo dilatado y cíclico, la unión con la naturaleza, la inmanencia, el Otro. La segunda senda es concebir el género como una construcción provisional de repetidos discursos, gestos, y movimientos estilizados. Este concepto significa que con cada performance el sujeto «mujer» puede participar en la modificación del género. Ella es construida y constructora. En ambas sendas María Beneyto sobresale como poeta feminista precursora, anticipando por casi cuatro décadas las teorías del género más señaladas de fines del siglo XX. Aplaudamos una performance que contribuye al desencasillamiento de las mujeres.

De una manera u otra, pero siempre con una frecuencia constante, Maria Beneyto ha manifestado la diversidad y la multiplicidad de la condición femenina en su obra, desde muchos de sus títulos y en la mayoría de sus textos (*Criatura múltiple*, *Altra veu*, *Eva en el tiempo* o *La dona forta*, entre otros). Desde esta multiplicidad nos sitúa ante el universo humano como un símbolo personal y como una imagen colectiva de las mujeres. Construida y reescrita de manera diferente en cada uno de sus libros y con una profunda evolución.

* * *

Un cas ben interessant és la utilització d'alguns mites, referències bíbliques, personatges ficticis o reals per part de la nostra escriptora al llarg de tota la seua obra. En la mitologia hebrea, el primer ésser humà dona i, per tant, mare de la humanitat, va ser Eva. El llibre del Gènesi planteja dos relats ben diferents de la creació de la dona: d'una banda, Adam i Eva són creats simultàniament per Déu; de l'altra, a Adam, mentre dorm, li extreu una costella de la qual naix Eva. El cristianisme ha posat l'accent en la segona versió. Així, la dona és feta a imatge de l'home i l'home, en canvi, a imatge de Déu. A més, cal afegir que la primera dona va arrossegar Adam a la mort i al pecat.

Tanmateix, Ernest Borneman apunta que la consciència del jo (maduresa psíquica) és adquirida abans per la dona si seguim el mite de la caiguda i pecat original, en el qual hi ha dos moments: 1. adquisició del coneixement per part d'Eva i 2. com Adam el rep de la dona. A partir d'aquesta interpretació Elisabeth Russell comenta que la serp va dir a Eva que si menjava del fruit seria igual que Déu i coneixeria el bé i el mal, perquè se li obririen els ulls. Eva en va menjar i després va voler fugir del paradís per descobrir una terra nova i reidentificar la seua pròpia personalitat. Però, és clar, la còlera de Déu va ser implacable i el càstig, explícit: «Et multiplicaré els dolors i els embarassos; tindràs els fills amb dolor. El teu desig t'impulsarà cap al teu home, i ell et voldrà sotmetre» (Gènesi, 3:16). D'aquesta manera, qui repta l'autoritat (patriarcal) ha de tenir en compte el preu terrible que haurà de pagar. Per la seua banda, la nostra escriptora ens presenta una Eva reivindicativa i lluitadora pels seus drets, que trenca el mur i s'escapa del paradís (la llar):

Bíblicas maldiciones
inflamaron mi oído
y me dijeron Eva una y mil veces,
manantial del dolor, impúdica pureza,
hembra evadida del rincón oscuro,
del lugar de vigía en la ventana,
desertora
de la orilla del fuego
y el hogar apagado.

No obstant això, les vindicacions d'aquesta Eva o de qualsevol de les dones que puga representar tan propera als nostres dies no difereixen de forma substancial de les

Un caso muy interesante es la utilización de algunos mitos, referencias bíblicas, personajes ficticios o reales por parte de nuestra escritora a lo largo de toda su obra. En la mitología hebrea, el primer ser humano mujer y, por tanto, madre de la humanidad, fue Eva. El libro del Génesis plantea dos relatos muy diferentes de la creación de la mujer: por un lado, Adán y Eva son creados simultáneamente por Dios; y por otro, a Adán, mientras duerme, le extrae una costilla de la cual nace Eva. El cristianismo ha puesto el acento sobre la segunda versión. Así, la mujer es hecha a imagen del hombre y el hombre, en cambio, a imagen de Dios. Además, hay que añadir que la primera mujer arrastró a Adán a la muerte y al pecado.

De todos modos, Ernest Borneman apunta que la conciencia del yo (madurez psíquica) es adquirida antes por la mujer si seguimos el mito de la caída y del pecado original, en el cual hay dos momentos: 1. adquisición del conocimiento por parte de Eva y 2. cómo Adán lo recibe de la mujer. A partir de esta interpretación Elisabeth Russell comenta que la serpiente le dijo a Eva que si comía del fruto sería igual que Dios y conocería el bien y el mal, porque se le abrirían los ojos. Eva comió y después quiso huir del paraíso para descubrir una tierra nueva y reidentificar su propia personalidad. Pero, obviamente, la cólera de Dios fue implacable y el castigo, explícito: «Te multiplicaré los dolores y los embarazos; tendrás los hijos con dolor. Tu deseo te impulsará hacia tu hombre, y él te querrá someter» (Génesis, 3:16). De esta manera, quien desafía la autoridad (patriarcal) ha de tener en cuenta el precio terrible que tendrá que pagar. Por su parte, nuestra escritora nos presenta una Eva reivindicativa y luchadora por sus derechos, que rompe el muro y se escapa del paraíso (el hogar):

Bíblicas maldiciones
inflamaron mi oído
y me dijeron Eva una y mil veces,
manantial del dolor, impúdica pureza,
hembra evadida del rincón oscuro,
del lugar de vigía en la ventana,
desertora
de la orilla del fuego
y el hogar apagado.

Sin embargo, las vindicaciones de esta Eva o de cualquiera de las mujeres que pueda representar tan próxima a nuestros días no difieren de forma sustancial de las de todos

de tots els éssers humans, ja que, en realitat, es basteix com una veu testimonial que clama per trencar les cadenes i denunciar les injustícies dels més febles. En cadascun dels seus llibres el subjecte anunciador se sent hereva dels éssers humans que han patit i que pateixen a través de la història. Una conseqüència que perpetua la seua mirada:

Tu ets, i bé que ho saps –cal que ho recordes–
conseqüència sòrdida dels éssers
que saben recobrar, enllà de les fosques,
els records que es van perdre sota l'aigua,
com ets dels que són orfes del vell viure,
dels que tenen la veu agenollada
i van per lliure al cansament diari.

El mateix títol de la seua novel·la, *La dona forta* (1967), és un títol manllevat del text del llibre dels *Proverbis* (Pr, 31: 10-31), on llegim a l'inici: «Una dona forta, qui la trobarà? És més preciosa que les perles. El seu marit confia en ella: no enyorarà cap més tresor». Fa un retrat d'una dona ideal, naturalment des del punt de vista masculí, com en la majoria dels textos bíblics. Aquesta dona forta al·ludeix, però, a la dona perfecta, a la dona de vàlua i com cal segons aquests paràmetres. No hauríem d'oblidar que aquesta novel·la és la primera que va escriure i que va tenir moltes dificultats per a publicar-se; a més, el primer títol era *Les amazones*. Fet i fet, l'obra de Beneyto juga amb l'ambivalència dels possibles significats: en el text de la novel·la sovinteja el qualificatiu *fort -a* o sinònims que es refereixen a alguns dels seus personatges: «I sabia que en allò confiava Àgata. La tirànica, la forta Àgata...» o «Tu, la forta, l'íntegra, l'olímpica, no m'has llegat res de tu mateixa, potser perquè jo vaig venir sense que tu em desitjasses...».

Ací tenen l'inici de la novel·la, tot un horitzó d'expectatives d'allò que hom pot trobar, possiblement en un dels relats escrits per creadors valencians més interessant d'aquestes dècades:

—[...] I mitjançant aquest acte que inaugura la temporada tardor-hivern 1953, el nostre Fèmina Club es proposa d'iniciar un seguit de...

La presidenta es detura per a beure's d'una tirada el got d'aigua que té davant. És alta i robusta, quasi en excés. Per això, es belluga una mica incòmodament dins del seu estret vestit negre [...] Està sòlidament plantada en terra sobre els seus grans peus. I segueix:

los seres humanos, puesto que, en realidad, se construye como una voz testimonial que clama por romper las cadenas y denunciar las injusticias de los más débiles. En cada uno de sus libros el sujeto anunciador se siente heredera de los seres humanos que han sufrido y que sufren a través de la historia. Una consecuencia que perpetúa su mirada:

Tu ets, i bé que ho saps –cal que ho recordes–
conseqüència sòrdida dels éssers
que saben recobrar, enllà de les fosques,
els records que es van perdre sota l'aigua,
com ets dels que són orfes del vell viure,
dels que tenen la veu agenollada
i van per lliure al cansament diari.

El título mismo de su novela, *La dona forta* (1967), título tomado prestado del texto del libro de los *Proverbios* (Pr, 31: 10-31), donde leemos al inicio: «Una mujer fuerte, ¿quién la hallará? Es más preciosa que las perlas. Su marido confía en ella: no añorará ningún otro tesoro». Haced un retrato de una mujer ideal, naturalmente desde el punto de vista masculino, como en la mayoría de los textos bíblicos. Esta mujer fuerte, sin embargo, alude a la mujer perfecta, a la mujer de valía y como es debido según estos parámetros. No deberíamos olvidar que esta novela es la primera que escribió y que tuvo muchas dificultades para su publicación; además, su primer título era *Les amazones*. De hecho, la obra de Beneyto juega con la ambivalencia de los posibles significados: en el texto de la novela es frecuente el calificativo *fuerte* o sinónimos que aluden a algunos de sus personajes: «I sabia que en allò confiava Àgata. La tirànica, la forta Àgata...» o «Tu, la forta, l'íntegra, l'olímpica, no m'has llegat res de tu mateixa, potser perquè jo vaig venir sense que tu em desitjasses...».

Aquí tienen el inicio de la novela, todo un horizonte de expectativas de lo que se puede encontrar, posiblemente en uno de los relatos escritos por creadores valencianos más interesante de estas décadas:

—[...] I mitjançant aquest acte que inaugura la temporada tardor-hivern 1953, el nostre Fèmina Club es proposa d'iniciar un seguit de...

La presidenta es detura per a beure's d'una tirada el got d'aigua que té davant. És alta i robusta, quasi en excés. Per això, es belluga una mica incòmodament dins del seu estret vestit negre [...] Està sòlidament plantada en terra sobre els seus grans peus. I segueix:

—Per sort, la dona, que tant injustament postergada ha estat durant segles...

Al costat d'Eva desfilen pels llibres de Maria Beneyto tant personatges anònims com dones amb nom propi que cobren vida a través de la creació i es converteixen en heroïnes que han desafiat les regles i els costums repressors de la societat patriarcal al llarg de la història de la humanitat. Així, per exemple, escriptores com George Sand, personatges com Ofèlia, Anna Karénina, Bernarda Alba, Madame Bovary o l'admiració pels personatges que encarna, així com per la mateixa actriu Greta Garbo reflectida en dos excel·lents poemes, «Greta I de Suecia» i «Greta se ha ido», en què la interpretació de Garbo s'erigeix en un símbol reivindicatiu de totes les dones:

Su plenitud se queda, permanece
en nosotros, amiga, compañera
de dolor: con la adúltera suicida,
con la mujer más humillada y sola,
con la inconforme, con la represada,
con las que lloran sueños que mueren
nonatos tantas veces.

O el cas de personatges ficticis que apareixen sovint al llarg de l'obra tot representant una ampla i diversa construcció de la identitat femenina com:

[...] Creua
una dona –o potser no—que ara es dreça
hieràtica, dramàtica, fugida
de Yerma o de la casa irrespirable
on la Bernarda Alba suspenia
la llibertat, i fins i tot l'amortallava.

L'espai maternal constitueix, sens dubte, un dels elements temàtics més tractats i complexos de l'obra de Beneyto; en aquest treball sols ens cenyirem a algunes mostres pel seu aspecte significatiu amb l'objectiu de verificar la diversitat de matisos i la profunditat d'aquest factor en tota la seua producció. A tall d'exemple, es pot centrar en la recuperació d'un espai perdut, com un àmbit protector de tots els mals possibles, la construcció popular *tocar mare* que empra sovint la poetessa ja ens ho deixa ben palès, l'espai de salvaguarda tan perfecte

—Per sort, la dona, que tant injustament postergada ha estat durant segles...

Junto a Eva desfilan por los libros de Maria Beneyto tanto personajes anónimos como mujeres con nombre propio que cobran vida a través de la creación y se convierten en heroínas que han desafiado las reglas y las costumbres represoras de la sociedad patriarcal a lo largo de la historia de la humanidad. Así, por ejemplo, escritoras como George Sand, personajes como Ofelia, Anna Karenina, Bernarda Alba, Madame Bovary o la admiración por los personajes que encarna, así como por la misma actriz Greta Garbo reflejada en dos excelentes poemas, «Greta I de Suecia» y «Greta se ha ido», en que la interpretación de Garbo se erige en un símbolo reivindicativo de todas las mujeres:

Su plenitud se queda, permanece
en nosotros, amiga, compañera
de dolor: con la adúltera suicida,
con la mujer más humillada y sola,
con la inconforme, con la represada,
con las que lloran sueños que mueren
nonatos tantas veces.

O el caso de personajes ficticios que aparecen a menudo a lo largo de la obra representando una ancha y diversa construcción de la identitat femenina como:

[...] Creua
una dona –o potser no– que ara es dreça
hieràtica, dramàtica, fugida
de Yerma o de la casa irrespirable
on la Bernarda Alba suspenia
la llibertat, i fins i tot l'amortallava.

El espacio maternal constituye, sin duda, uno de los elementos temáticos más tratados y complejos de la obra de Beneyto; en este trabajo solo nos ceñiremos a algunas muestras por su aspecto significativo con el objetivo de verificar la diversidad de matices y la profundidad de este factor en toda su producción. A modo de ejemplo, se puede centrar en la recuperación de un espacio perdido, como un ámbito protector de todos los males posibles, la construcción popular *tocar mare* que emplea a menudo la poetisa ja nos lo dejó muy patente, el espacio de

com l'espai uterí: «Tocava mare / i ja no hi era / el món darrere, amb dents, amb ungles brutes, / amb colps i mans que duïen la ferida». El record de la mare i el que ella representava físicament i sobretot psicològicament com l'únic indret de protecció i felicitat permanent:

[...] i en tocar-te, tocàvem pau, residus
de la cova natal,
pa ensucrat
neu calenta
i pròleg
de la vida que anàvem aclarint.

O en un altre text:

[...]
el record de la pau, l'alé de l'àngel
que sura al cap del llit,
la veu tranquil·la
de la dona que ahir et bressolava,
la música dels astres, el silenci
i la remor menuda de la pluja.

Sempre, tanmateix, no és així. Pot ser un espai de frustració i alienació, un paisatge on l'esperança s'ha trencat en mil fragments i ha caigut al pou de la tenebra. L'esbós de moltes dones a través de la història i, en aquest cas concret, la seua pròpia mare: «Se miró utilizada, sementera, / depósito, respuesta. / Se vio Puente de orilla a orilla / y barca. / Sintió que solo había sido aquello / que le nombraba desde fuera». La construcció de la identitat realitzada per altres. Les paraules que designen, que simbolitzen la identitat femenina cisellada pels homes.

L'associació mare-terra ja la trobem des dels inicis de la humanitat, on el món vegetal, animal i humà estan intercomunicats i s'influeixen de manera mútua. És un pensament analògic però no discriminatori per a la dona en aquells moments. Significa el reconeixement del poder de donar la vida i de la categoria superior de l'esser-humà-dona en comparació amb la resta d'éssers vius, encara que també es reproduïxen. En Maria Beneyto aquesta relació és ben present, almenys en la primera etapa de la seua obra, la mare relacionada íntimament amb la imatge

salvaguardia tan perfecto como el espacio uterino: «Tocava mare / i ja no hi era / el món darrere, amb dents, amb ungles brutes, / amb colps i mans que duïen la ferida». El recuerdo de la madre y lo que ella representaba físicamente y sobre todo psicológicamente como el único lugar de protección y felicidad permanente:

[...] i en tocar-te, tocàvem pau, residus
de la cova natal,
pa ensucrat
neu calenta
i pròleg
de la vida que anàvem aclarint.

O en otro texto:

[...]
el record de la pau, l'álé de l'àngel
que sura al cap del llit,
la veu tranquil·la
de la dona que ahir et bressolava,
la música dels astres, el silenci
i la remor menuda de la pluja.

Siempre, de todas maneras, no es así. Puede ser un espacio de frustración y alienación, un paisaje donde la esperanza se ha roto en mil fragmentos y ha caído en el pozo de la tiniebla. El esbozo de muchas mujeres a través de la historia y, en este caso concreto, su propia madre: «Se miró utilizada, sementera, / depósito, respuesta. / Se vio Puente de orilla a orilla / y barca. / Sintió que solo había sido aquello / que le nombraba desde fuera». La construcción de la identidad realizada por otras. Las palabras que designan, que simbolizan la identidad femenina cincelada por los hombres.

La asociación madre-tierra ya la encontramos desde los inicios de la humanidad, donde el mundo vegetal, animal y humano están intercomunicados y se influyen de manera mutua. Es un pensamiento analógico pero no discriminatorio para la mujer en aquellos momentos. Significa el reconocimiento del poder de dar la vida y de la categoría superior del ser-humano-mujer en comparación con el resto de seres vivos, aunque también se reproducen. En Maria Beneyto esta relación está

de la terra, però també amb aquell pensament binari del patriarcat d'Urà i de Gea. En la segona etapa aquesta relació desapareix pràcticament, i la imatge relacionada amb l'espai maternal és la mar. Com a font de vida i de salvació. «(Y el mar era / liberado rumor de caracolas / que vaciaban de su voz la muerte / y la extendían en la luz.)».

El fet de no aconseguir d'una manera directa l'espai maternal, de veure's privada d'engendrar un fill en alguns textos es converteix en una tragèdia: el jo poètic ataca, blasfema i mostra d'una manera activa la seua disconformitat. En un principi sembla una veu dialogant per no poder aconseguir el seu desig. Fixem-nos en una imatge molt utilitzada per la nostra escriptora de la dona com a buit o com a àmfora: «soy la flor que nunca es fruto, / esa luz que no esparce llamarada, [...] / Una ternura que se va muriendo / a medida que crecen estos huecos del alma...». D'aquesta manera posa en dubte Déu i la seua justícia, la creació d'un món tan imperfecte: «[...] de la burla que son / estas leyes injustas que me apartan / en brutal exclusión / de todo lo que vive y se prolonga / por debajo del sol. / Así, esta voz intensa, / amarga voz, / es grito y alarido de mi sangre / venenosa y oscura, sin caminos de amor». L'espai maternal també pot tenir l'altra cara de la moneda, l'opressió d'aquest fet en una dona: «et sentia fet cadena / al meu coll, fet d'amor que asfixiava».

Aquell àmbit de protecció que era l'espai maternal que hem vist amb anterioritat és el que busca l'home, company del subjecte poètic del text «Mujer y hombre dormido». Aquesta dona reflexiona sobre la seua condició mentre l'home dorm al seu costat; podria ser una bella metàfora del paper de la dona i de l'home en la societat: «Me quiere maternal. [...] Quiere que sea otra». L'home no vol una companya de viatge per a la vida, vol modelar-la al seu criteri, vol la tendresa d'una mare i la seua complicitat per a tot. El jo líric del text es nega a caure en aquest parany:

Quiere quizás volver al claustro-tibio
de la mujer antigua, aquella Eva
madre oscura y terrible, que nos lleva
al eterno nacer. Quiere su alivio.
Su alivio, en la palabra enternecida
que diga a cuanto él pida, amén.

muy presente, al menos en la primera etapa de su obra, la madre relacionada íntimamente con la imagen de la tierra, pero también con aquel pensamiento binario del patriarcado de Urano y de Gea. En la segunda etapa esta relación desaparece prácticamente, y la imagen relacionada con el espacio maternal es el mar. Como fuente de vida y de salvación. «(Y el mar era / liberado rumor de caracolas / que vaciaban de su voz la muerte / y la extendían en la luz.)».

El hecho de no conseguir de una manera directa el espacio maternal, de verse privada de engendrar un hijo en algunos textos se convierte en una tragedia: el yo poético ataca, blasfema y muestra de una manera activa su disconformidad. En un principio parece una voz dialogante por no poder conseguir su deseo. Fijémonos en una imagen muy utilizada por nuestra escritora de la mujer como vacío o como ánfora: «soy la flor que nunca es fruto, / esa luz que no esparce llamarada, [...] / Una ternura que se va muriendo / a medida que crecen estos huecos del alma...». De este modo pone en entredicho a Dios y a su justicia, la creación de un mundo tan imperfecto: «[...] de la burla que son / estas leyes injustas que me apartan / en brutal exclusión / de todo lo que vive y se prolonga / por debajo del sol. / Así, esta voz intensa, / amarga voz, / es grito y alarido de mi sangre / venenosa y oscura, sin caminos de amor». El espacio maternal también puede tener la otra cara de la moneda, la opresión de este hecho en una mujer: «et sentia fet cadena / al meu coll, fet d'amor que asfixiava».

Aquel ámbito de protección que era el espacio maternal que hemos visto con anterioridad, es el que busca el hombre, compañero del sujeto poético del texto «Mujer y hombre dormido». Esta mujer reflexiona sobre su condición mientras el hombre duerme a su lado; podría ser una bella metáfora del papel de la mujer y del hombre en la sociedad: «Me quiere maternal. [...] Quiere que sea otra». El hombre no quiere una compañera de viaje para la vida, quiere modelarla a su criterio, quiere la ternura de una madre y su complicidad para todo. El yo lírico del texto se niega a caer en esta trampa:

Quiere quizás volver al claustro-tibio
de la mujer antigua, aquella Eva
madre oscura y terrible, que nos lleva
al eterno nacer. Quiere su alivio.
Su alivio, en la palabra enternecida
que diga a cuanto él pida, amén.

Fet i fet, podem referir-nos a alguns dels relats que apareixen en *La gent que viu al món* (1966); per exemple, «Finestra al buit», on tracta les conseqüències socials i personals d'un amor truncat per la guerra. En aquest cas i tot seguint la trajectòria creadora de Beneyto, les seqüeles d'aquella relació recauen en un personatge femení, Lluïsa, que viu atrapada en el seu passat. D'una banda, l'aspecte més íntim que determina el buit existencial que pateix i, de l'altra, la pressió social i l'òptica que tenen de Lluïsa els altres. En aquesta ocasió hi ha una maternitat amagada per la pressió social de la moral del moment. Assumida, però, interiorment com una herència del gènere i de tot ésser vivent:

La seua mare, que de cap manera podria ser ja un cadàver sota la terra, duia, de llunyanies remotes, la veu i l'herència de totes les dones que l'havien precedit, per a fer-la a ella dipositària d'un caliu i una noció de vides inèdites. Va sentir a l'instant la correguda de la saba per dins els arbres; va comprendre el gest del peix sota l'aigua dels rius pregons i la distensió al·lucinada de les plomes sobre l'aire. Es va reconèixer en l'insecte i en la forma més fera de la jungla. Es va trobar tota completa i en pau amb la creació sencera.

O el cas d'Àgata, una de les protagonistes de *La dona forta*, que representa l'acceptació de la maternitat sense necessitat de la intervenció posterior de l'home. Sense cap mena de dubte, una postura feminista i clarament progressista en el sentit ideològic.

Tractarem, així mateix, encara que tangencialment, ja que necessiten una anàlisi més profunda, d'aquells àmbits associats des d'un punt de vista tradicional a la feminitat. *Kinder, Kirche, Küchen*: són tres mots alemanys que signifiquen xiquets, església, cuina. Són molt conegudes com les tres *K* i van ser la consigna a les dones a l'Alemanya d'entreguerres perquè tornaren a les formes tradicionals de vida i abandonaren els llocs que havien aconseguit en la societat. I a l'Estat espanyol per què foren tres *C*, és a dir, *casa, cuina, calça*. Esquer subtilment plantejat que les dones han mossegat i que hi entra de ple en un procés d'interiorització i d'empresonament. Podem veure-ho en un text, «La indecisa», on aquesta atmosfera està magníficament elaborada, on el subjecte poètic d'una dona es planteja tot un bagatge de motius pels quals pot fer o no el salt d'abandonar les quatre parets de la llar: «Y, si me voy, / ¿quién traerá la luz de la mañana? / (Él, si yo no le llamo, / quizás nunca despierte.) / La cocina /

En conclusión, podemos hacer referencia a algunos de los relatos que aparecen en *La gent que viu al món* (1966); por ejemplo, «Finestra al buit», donde trata las consecuencias sociales y personales de un amor truncado por la guerra. En este caso y siguiendo la trayectoria creadora de Beneyto, las secuelas de aquella relación recaen en un personaje femenino, Lluïsa, que vive atrapada en su pasado. Por un lado, el aspecto más íntimo que determina el vacío existencial que sufre y, por otro, la presión social y la óptica que tienen de Lluïsa los otros. En esta ocasión hay una maternidad escondida por la presión social de la moral del momento. Asumida, sin embargo, interiormente como una herencia del género y de todo ser viviente:

La seua mare, que de cap manera podria ser ja un cadàver sota la terra, duïa, de llunyanies remotes, la veu i l'herència de totes les dones que l'havien precedit, per a fer-la a ella dipositària d'un caliu i una noció de vides inèdites. Va sentir a l'instant la correguda de la saba per dins els arbres; va comprendre el gest del peix sota l'aigua dels rius pregons i la distensió al·lucinada de les plomes sobre l'aire. Es va reconèixer en l'insecte i en la forma més fera de la jungla. Es va trobar tota completa i en pau amb la creació sencera.

O el caso de Àgata, una de las protagonistas de *La dona forta*, que representa la aceptación de la maternidad sin necesidad de la intervención posterior del hombre. Sin ningún tipo de duda, una postura feminista y claramente progresista en el sentido ideológico.

Trataremos, así mismo, aunque tangencialmente, puesto que necesitan un análisis más profundo, aquellos ámbitos asociados desde un punto de vista tradicional a la feminidad. *Kinder, Kirche, Küchen*: son tres palabras alemanas que significan niños, iglesia, cocina. Son muy conocidas como las tres K y fueron la consigna de las mujeres en la Alemania de entreguerras para que volvieran a las formas tradicionales de vida y abandonaran los puestos que habían conseguido en la sociedad. Y en el Estado español porque fueran tres C, es decir, casa, cocina, calceta. Cebo sutilmente planteado que las mujeres han mordido y que entra de lleno en un proceso de interiorización y de encarcelamiento. Podemos verlo en un texto, «La indecisa», donde esta atmósfera está magníficamente elaborada, donde el sujeto poético de una mujer se plantea todo un bagaje de motivos por los cuales puede dar o no el salto de abandonar las cuatro paredes del hogar: «Y, si me voy, / ¿quién traerá la luz de la mañana? / (Él, si yo no le llamo, / quizás nunca

ignorarà la paz / si el fuego lucha contra el agua. / El perro / se encerrará a morir en su aullido». Però fora hi ha la llibertat, l'univers per descobrir, l'esperança i la llum. Fixem-nos que Maria Beneyto trenca amb els aspectes binaris de la societat masclista com ordre/caos i acció / no acció en què sempre la dona havia ocupat el pol de desavantatge dels extrems.

La llar es pot convertir en alguns moments en la presó i al mateix temps en l'àmbit que no deixa concloure el subjecte poètic en un ésser parcial i truncat: «me puse a amar y a odiar las calles, / y la casa prisión. / Pero siempre mitad, siempre inconclusa, / desvalida de mis esfuerzos inconscientes». També, si més no, en un *alter ego*, en un personatge desconegut al mateix subjecte líric del text:

¿Visc a la casa jo? Ho dubte. Sembla
que altra dona vesteix la meua roba,
para la taula, menja pa... I s'oblida
de la son, puix que tota la nit canta.

* * *

L'obra de Maria Beneyto exhibeix una nítida denúncia al voltant de la condició social i històrica de la dona i les limitacions de l'estructura lògica del patriarcat. El seu quefer literari es transforma en l'escriptura d'un diàleg múltiple, però també en la reivindicació d'una identitat marcada per la diferència a partir de la creació d'una veu *off-center discourse*.

En aquest sentit, podem percebre un desafiament constant en la seua creació, ja que tota la seua escriptura es caracteritza per no seguir les pautes i els dictàmens: primer, com a pertanyent al bàndol maleït dels perdedors de la Guerra Civil Espanyola; després, com a dona i la mirada ben marcada que realitza en la seua creació en aquest aspecte, i, a més, mitjançant l'ús conscient d'una de les llengües vetades per la dictadura franquista, i finalment, en no seguir els cànons estètics ni ideològics defensats per la crítica imperant en cada moment.

No obstant això, tot i la complexitat del seu univers i la singularitat de la seua veu, o precisament pel cúmul de factors subversius que hem esmentat amb anterioritat, l'escriptora no gaudeix del protagonisme literari d'altres contemporanis. Així, Max Aub en la seua punxant *La gallina ciega* (1971), on explica el seu retorn

despierte.) / La cocina / ignorarà la paz / si el fuego lucha contra el agua. / El perro / se encerrará a morir en su aullido». Pero fuera está la libertad, el universo por descubrir, la esperanza y la luz. Fijémonos en que Maria Beneyto rompe con los aspectos binarios de la sociedad machista como orden/caos y acción / no acción en los que siempre la mujer había ocupado el polo de desventaja de los extremos.

El hogar se puede convertir en algunos momentos en la prisión y al mismo tiempo en el ámbito que no deja concluir el sujeto poético, en un ser parcial y truncado: «me puse a amar y a odiar las calles, / y la casa prisión. / Pero siempre mitad, siempre inconclusa, / desvalida de mis esfuerzos inconscientes». También, como mínimo, en un *alter ego*, en un personaje desconocido para el mismo sujeto lírico del texto:

¿Visc a la casa jo? Ho dubte. Sembla
que altra dona vesteix la meua roba,
para la taula, menja pa...I s'oblida
de la son, puix que tota la nit canta.

* * *

La obra de Maria Beneyto exhibe una nítida denuncia en torno a la condición social e histórica de la mujer y a las limitaciones de la estructura lógica del patriarcado. Su quehacer literario se transforma en la escritura de un diálogo múltiple, pero también en la reivindicación de una identidad marcada por la diferencia a partir de la creación de una voz *off-center discourse*.

En este sentido, podemos percibir un desafío constante en su creación, puesto que toda su escritura se caracteriza por no seguir las pautas y los dictámenes: primero, como perteneciente al bando maldito de los perdedores de la Guerra Civil Española; después, como mujer y la mirada muy marcada que realiza en su creación en este aspecto, y además, mediante el uso consciente de una de las lenguas vetadas por la dictadura franquista, y finalmente, en no seguir los cánones estéticos ni ideológicos defendidos por la crítica imperante en cada momento.

Sin embargo, a pesar de la complejidad de su universo y de la singularidad de su voz, o precisamente por el cúmulo de factores subversivos que hemos mencionado con anterioridad, la escritora no goza del protagonismo literario de otras figuras

l'any 1969 a una València que no havia trepitjat en trenta anys després d'un llarg exili, denuncia la situació social d'alguns escriptors i en particular es refereix de manera directa i perspicaç a l'oblit en què havia caigut, no sols l'obra, sinó també la persona de Maria Beneyto:

Hay en la poesía de Maria Beneyto un dolor sincero, una angustia, una tristeza de la época que la ponen a veces a la altura de José Hierro, de Blas de Otero. En Valencia no lo saben o no quieren saberlo. La tienen, como a Juan [Gil-Albert], olvidada. Ni siquiera aparte: confundida con las obras del ensanche. Prefieren sus García Sanchís y otras Marcelinas. No es bastante apreciada para sus actitudes paladares. Y ella se ha resignado de buena o mala gana (no lo sé). Le falta, como a todos, empena. Mas la culpa no es suya. ¿Desde cuándo no han tenido en Valencia un poeta de este aliento? No les importa. No es razón para callarlo, aunque ella no diga nada.

Josep Ballester-Roca
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

contemporáneas. Así, Max Aub en su punzante *La gallina ciega* (1971), donde explica su regreso en 1969 a una Valencia que no había pisado en treinta años después de un largo exilio, denuncia la situación social de algunos escritores y en particular se refiere de manera directa y perspicaz al olvido en que había caído, no solo la obra, sino también la persona de Maria Beneyto:

Hay en la poesía de Maria Beneyto un dolor sincero, una angustia, una tristeza de la época que la ponen a veces a la altura de José Hierro, de Blas de Otero. En Valencia no lo saben o no quieren saberlo. La tienen, como a Juan [Gil-Albert], olvidada. Ni siquiera aparte: confundida con las obras del ensanche. Prefieren sus García Sanchís y otras Marcelinas. No es bastante apreciada para sus actitudes paladares. Y ella se ha resignado de buena o mala gana (no lo sé). Le falta, como a todos, empena. Mas la culpa no es suya. ¿Desde cuándo no han tenido en Valencia un poeta de este aliento? No les importa. No es razón para callarlo, aunque ella no diga nada.

Josep Ballester-Roca
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

LLETRAFERIDES VALENCIANES

LETRAHERIDAS VALENCIANAS

- **Segles XV-XVI**
- **Segles XVII-XVIII**
- **Segles XIX-principis del segle XX**

Aquesta primera part planteja els antecedents d'escriptores o lletraferides valencianes que, en una certa manera, formen part de la genealogia femenina de Maria Beneyto, estructurades en la línia del temps que va del segle XV al principi del segle XX. La seua relació amb les escriptores anteriors és la de recuperar les genealogies d'aquestes dones, tal com ho proposa Virginia Woolf.

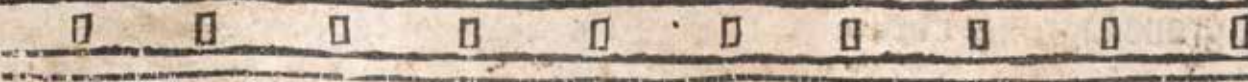
És del tot necessari reflexionar a propòsit de les desmemòries i oblits, de les ruptures i els períodes de silenci que travessen la història de les lletres feta per dones. I, en el cas concret de les escriptores valencianes, molt més, per ser doblement desconegudes. Recuperar el passat, encara que siga d'una manera fragmentària, per poder reconstruir aquelles genealogies, a voltes fràgils, sovint amagades, però que permeten establir connexions entre el passat i el present de la creació literària.

Cal erigir ponts, cal fer sendes i establir lligams per a poder tenir una tradició. La recuperació de la memòria de les genealogies femenines presenta entrebancs d'invisibilització i de discontinuïtat. Per aquest motiu el fons ben ric de la Biblioteca Històrica és totalment necessari per a reconstruir aquest fil conductor. Enllaçar el fil, el lligam de la memòria, no sempre fàcil, però que cal realitzar. Com apunta Maria Mercè Marçal: «Si a cada generació literària li pertoca reparar les injustícies de les anteriors pel que fa a la valoració de les obres del passat, a cada generació de dones ens cal, a més a més, establir i redefinir vincles amb les nostres predecessores, i rescatar de l'oblit o d'un semi-oblit insidiós obres d'un valor injustament menystingut».

Esta primera parte plantea los antecedentes de escritoras o letraheridas valencianas que, en cierta manera, forman parte de la genealogía femenina de Maria Beneyto, estructuradas en la línea de tiempo que va desde el siglo XV hasta principios del siglo XX. Su relación con las escritoras anteriores es la de recuperar las genealogías de estas mujeres, tal como propone Virginia Woolf.

Es del todo necesario reflexionar a propósito de las desmemorias y olvidos, de las rupturas y de los períodos de silencio que atraviesan la historia de las letras hecha por mujeres. Y, en el caso concreto de las escritoras valencianas, mucho más, por ser doblemente desconocidas. Recuperar el pasado, aunque sea de una manera fragmentaria para poder reconstruir aquellas genealogías, a veces, frágiles, a menudo, invisibles y escondidas, pero que permiten establecer conexiones entre el pasado y el presente de la creación literaria.

Hay que erigir puentes, hay que hacer sendas y establecer ligaduras/vínculos para poder tener una tradición. La recuperación de la memoria de las genealogías femeninas presenta trabas de invisibilización y de discontinuidad. Por este motivo el rico fondo de la Biblioteca Històrica es totalmente necesario para reconstruir este hilo conductor. Enlazar el hilo, el vínculo de la memoria, no siempre fácil, pero que hay que realizar. Como apunta Maria Mercè Marçal: «Si a cada generación literaria le corresponde reparar las injusticias de las anteriores en cuanto a la valoración de las obras del pasado, a cada generación de mujeres nos corresponde además, establecer y redefinir vínculos con nuestras predecesoras, y rescatar del olvido o de un semi-olvido insidiosas obras de un valor injustamente menospreciado».

SEGLES XV-XVI

Isabel de Villena (1430-1490)

Tecla de Borja (1435-1459)

Isabel Suaris (1440-1490)

Hipòlita Roís de Liori (1479-1546)

Sor Francisca de Jesús (1498-1557)

Estefania de Requesens i Roís de Liori (1504-1549)

Àngela Almenar i Monfort (?-1560?)

Jerònima Galés (?-1587)

...

Isabel de Villena, 1430-1490.

Vita Christi de la Reuerent Abbadessa De la trinitat.

València: per art e industria de Jorge Costilla, [12 octubre 1513].

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-1/148.

Antic posseïdor: Onofre Soler Rubio.

Gravat xilogràfic de sor Isabel de Villena lliurant la seua obra a una religiosa.

Grabado xilográfico de sor Isabel de Villena haciendo entrega de su obra a una religiosa.

Isabel de Villena / Elionor Manuel de Villena (València, aprox. 1430? - València 1490)

Religiosa clarissa, considerada com la primera escriptora en valencià i una dona avançada al seu temps, precursora de les idees feministes. Respectada per la intel·lectualitat de la València del Segle d'Or, la seua obra *Vita Christi*, pensada per a l'educació de les seues monges, està redactada des d'una perspectiva feminista, on el protagonisme el tenen les dones.

Tecla de Borja (Xàtiva, aprox. 1435 - València, 1459)

Poeta nascuda al si de la família dels Borja, germana de Roderic de Borja, futur papa Alexandre VI i neboda de Calixt III. Va ser un dels personatges més cultes i enginyosos de la família Borja. Després de la mort del seu pare es va traslladar a València, on es va relacionar amb els intel·lectuals de l'època. La seua obra s'engloba en l'àmbit cortesà. L'única mostra que ens ha arribat d'ella és una composició escrita com a resposta a la demanda poètica que li va escriure Ausiàs March fent referència a la seua bellesa.

Isabel Suaris (València, 1440-1490)

Noble valenciana que va ser una de les primeres dones que van promoure les tertúlies literàries a mitjan segle XV. Igual que en el cas de Tecla de Borja, la seua obra s'inscriu en la tradició cortesana. El seu nom apareix en unes cartes que intercanvia amb Bernat Fenollar i en què s'estableix un debat epistolar de caràcter amorós entre tots dos. Aquestes cartes, les úniques que se'n coneixen, es conserven en el manuscrit 210 de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València, format principalment per obres d'Ausiàs March.

Isabel de Villena / Elionor Manuel de Villena (Valencia, aprox. 1430? - Valencia 1490)

Religiosa clarisa, considerada como la primera escritora en valenciano y una mujer avanzada a su tiempo, precursora de las ideas feministas. Respetada por la intelectualidad de la Valencia del Siglo de Oro, su obra *Vita Christi*, pensada para la educación de sus monjas, está redactada desde una perspectiva feminista, donde el protagonismo lo tienen las mujeres.

Tecla de Borja (Játiva, aprox. 1435 - Valencia, 1459)

Poeta nacida en el seno de la familia de los Borgia, hermana de Rodrigo de Borgia, futuro papa Alejandro VI y sobrina de Calixto III. Fue uno de los personajes más cultos e ingeniosos de la familia Borgia. Tras la muerte de su padre se trasladó a Valencia, donde se relacionó con los intelectuales de la época. Su obra se engloba en el ámbito cortesano. La única muestra que nos ha llegado de ella es una composición escrita como respuesta a la demanda poética que le escribió Ausiàs March haciendo referencia a su belleza.

Isabel Suaris (Valencia, 1440-1490)

Noble valenciana que fue una de las primeras mujeres que promovieron las tertulias literarias a mediados del siglo XV. Al igual que en el caso de Tecla de Borja, su obra se inscribe en la tradición cortesana. Su nombre aparece en unas cartas que intercambia con Bernat Fenollar y en las que se establece un debate epistolar de carácter amoroso entre los dos. Estas cartas, las únicas que se le conocen, se conservan en el manuscrito 210 de la Biblioteca Histórica de la Universitat de València, formado principalmente por obras de Ausiàs March.

Hipòlita Roís de Liori i de Montcada (València, 1479 - Madrid, 1546)

Esriptora valenciana coneguda per l'epistolari que va iniciar quan es va casar amb el governador general de Catalunya, Lluís de Requesens i Joan de Soler. Es tracta de cartes escrites per ella als seus administradors, amics i familiars, especialment a la seua pròpia filla, Estefania de Requesens (aprox. 1504-1549), i que permeten reconstruir la vida d'Hipòlita i també la de la dona en el segle XVI.

Després de la mort del seu marit en 1509, signava les seues cartes com la «trista comtessa de Palamós». Hipòlita, alhora que una ferma defensora dels interessos familiars, va ser una dona forta i emprenedora, que va saber utilitzar la seua influència per a manar sobre els homes i les dones al seu servei. Va protegir sàviament el seu patrimoni i va contribuir a transmetre els costums de l'època gràcies a les cartes que escriuria fins al moment de la seua mort.

Francesca de Jesús (Gandia, 1498 - Valladolid, 1557)

Isabel Borja Enríquez, filla dels ducs de Gandia i neta del papa Alexandre VI.

Monja clarissa lletrada i carismàtica, de gran valor intel·lectual i social, coetània de santa Teresa de Jesús, que va ser abadessa del convent de Santa Clara de Gandia entre 1533 i 1548. Sor Francesca de Jesús representa una figura clau en el panorama literari del segle XVI com a autora d'obres espirituals. Com a escriptora va assumir importants iniciatives literàries que posen de manifest la seua capacitat intel·lectual i la seua erudició.

La seua obra més destacada és *Exhortaciones espirituales*, dirigides a les seues religioses, impresa a Madrid en 1616 juntament amb la *Relación histórica de la Real Fundación del Monasterio de las Descalças de S. Clara...* a càrrec de fra Juan Carrillo.

Hipólita Roís de Liori y de Montcada (Valencia, 1479 - Madrid, 1546)

Escritora valenciana conocida por el epistolario que inició cuando se casó con el gobernador general de Cataluña, Lluís de Requesens y Joan de Soler. Se trata de cartas escritas por ella a sus administradores, amigos y familiares, en especial a su propia hija, Estefanía de Requesens (aprox. 1504-1549), y que permiten reconstruir la vida de Hipólita y también la de la mujer en el siglo XVI.

Tras la muerte de su marido en 1509, firmaba sus cartas como la «triste condesa de Palamós». Hipólita, a la vez que una firme defensora de los intereses familiares, fue una mujer fuerte y emprendedora, que supo utilizar su influencia para mandar sobre los hombres y las mujeres a su servicio. Protegió sabiamente su patrimonio y contribuyó a transmitir las costumbres de la época gracias a las cartas que escribiría hasta el momento de su muerte.

Francisca de Jesús (Gandía, 1498 - Valladolid, 1557)

Isabel de Borja y Enríquez, hija de los duques de Gandía y nieta del papa Alejandro VI.

Monja clarisa letrada y carismática, de gran valor intelectual y social, coetánea de santa Teresa de Jesús, que fue abadesa del convento de Santa Clara de Gandía entre 1533 y 1548. Sor Francisca de Jesús representa una figura clave en el panorama literario del siglo XVI como autora de obras espirituales. Como escritora asumió importantes iniciativas literarias que ponen de manifiesto su capacidad intelectual y su erudición.

Su obra más destacada es *Exhortaciones espirituales*, dirigidas a sus religiosas, impresa en Madrid en 1616 junto con la *Relación histórica de la Real Fundación del Monasterio de las Descalças de S. Clara...* a cargo de fray Juan Carrillo.

Àngela Almenar i Monfort (aprox. 1500 - aprox. 1560)

Na Monforta

Educada en un ambient humanista, és una de les dones intel·lectuals que comptaren amb una bona formació familiar en la València del segle XVI. Es va casar amb un advocat i, després d'enviudar sense descendència, va fundar la feligresia de l'Assumpció de la Mare de Déu (col·legi de Na Monforta) al carrer de les Barques. Va escriure en valencià les constitucions per al govern del centre, que posteriorment van ser traduïdes al llatí i al castellà.

Va mantenir una estreta relació intel·lectual i d'amistat amb la impressora Jerònima Galés.

Àngela Almenar y Monfort (aprox. 1500 - aprox. 1560)

Na Monforta

Educada en un ambiente humanista, es una de las mujeres intelectuales que contaron con una buena formación familiar en la Valencia del siglo XVI. Se casó con un abogado y, tras enviudar, fundó la feligresía de la Asunción de la Virgen (colegio de Na Monforta) en la calle de las Barcas. Escribió en valenciano las constituciones para el gobierno del centro, que posteriormente fueron traducidas al latín y al castellano.

Mantuvo una estrecha relación intelectual y de amistad con la impresora Jerónima Galés.

CONSTITUCIONES

DEL COLEGIO DE LA ASSUMPCION
de Nuestra Señora , eregido , y fundado en la
Ciudad de Valencia por Angela Almenar y de
Monfort, quondam , muger de Bartolomè
Monfort , Dotor en ambos
Derechos.

CAPITULO I.

QUE las personas que entraren en este Colegio de la Assumpcion de Nuestra Señora , ha de ser con animo de trabajar en la viña de Dios Nuestro Señor , que es su Santa Iglesia Catolica, aprovechandose , no solo en el entendimiento con diciplinas , pero tambien en la voluntad, siguiendo, y usando las virtudes; para que assi puedan con dotrina, y egeemplo persuadir al pueblo las cosas que fueren del servicio de Nuestro Señor, cuya gloria se desea : esperando en su misericordia, que llevará las intenciones de dicha Fundadora, y Administradores de dicho Colegio à su devido efeto , y que será servido encaminar , conservar, y aumentar este Colegio, para servicio suyo , y bien espiritual de este Arzobispado de Valencia; y que pondrà en los animos de todos los que han de entrar en esta santa Casa, deseo de gobernarla, y residir en ella, para servirle, y aprovechar à los proximos, juntamente con puntual obediencia, y egeucion de estas Constituciones; à lo qual estaran obligados , no solo por la obligacion , que les incumbe , de ser alimentados, y honrrados en dicha Casa, pero tambien por el juramento, que han
de

Colegio de la Asunción de la Madre de Dios (València, Comunitat Valenciana).
Constituciones del loable Colegio de la Asunción de la Madre de Dios, dicho de la Monforta: fundado e instituido en la presente ciudad de Valencia, por la magnifica Angela Almenar y de Monfort, viuda del magnifico Bartolomè Monfort...

En Valencia: en la Imprenta de Ant. Bordazar..., 1728.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Ms. 829(10).

Jerònima Galés (? - València 1587?)

Impressora valenciana, viuda de Joan Mey, primer, i després, de Pedro de Huete, va treballar al costat de tots dos en les tasques del taller i el va regentar durant la viudetat. Va ser reconeguda com a impressora d'obres de gran qualitat i cura. Dona culta, va reivindicar en un sonet la seua experiència com a impressora. El sonet va ser publicat en els preliminars de la traducció castellana de l'obra *Libro de las historias y cosas acontecidas en Alemaña, España [...]* de Paolo Giovio, imprès per ella mateixa l'any 1562.

Jerónima Galés (? – Valencia 1587?)

Impresora valenciana, viuda de Joan Mey, primero, y luego, de Pedro de Huete, trabajó junto a ambos en las labores del taller y lo regentó durante la viudez. Fue reconocida como impresora de obras de gran calidad y cuidado. Mujer culta, reivindicó en un soneto su experiencia como impresora. El soneto fue publicado en los preliminares de la traducción castellana de la obra *Libro de las historias y cosas acontecidas en Alemaña, España [...]* de Paulo Jovio, impreso por ella misma en el año 1562.

¶ La impressora al lector,

Puesto que el mugeril flaco bullicio
no deue entremeterse en arduas cosas,
pues luego diç en lenguas maliciosas,
que es sacar a las puertas de su quicio:
Si el voto mio vale por mi officio,
y hauer sido vna entre las mas curiosas,
que de ver, e imprimir las mas famosas
historias ya tengo vso, y exercicio:
Iouio Latino deste tiempo ha sido
el mas rico escritor, y mas illustre
que ha visto ni vera el suelo Toscano:
Y hale dado Español, y de mas lustre
el docto Villafranca, agradescido
seras a el, y a mi lector humano.

Paolo Giovio, 1483-1552.

Libro de las historias y cosas acontescidas en Alemaña, España, Francia, Italia,...

Impresso en Valencia: en casa de Ioan Mey..., 1562.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-1/125.

Conté: sonet de la impressora Jerònima Galés.

Antic posseïdor: Onofre Soler Rubio.

J M J

Yo Maximiana cuñada de Miguel cuñada
i de Maximia sexta, estas pobres de bie
nes de Fortuna, pero enrrados i temerosos
de Dios. naci en el año de mil setesien
tas i cinquenta. quando yo tuve uso de razon
me veia con inclinada a los bailes, i di
vixtimientos, que no dexava ni vix a mis
padres. ya un que ellos exan te mecosos
de Dios, padesiendoles que esto no exa ma
lo i por darme gusto a mi me permitian
que yo siguiera en estas ma las in clina
ciones. continue de este modo asta la
edad de dies i siete años, que detexime
to max estado. me case en un ombre
llamado Joseph Fow: tambien me per
mitia a ir a bailar, i cantar, como a cos
tumbava. iba por las calles a qual
quiera ora de la noche, cantando con la
vihuela, con mucha gente de tras. con ti
nue de este modo, i con otros muchisi
mos pecados, asta la edad de veinte i nu
eve años, que me con vesti por una
gracia e ficasissima de mi Dios, todo bon
dad i misericordia para mi. que seia ala
bado para siempre. amen.

SEGLES XVII-XVIII

Maria Igual (1665-1735)

Narcisa Torres (Rosa Trincares)

Mariana Cuñat i Serra (1750-?)

...

MARIANA CUÑAT SERRA, 1750-?

[Relación de varios hechos de su vida y coplas a la Virgen].

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Ms. 762.

Maria Igual (Castelló, 1655 - València, 1735)

Anna Maria Igual Miquel

Poeta i dramaturga que va gaudir de bona posició social, educada en el si d'una família d'ascendència noble. Convertida en marquesa de Castellfort per matrimoni, es va traslladar a València, on va instaurar el costum de celebrar tertúlies literàries al seu palau, en les quals es reunien els escriptors valencians de l'època.

Abans de la mort va fer cremar la major part de les seues obres, cosa per la qual se'n van perdre moltes. Actualment només se'n conserva un volum manuscrit a la Biblioteca Nacional, que recull una de les seues novel·les, diversos poemes i quatre obres dramàtiques.

Narcisa Torres (Rosa Trincares) (segle XVIII)

A penes es coneixen dades sobre la vida d'aquesta poeta que signava les seues obres amb l'anagrama de Rosa Trincares. La seua obra pertany a l'anomenada poesia laudatòria de preliminars i es coneixen tres composicions que va escriure en elogi del notari valencià Carles Ros. En el poema que va incloure en els preliminars de l'*Epítome del origen y grandezas del idioma valenciano*, va aprofitar l'espai per a reivindicar el seu dret a escriure malgrat ser dona: «I si acàs me digués algun xarraire (perquè destos lo món jamás té falta) perquè m'he posat jo, sent com só dona, a escriure poesies, dic la causa: “açò és furor diví, és sagrat numen [...]”».

Mariana Cuñat Serra (València, 1750 - ?)

Com en el cas d'altres dones escriptores de l'edat moderna, l'obra de Mariana Cuñat és una autobiografia religiosa. En complir els vint-i-nou anys va deixar el seu marit i fills per portar una vida devota i contemplativa.

La seua obra *Relación de varios hechos de mi vida y coplas a la Virgen*, es conserva en el manuscrit 762 de la Biblioteca Històrica.

Maria Equal (Castellón 1655 - Valencia 1735)

Anna Maria Equal Miquel

Poeta y dramaturga que gozó de buena posición social, educada en el seno de una familia de ascendencia noble. Convertida en marquesa de Castellfort por matrimonio, se trasladó a Valencia, en donde instauró la costumbre de celebrar tertulias literarias en su palacio, en las que se reunían los escritores valencianos de la época.

Antes de su muerte hizo quemar la mayor parte de sus obras, por lo que muchas de ellas se perdieron. Actualmente solo se conserva un volumen manuscrito en la Biblioteca Nacional, que recoge una de sus novelas, varias poesías y cuatro obras dramáticas.

Narcisa Torres (Rosa Trincares) (siglo XVIII)

Apenas se conocen datos sobre la vida de esta poeta que firmaba sus obras con el anagrama de Rosa Trincares. Su obra pertenece a la llamada poesía laudatoria de preliminares y se conocen tres composiciones que escribió en elogio del notario valenciano Carles Ros. En el poema que incluyó en los preliminares del *Epítome del origen y grandezas del idioma valenciano*, aprovechó el espacio para reivindicar su derecho a escribir a pesar de ser mujer: «I si acàs me digués algun xarraire (perquè destos lo món jamás té falta) perquè m'he posat jo, sent com só dona, a escriure poesies, dic la causa: “açò es furor diví, és sagrat numen [...]”».

Mariana Cuñat Serra (Valencia, 1750 - ?)

Como en el caso de otras mujeres escritoras de la Edad Moderna, la obra de Mariana Cuñat es una autobiografía religiosa. Al cumplir los veintinueve años dejó a su marido y a sus hijos para llevar una vida devota y contemplativa.

Su obra *Relación de varios hechos de mi vida y coplas a la Virgen*, se conserva en el manuscrito 762 de la Biblioteca Histórica.

L

A

TOMOR.

SEGLES XIX-PRINCIPIS DEL SEGLE XX

Manuela Agnés Rausell Soriano (1839-1918)

Magdalena Garcia Bravo (1862-1891)

Maria Ibars i Ibars (1892-1965)

Vicenta Matalí Bayona (1894-?)

...

La Moma: periódic ballador y batallador.

València: [s.n.], 1885-[1886].

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-2/142.

Manuela Agnès Rausell (València, 1839-1918)

De bona posició social i econòmica, va estar molt relacionada amb la intel·lectualitat de l'època. És una figura important de la Renaixença valenciana que va cultivar la narrativa, la poesia i el teatre, a més d'escriure articles de premsa. Constantí Llombart la va identificar amb el sobrenom literari de Nelina.

Magdalena García Bravo (València, 1862 - València, 1891)

Va pertànyer a la burgesia valenciana de l'època. Des de molt jove va començar a col·laborar amb nombroses publicacions periòdiques d'àmbit regional i estatal. Les seues obres, tant en prosa com en vers, i en valencià i en castellà, van aparèixer publicades, entre altres, en *El Correo de la Moda*, *Revista de Valencia*, l'*Almanaque* dels diaris *Las Provincias* i *Levante*, la *Revista de Castellón*, *La Veu de Montserrat*, *El Cosmopolita*, *La Antorcha*, *La Mode Elegante Ilustrada*, *La Lealtad Española*, *El Correo de las Familias*, *El Riojano*, *El Talaverano* i *El Oriente*.

Igual que Manuela Agnès Rausell, va conèixer Constantí Llombart, a qui va dedicar el seu poema «Gratitud».

Manuela Agnés Rausell (Valencia, 1839-1918)

De buena posición social y económica, estuvo muy relacionada con la intelectualidad de la época. Es una figura importante de la Renaixença valenciana que cultivó la narrativa, la poesía y el teatro, además de escribir artículos de prensa. Constantí Llombart la identificó con el sobrenombre literario de Nelina.

Magdalena García Bravo (Valencia, 1862 - Valencia, 1891)

Perteneció a la burguesía valenciana de la época. Desde muy joven comenzó a colaborar con numerosas publicaciones periódicas de ámbito regional y estatal. Sus obras, tanto en prosa como en verso, y en valenciano y en castellano, aparecieron publicadas, entre otras, en *El Correo de la Moda*, *Revista de Valencia*, el *Almanaque* de los diarios *Las Provincias* y *Levante*, la *Revista de Castellón*, *La Veu de Montserrat*, *El Cosmopolita*, *La Antorcha*, *La Moda Elegante Ilustrada*, *La Lealtad Española*, *El Correo de las Familias*, *El Riojano*, *El Talaverano* y *El Oriente*.

Al igual que Manuela Agnés Rausell, conoció a Constantí Llombart, a quien dedicó su poema «Gratitud».

Maria Ibars i Ibars (València, 1892 - València, 1965)

Esriptora i mestra. Va desenvolupar les seues activitats literàries i pedagògiques a través de col·laboracions en la premsa i amb diverses institucions, com el Consell de Cultura i Relacions Valencianes o Lo Rat Penat. Va ser autora de novel·les, poesia i d'obres de teatre, moltes de les quals inspirades en la ciutat de Dénia i la seua comarca.

Va lluitar per la renovació de l'ensenyament en les escoles i contra les injustícies dirigides contra les dones, alhora que, seguint la línia de Carles Salvador, va defensar la necessitat de donar visibilitat a la llengua dels valencians a través de la literatura.

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua li va dedicar l'any 2024 per retre homenatge al seu treball.

Vicenta Matalí Bayona (Teresa de Cofrents, 1894 - València, 1983)

Esriptora, oradora i mestra de professió, era partidària d'un feminisme moderat i defensava el paper de les dones i la seua educació en la societat moderna, així com també la importància de la cultura valenciana. Com a oradora va estar lligada al Cercle Tradicionalista de València i congregava multituds en els seus mítings, en els quals exhortava les dones a mobilitzar-se dins dels corrents tradicionalistes.

En 1936 el seu marit va ser assassinat i es va retirar de la vida pública, però després de la guerra encara va publicar un assaig dirigit a les dones: *Para ti, mujer...: reflexiones acerca del feminismo* (1944).

María Ibars Ibars (Valencia, 1892 - Valencia, 1965)

Escritora y maestra. Desarrolló sus actividades literarias y pedagógicas a través de colaboraciones en la prensa y con diversas instituciones, como el Consell de Cultura i Relacions Valencianes o Lo Rat Penat. Fue autora de novelas, poesía y de obras de teatro, muchas de ellas inspiradas en la ciudad de Denia y en su comarca.

Luchó por la renovación de la enseñanza en las escuelas y contra las injusticias dirigidas contra las mujeres, a la vez que, siguiendo la línea de Carles Salvador, defendió la necesidad de dar visibilidad a la lengua de los valencianos a través de la literatura.

La Acadèmia Valenciana de la Llengua le dedicó el año 2024 para rendir homenaje a su trabajo.

Vicenta Matalí Bayona (Teresa de Cofrentes, 1894 - Valencia, 1983)

Escritora, oradora y maestra de profesión, era partidaria de un feminismo moderado y defendía el papel de las mujeres y su educación en la sociedad moderna, así como la importancia de la cultura valenciana. Como oradora estuvo ligada al Círculo Tradicionalista de Valencia y congregaba multitudes en sus mítines, en los que exhortaba a las mujeres a movilizarse dentro de las corrientes tradicionalistas.

En 1936 su marido fue asesinado y se retiró de la vida pública, aunque después de la guerra aún publicó un ensayo dirigido a las mujeres: *Para ti, mujer...: reflexiones acerca del feminismo* (1944).

Arxiu Fotogràfic Joan Fuster

**MARIA BENEYTO.
IMATGE DE LES IDENTITATS
DE LES DONES**

**MARIA BENEYTO.
IMAGEN DE LAS IDENTIDADES
DE LAS MUJERES**

L'obra de Maria Beneyto ha suggerit, d'una manera nítida, la multiplicitat de la condició femenina, des de molts dels seus títols i en la majoria dels seus textos. Des d'aquesta pluralitat ens situa davant l'univers humà com un símbol personal i com una imatge col·lectiva de la identitat de les dones tractant temàtiques com la diversitat del signe femení, l'àmbit maternal o passant pel seu filtre lectures, personatges socioculturals o icones que fan d'espill en l'obra.

Així, moltes d'aquelles lectures, les vivències personals i històriques acaben reflectint-se en la seua escriptura, com a exemple, quan viu a Madrid, durant la República, té notícia de les residències femenines tant per a estudiantat universitari com per a escriptores i intel·lectuals (Victoria Kent, Clara Campoamor o Margarita Nelken) i coneix l'escriptora Halma Angélico, darrera directora del Lyceum Club Femenino, que té un paper important en tota l'obra.

No poques de les lectures que realitza apareixen reflectides en la seua creació, com George Sand, personatges com Anna Karènina, Madame Bovary o actrius que es transformen en model, com el cas de Greta Garbo. Així mateix, transformacions d'estereotips o mites clàssics com «la dona forta» de les Santes Escripures, Eva del Gènesi o Ofèlia de Hamlet. Sense oblidar Ausiàs March i Isabel de Villena, la *Historia de la Revolución Francesa* de Adolphe Thiers, *El corb* d'Edgar Allan Poe o companys i amics de generació com Vicent Andrés Estellés o Joan Fuster.

La obra de Maria Beneyto ha sugerido, de una manera nítida, la multiplicidad de la condición femenina, desde muchos de sus títulos y en la mayoría de sus textos. Desde esta pluralidad nos sitúa ante el universo humano como un símbolo personal y como una imagen colectiva de la identidad de las mujeres tratando temáticas como la diversidad del signo femenino, el ámbito maternal o pasando por su filtro lecturas, personajes socioculturales o iconos que hacen de espejo en su obra.

Así, muchas de aquellas lecturas, las vivencias personales e históricas acaban reflejándose en sus escritos, como ejemplo, cuando vive en Madrid, durante la República, tiene noticia de las residencias femeninas tanto para estudiantado universitario como para escritoras e intelectuales (Victoria Kent, Clara Campoamor o Margarita Nelken) y conoce a la escritora Halma Angélico, última directora del Lyceum Club Femenino, que tiene un papel importante en toda la obra.

No pocas de las lecturas que realiza aparecen reflejadas en su creación, como George Sand, personajes como Ana Karenina, Madame Bovary o actrices que se transforman en modelo, como el caso de Greta Garbo. Así mismo, transformaciones de estereotipos o mitos clásicos como «la dona forta» de las Santas Escrituras, Eva del Génesis u Ofelia de Hamlet. Sin olvidar Ausiàs March e Isabel de Villena, la *Historia de la Revolución Francesa* de Adolphe Thiers, *El cuervo* de Edgar Allan Poe o compañeros y amigos de generación como Vicent Andrés Estellés o Joan Fuster.

Jo sóc la dona forta de la Santa Escriptura.
(Mai no hi hagué més feble, més humil criatura).
Mai no hi hagué un silenci més compacte que el meu
Tancant els camins vívids a més crescuda veu.
Els em motegen freda, i serena, i valenta.
I estic plena de pànic i de tristor calenta.
[...]
Però mai no vaig dir-los: «Companys, també sóc terra.
De flama sóc i d'aigua, d'elements sempre en guerra...»

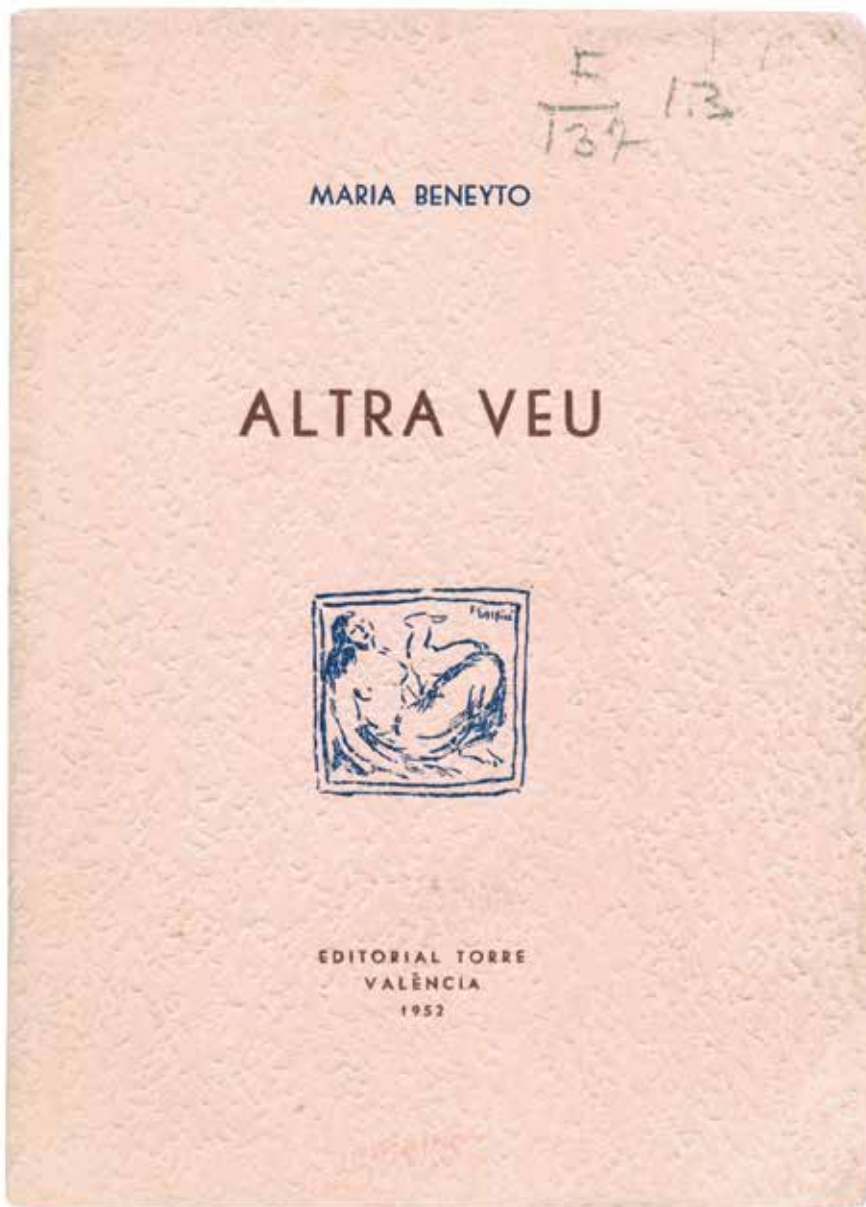
Ratllas a l'aire (1956)

DONA MÚLTIPLE I POLIÈDRICA

MUJER MÚLTIPLE Y POLIÉDRICA

¿Quién me ha ordenado ineludiblemente
hablar con voz ajena a mi silencio,
presintiendo, crecida, o recordando,
existiendo a la vez de tantos modos?
Yo, múltiple, plural, amigos míos,
no soy nada. Soy todo. Soy aquella
que se quejaba a Dios de no ser río
y ser mar, ser clamor y no palabra,
ser calle de ciudad y no sendero,
ser colmena y no ser única abeja.

Criatura múltiple (1954)

Maria Beneyto, 1925-2011. *Altra veu.*

València: Torre, 1952.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-137/13.

Exemplar amb dedicatòria autògrafa de l'autora a la Biblioteca Universitària de València.

MARIA BENEYTO

EVA EN EL TIEMPO

SUPLEMENTOS
EL SOBRE LITERARIO
1952

Maria Beneyto, 1925-2011. *Eva en el tiempo*.
Valencia: [s.n.], 1952.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH. F-294/3.

F 6
208

MARIA BENEYTO

CRIATURA MÚLTIPLE

(Premio «Valencia» de Literatura
-Poesía-, 1953)

INSTITUCION ALFONSO EL MAGNANIMO

DIPUTACION PROVINCIAL DE VALENCIA

1954

Maria Beneyto, 1925-2011. *Criatura múltiple*.
Valencia: Institución Alfonso el Magnánimo, 1954.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-208/6.
Premio «València» de Literatura-poesía 1953.

Veü per a un fill nonat

Fill meu remot, el no nascut de mare,
el no arrelat a aquesta carn de dona,
mai no engendrat, presència no viscuda,
jo et demane el silenci, jo no et cride...

He nascut massa vella. Vinc de l'ombra
i ja et portava al si l'ànima meua
quan la claror em va ferir els passos.
Vaig vindre amb tu, dual ja per a sempre.

¡Quin núvol vares ésser en els muscles
de la infantesa meua no esclatada!
(Ara et pregunte des de lluny per ella:
¿es va creuar amb tu, la vares veure?)

El nostre encontre –¿quan?– fon un misteri.
Jo somiava els braços de carn teua
com dues branques de dolçor pregona,
o com dos istmes de la llum quallada.

Però també et sentia fet cadena
al meu coll, fet d'amor que asfixiava.
Et sentia avançar cap al meu viure
interposat entre les veus dels altres...

I en mi romans, fet mur en l'invisible,
tancant la meua porta a l'abraçada,
gelós de l'home que podria dur-te
des del teu fons, des del llimac a l'aire.

[...]

¡Ai fill, ai mort, ai ànsia meua viva!
¿Què vols de mi, què dius que he de donar-te?
¿Quina animàlia ets dins de ma vida
devorant-me feréstec la tendresa?

Allunya't de mi, fill de silenci,
deixa'm ja sola, sense pes, crescuda.
Als llimbs d'infants nonats, pot ésser trobes,
companya i aguardant-te, ma infantesa.

Ratllas a l'aire (1956) i (1958)

ÀMBIT MATERNAL

ÁMBITO MATERNAL

(A Vicent Andrés
Estellés, en la mort
del seu primer fill (= filla))

ALBAT

La sang et va trencar la connolència
de quan dormies somnis sense mida.
Claror d'un sol que és mort en altra vida
lluna mortal li feia a ta presència.

I ets ara gel de llum. Reminiscència,
reminiscència fosca i engrunyida
d'un caliu, d'una veu que ja no criàs,
d'un cor petit tancat fins a la absència...

Aquí resten les flors, l'alb, l'estona
a penes d'una vida sense centre,
i la pluja a la tarda i a la dona.

Tú ets ja als llims, on no hi ha sang que entre
a despertar-te, i l'alba t'acarona
al claustre d'una mare sense ventre.

Maria Beneyto, 1925-2011. *Albat*.

[1956?].

Exemplar del comissari.

Poema dedicat a Vicent Andrés Estellés a la mort de la seua primera filla.

MARIA BENEYTO

RATLLES A L'AIRE

PHAROS
BARCELONA
1958

Maria Beneyto, 1925-2011. *Ratlles a l'aire*.

2a ed. Barcelona: Pharos, 1958.

Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D0-F/05571.

Premi Ciutat de Barcelona 1956.

Hija póstuma

[...]

Porque a ti te arrollaron aguas duras,
pequeña como eras, tierna, blanca,
y el frío más precoz aportó el hielo
que había de licuarse en tu mirada.

No hacías falta a nadie, niña oscura
gestada en luces, huella de la fiesta;
un cinco de noviembre te traía
a ser parida sobre la tristeza.

Biografía breve del silencio (1975)

MARIA BENEYTO CUÑAT

*Biografía breve
del silencio*

ALCOY

---

1 9 7 5

Maria Beneyto, 1925-2011. *Biografía breve del silencio*.

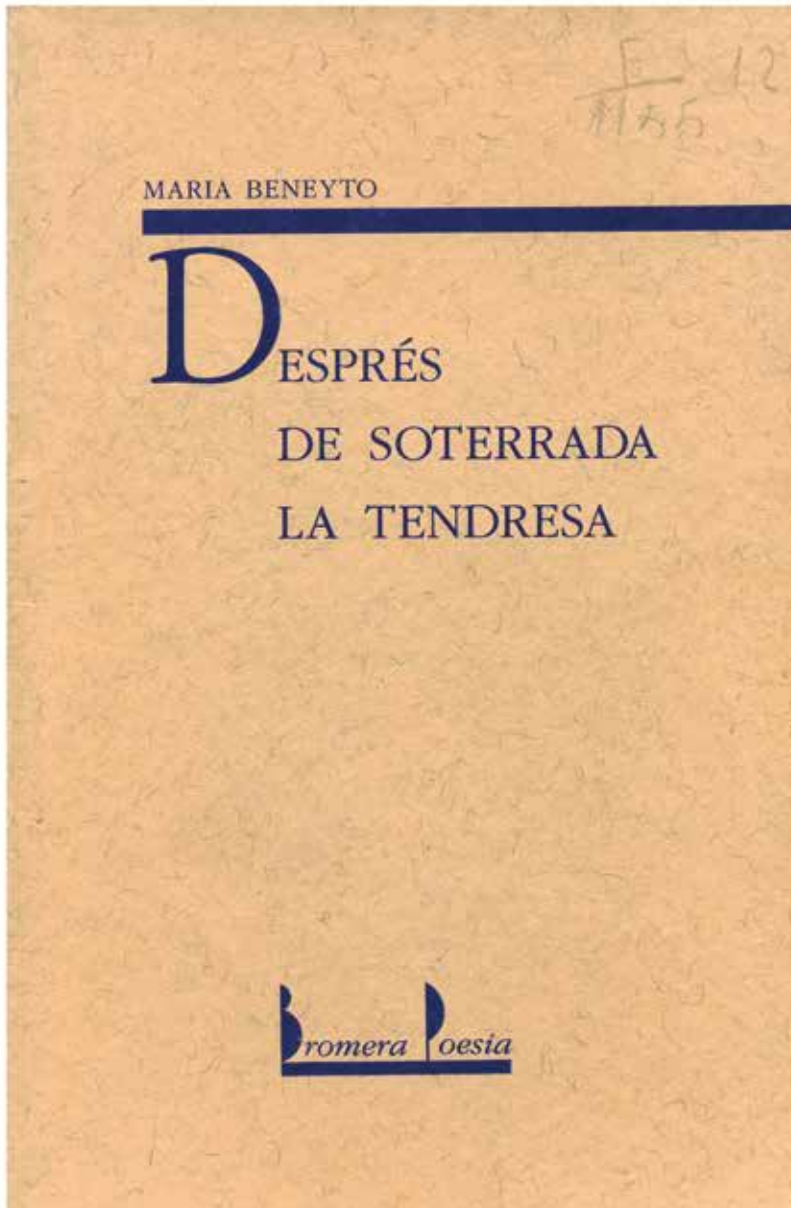
Alcoy: [s.n.], 1975.

Biblioteca Històrica Municipal, Fondo María Beneyto: MB/2323 Ajuntament de València.

[Jo vinc d'un temps perdut.
sóc mare i filla]

Jo vinc d'un temps perdut. Sóc mare i filla
de l'ombra omnipresent. Amb fil d'aram
tanque la intimitat que em fa una illa.
Enllà el poder del plom, la por, la fam.
(Temps del fred mossegant-li al foc la cua,
temps d'arbres primitius i agres, del monstre
vegetal. Pell del món en l'aigua nua,
blau tremolor ferit de fum per sostre...)
Mare i filla, besàvia de la terra
i encara amb por de nàixer, i vençuda
pel dinosaure groc de la desferra,
per sempre mai pel temps perdut perduda.

Després de soterrada la tendresa (1993)

Maria Beneyto, 1925-2011. *Després de soterrada la tendresa.*

Alzira: Bromera, 1993.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-1155/12.

POEMES DE LES QUATRE ESTACIONS

Maria Beneyto
Lourdes Bellver

Maria Beneyto, 1925-2011. *Poemes de les quatre estacions*.

València: Tàndem, 1993.

Universitat de València. Biblioteca d'Educació María Moliner. EDU I 849.9 BEN.

L'INFANT DE LES QUATRE ESTACIONS

(El niño de las cuatro estaciones)

Amando Blanquer

I- UNA FLOR PER A TU

Poemas:

MARIA BENEYTO

(Una flor para ti)

La pri-ma-ve-ra és com tu,
La pri-ma-ve-ra és com tu,
molt pe-ti-ta i molt ten-dra i molt dol-ça i molt cla-ra. Era du-a si el
muy pe-que-ña, y muy ti-er-na, y muy dol-ce, y muy cla-ro. É-ra tu a sí ca-
el més blau, sen-se ní-voit, i la flor al jar-dí, i la fu-lla
-la al-tre, sia re-bei, y de sí del jar-dí, a la bo-ja.
la bran-ca. La pri-ma-ve-ra és com
la re-ma. La pri-ma-ve-ra és com

© by Amando Blanquer Finales, 1972, Valencia (España)
Depósito Legal V. 361 - 1972.
PLEB - Ediciones Múlica, Av. P. Oulés, 38 - Valencia

IMPRESO EN ESPAÑA
PRINTED IN SPAIN

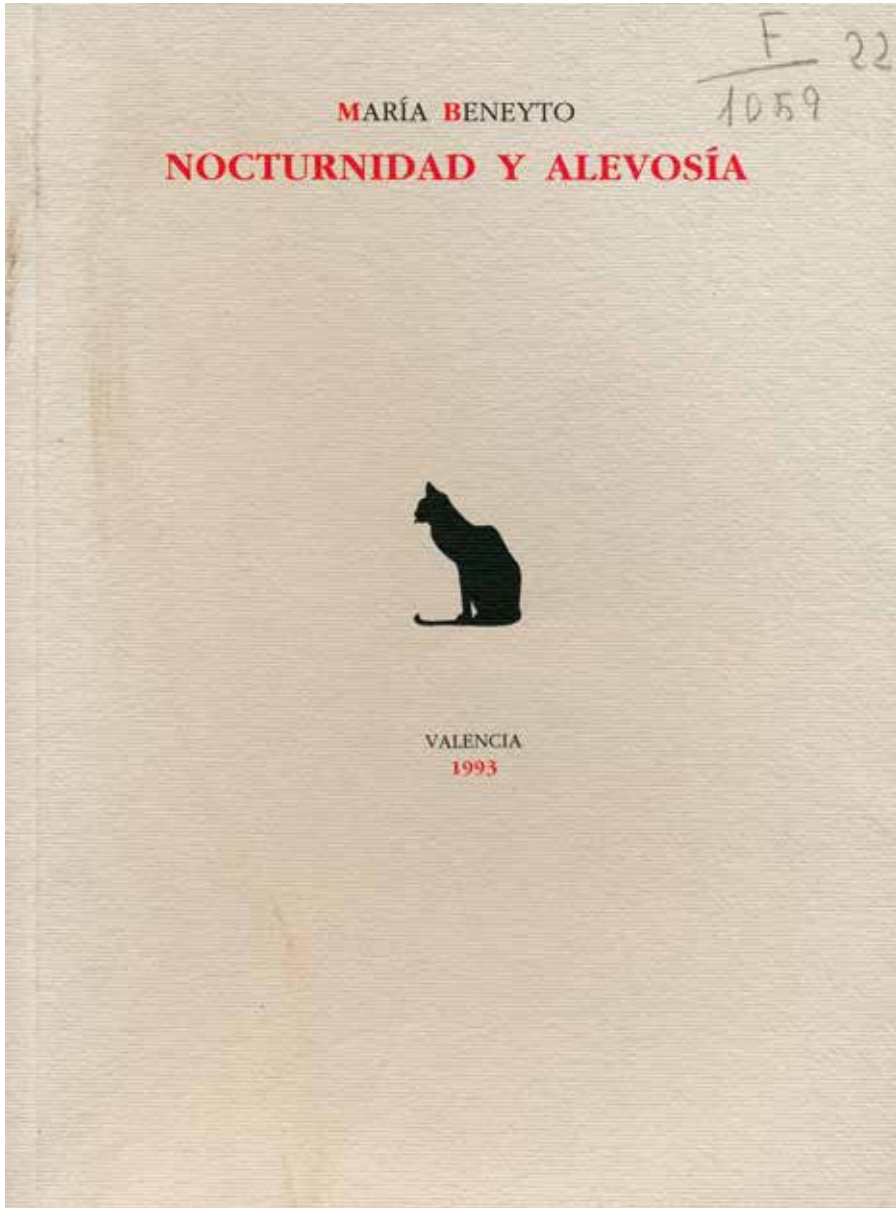
Amando Blanquer, 1935-2005. *L'infant de les quatre estacions = El niño de las cuatro estaciones* / Amando Blanquer; poemas, María Beneyto. Valencia: Instituto Valenciano de Musicología; Institución Alfonso el Magnánimo, 1972. Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH.

Mujer y hombre dormido

Me quiere maternal. Le miro el sueño
intentando escapar de sus pulmones.
La más cierta y normal de sus versiones
Está ahora en su ser distante, isleño.
[...]

Maternal me pretende, en la disuelta
espesura en que yace el ser futuro,
mientras cierra la puerta, erige el muro
y a los perros del frío les da suelta...
Él quisiera volver al claustro tibio
de la mujer antigua, aquella Eva
madre oscura y terrible, que nos lleva
al eterno nacer. Quiere su alivio.
Su alivio, en la palabra enternecida
que diga a cuanto él desee, amén.
Quiere una madre cerca de su vida.
Yo también.

Nocturnidad y alevosía (1993)

Maria Beneyto, 1925-2011. *Nocturnidad y alevosía*.
Valencia: Pre-Textos; Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1993.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-1059/22.

Un bell matí en saó per a morir,
migdia dur de juny al sol
amb la vida fracassant constantment
a la part de la por,
la humiliació, i el dubte,
a l'esquerra
de la nafra vivent
on el glatit fereix, sols morta
vocacional,
Eva exiliada
del paradís dels morts
aquest migdia.

Després de soterrada la tendresa (1993)

**LECTURES, PERSONATGES LITERARIS
I CULTURALS QUE INFLUEIXEN
EN LA SEUA OBRA**

LECTURAS, PERSONAJES LITERARIOS
Y CULTURALES QUE INFLUYEN
EN SU OBRA

Eva los ve con su mirar de ahora
donde la sombra ya se decolora.

Hondamente mujer, aún clamando
y en la múltiple carne sollozando,
le pide a Dios capacidad de afluyente
que niegue al mar su llanto penitente.

Eva en el tiempo, la que vive alerta,
la que vive sin paz. Pero despierta.

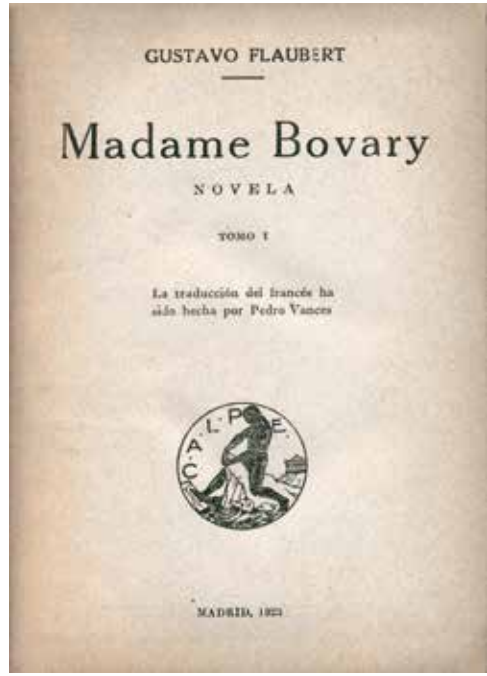
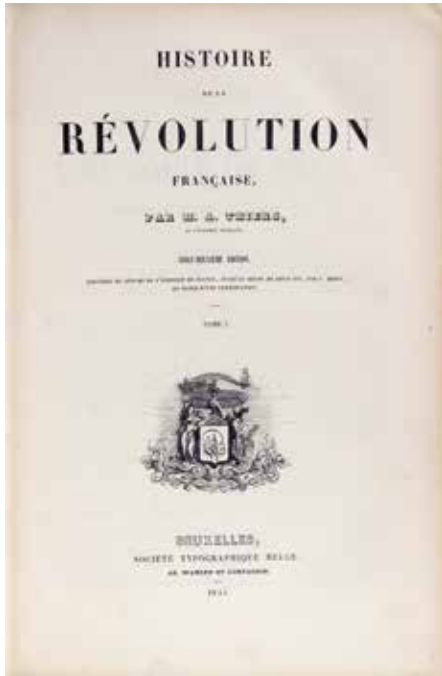
Eva en el tiempo (1952)

*Malice a serpente decepta mlti de fructu
et comedit de hinc vix sic qui comedit*

*La femme a la persuasion du serpent
cueillit du fruct et en mangea et ca
na a son mary qui en mangea aussi*

Gérard Jollain, -1683. *La sainte Bible contenant le Vieil et le Nouveau Testament enrichie de plusieurs belles figures = Sacra Biblia nouo et Vetere testamento constantia eximiis que sculptoris et imaginibus illustrate.*
[Paris]: de l'imprimerie de Gerard Jollain... a l'enseigne de la ville de Collongne, [entre 1655 i 1675].
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Y-6/123.

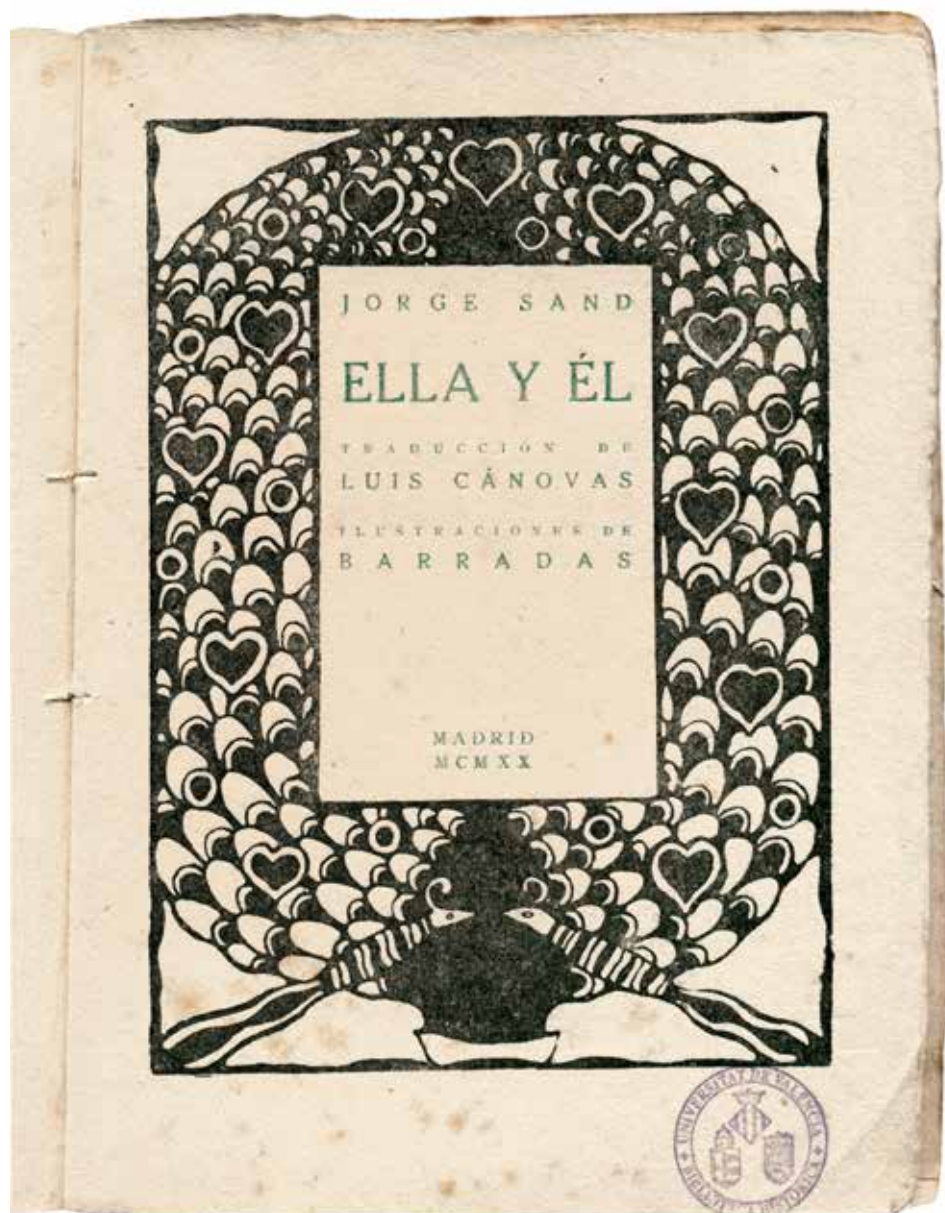

Adolphe Thiers, 1797-1877. *Histoire de la Révolution française.*
Bruxelles: Société Typographique Belge, 1844.
Vol. 1.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-176/4.

Gustave Flaubert, 1821-1880. *Madame Bovary.*
Madrid: Calpe, 1923.
Vol. 1.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177/864.

George Sand, 1804-1876. *Ella y él*.

Madrid: Estrella, 1920.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-172/444.

No estaba rígida, y el agua rozaba los ojos abiertos que parecían estar mirándola. El pelo, oscuro, le flotaba detrás y a los lados, mientras el cuerpo, en pequeños avances, como una embarcación de sí misma, estaba llegando con algo de movimiento litúrgico hacia las piedras acuáticas que iban, finalmente, a inmovilizarle.

El hombre iba canturreando el viejo aire escocés que iniciaba el rito de la pesca, cuando la vió y se detuvo, como clavado al suelo. Inesperadamente -no era aún la hora del dolor de costado- se le subió a la respiración aquella fatiga antigua que acompañaba la aparición del doloroso pinchazo, y la mano que le quedaba libre presionó, como de costumbre, la zona martirizada. La mujer que le seguía, un poco rezagada, notó el gesto defensivo ante el dolor, y corrió hacia el hombre que seguía detenido y sin dejar de mirar, como fascinado, hacia el recodo aquel del río.

-No es nada. Es decir, lo de siempre. Pero ella...

Ella seguía, detenida por las piedras, ofreciendo su blanco desnudo inmóvil, salvo lo que el agua y el viento añadían a su inmovilidad, estirando el cabello o acentuando el vaivén que intentaba sacarla del recodo en donde estaba detenida.

HAMLET.

TRAGEDIA

DE

GUILLERMO SHAKESPEARE.

TRADUCIDA É ILUSTRADA

CON LA VIDA DEL AUTOR

Y NOTAS CRÍTICAS.

POR

INARCO CELENIO

P. A.

MADRID

EN LA OFICINA DE VILLALPANDO.

MDCCLXXXVIII.

William Shakespeare, 1564-1616. *Hamlet: tragedia de Guillermo Shakespeare.*

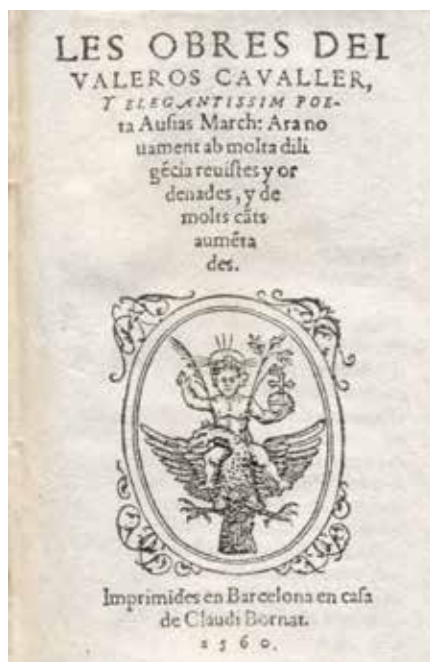
Madrid: en la Oficina de Villalpando, 1798.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH T/171.

Antic posseïdor: José María Moles.

La relació de Maria Beneyto amb Ausiàs March és intensa i llarga en el temps. Lectora i coneixedora de l'obra, va ser, a més, guardonada amb el Premi Ausiàs March de l'any 1976 amb el llibre *Vidre ferit de sang* (1977) i li dedica la darrera part de la seua obra *Després de soterrada la tendresa* (1993), amb deu poemes on es juga paratextualment amb els versos d'Ausiàs March, el reivindica i el fa seu.

La relación de Maria Beneyto con Ausiàs March es intensa y larga en el tiempo. Lectora y conocedora de su obra, fue, además, galardonada con el Premio Ausiàs March en el año 1976 con el libro *Vidre ferit de sang* (1977) y le dedica la última parte de su obra *Después de soterrada la tendresa* (1993), con diez poemas en los que se juega paratextualmente con los versos de Ausiàs March, lo reivindica y lo hace suyo.

Ausiàs Marc, aprox. 1397-1459.

Les obres del valeros cavaller, y elegantissim poeta Ausias March.

Imprimides en Barcelona: en casa de Claudi Bornat, 1560.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-1/46.

Hereus

El meu batec de vida, no aqueix dring de paraules
retallades, podades, fetes música fàcil.
Sols el batec, la vida solament per a dir-vos
que estic viva, dissolta en vèrgens alegries.

¡Ai companys meus d'origen, els que viviu en terra,
quina abraçada meua, o llaç de llum o força
—d'aqueixa nua i tendra i terrible com l'aigua—
acoste en el silenci que em tanca i em limita!

Pot ésser que en jorns àcids no sospiteu encara
aquest lluminós cercle de garlandes i braços.
Sóc voluntat feréstega de romandre dins l'aire,
i en l'espai d'algun dia ja sabreu que sóc vostra.

Ocorrerà de sobte, netament, sens miracle,
com van ocórrer sempre les més senzilles coses.
Direu: ¿què és aqueix núvol blanquinós i festívol
que se'n va per deixar-nos alt i pur el nou dia?

¿Què és aquest mar blau vívid, amb veus de sol petites
dient-nos a l'uníson frases mai no escoltades?
Quina llum de sorpresa cerca en flames els arbres
del camp adust, i acosta les muntanyes perdudes?

O millor, ¿qui és qui abaixa aquest bell ram d'estrelles
als afores més trists de la ciutat, cridant-nos?

I jo estaré entre Déu i l'alegria
dient-vos: «Ací estic. Jo sóc aquella».

«A mes amics de tristor puc escriure
no em basta temps a poder-me'n rependre.»

Ausiàs March

[A mes amics de tristor
puc escriure]

A mes amics de tristor puc escriure
aquest jorn on crec dubtosament viure.

A mes amics. I allargue la mà estesa
després de soterrada la tendresa.

Jo vinc d'un temps perdut. Sóc mare i filla
d'aquest monstre d'amor que em fa una illa.

I no tinc un vaixell per al viatge
on la joia viu en estat salvatge.

Als amics de tristor, però, els diria
la pau, i amb veus que riuen signaria.

Després de soterrada la tendresa (1993)

[Potser si, aquest jorn on crec
dubtosament viure]

Potser si, aquest jorn on crec dubtosament viure
i pense entendre al somni allò estrany de ser lliure,
coixí-coixam, com sempre, la pau es diu coloma
i la serp més antiga emmetzina la poma.

Naus d'espills hipotètics, on s'embarca la bruixa
de l'estriptís frenètic que entronitza la cuixa,
avancen cap al límit de l'ansietat ferida,
del malaltís desori i la carn maleïda,
batejada naufragi, ciutat, claveguera,
còctel del plor de l'ombra i la fam de la fera
on, per molt que m'esglaie, no accepte el sacrifici
d'aquest vici de viure que tinc. Aquest mal vici.

Després de soterrada la tendresa (1993)

[A mes amics allargue
la mà estesa]

A mes amics allargue la mà estesa
on la llum es fa sòlida i l'invisible pesa.

Sols això puc donar. Llum invisible
i paraula que resta d'un clam inexhaurible.

Arribar de la pluja a la secor,
de la humitat amplíssima dels caminals del plor
al besllum on la terra al sol festeja,
enlluerna els ulls tèrbols, de l'oblit els neteja.

Els amics, embranzida d'un vaixell
quiet ara a les ungles glaçades del rovell.

(Pel somordet ressò on viu l'absència,
potser un dia o altre inauguren presència).

Després de soterrada la tendresa (1993)

Després de soterrada la tendresa
vàrem llençar els pètals de la neu, que afegia
més gel, al que amagava la glaçada disfressa
on l'au del vidre congelat vivia.

Turmells de ballarina, amb les venes dolentes.
El caliu quiet i ocult. Les mans creuades.
Cent buits per avançar a les palpentes.
A cor nu de la flama, les donzelles cremades.

Al soterrar anàrem. Eixam de nines tortes
–un ull al frigorífic– estenia
veus de paper, paraules plastificades, mortes.
En secret el sepeli. Com calia.

Després de soterrada la tendresa (1993)

José Vicens Pérez.
[Recital poètic de Maria Beneyto en el Círculo Industrial (Alcoi)].
Foto Studio. 1955.
Arxiu Municipal d'Alcoi.

Santa Pola, 25 de març de 1955. Joan Fuster i Maria Beneyto a les Jornades Col·loquis de Poesia. Fotografia de José Albi.
Arxiu Fotogràfic Joan Fuster.

Santa Pola, 25 de març de 1955. Dinar celebrat a les Jornades Col·loquis de Poesia. La primera per la dreta és Maria Beneyto. Per l'esquerra, Joan Fuster en primer terme i Carola Reig al seu costat. Fotografia de José Albi.
Arxiu Fotogràfic Joan Fuster.

*Dos poemes al voltant d'un amic mort
migdia en un cementeri pobletà*

Hem compartit el soterrar
d'aquest matí. (Decebuda de tot,
maleïda
de mi mateixa.)
Fins hem col·laborat
al trànsit de l'amic
amb trossos de mort tèbia i fugissera.
Estranyament volia recordar-ho
enllà, des de l'oblit.
Recercava el meu ésser, el meu nom:
no els trobava.
M'he perdut. Em fan mal
els dos pams de carn i ossos mal conreats,
suport d'aquest pobre edifici
misteriós i tètric
on s'implanta la vida.
Em fan mal, amb els peus de la carn,
les costelles de l'ànima;
em fa mal viure
sens motiu.
Un toll de gent. (¿El seu sepeli, el meu...?)
L'amic ens dóna part del seu silenci.
Potser fos jo la morta
avançant, tot seguit, a les palpentes
amb pressa d'arribar al lloc.

Un bell matí en saó per a morir,
migdia dur de juny al sol
amb la vida fracassant constantment
a la part de la por,
la humiliació, i el dubte,
a l'esquerra
de la nafra vivent
on el glatit fereix, sols morta
vocacional,
Eva exiliada
del paradís dels morts
aquest migdia.

Després de soterrada la tendresa (1993)

28 de juliol de 1956. Celebració dels vint-i-cinc números de la col·lecció L'Espiga de l'editorial Torre.

Entre els assistents a l'acte es troben: Vicent Andrés Estellés, Alfons Verdaguer, Xavier Casp, Miquel Adlert, Maria Beneyto i Joan Valls.

LA DONA FORTA

- 10 Una dona forta, qui la trobarà? És més preciosa que les perles.
11 El seu marit confia en ella: no enyorarà cap més tresor;
12 en rebrà benestar i no malestar tots els dies de la vida.
13 Ella es procura llana i lli, i les seues mans treballen amb delit
14 Com les naus d'un mercader, porta de lluny les provisions
15 És de nit i ja es lleva; prepara el menjar per als de casa.
16 Es mira un camp i el compra, amb el fruit del seu treball planta una vinya.

Antic Testament. Proverbis (31:10–31)

Maria Beneyto, 1925-2011.

La dona forta.

València: Senent, 1967.

Sense cap mena de dubte, *La dona forta* és l'obra narrativa més emblemàtica de Maria Beneyto i una de les novel·les més interessants dels anys seixanta en el àmbit de la literatura catalana. Fou guardonada amb el Premi Joan Senent de l'any 1965, encara que publicada dos anys més tard. Sabem que va ser la primera novel·la que va escriure l'autora. Una primera versió portava per títol *Las amazonas*, però tant aquells primers esborranys com el títol van canviar, en molts moments pel context de repressió i censura de la dictadura.

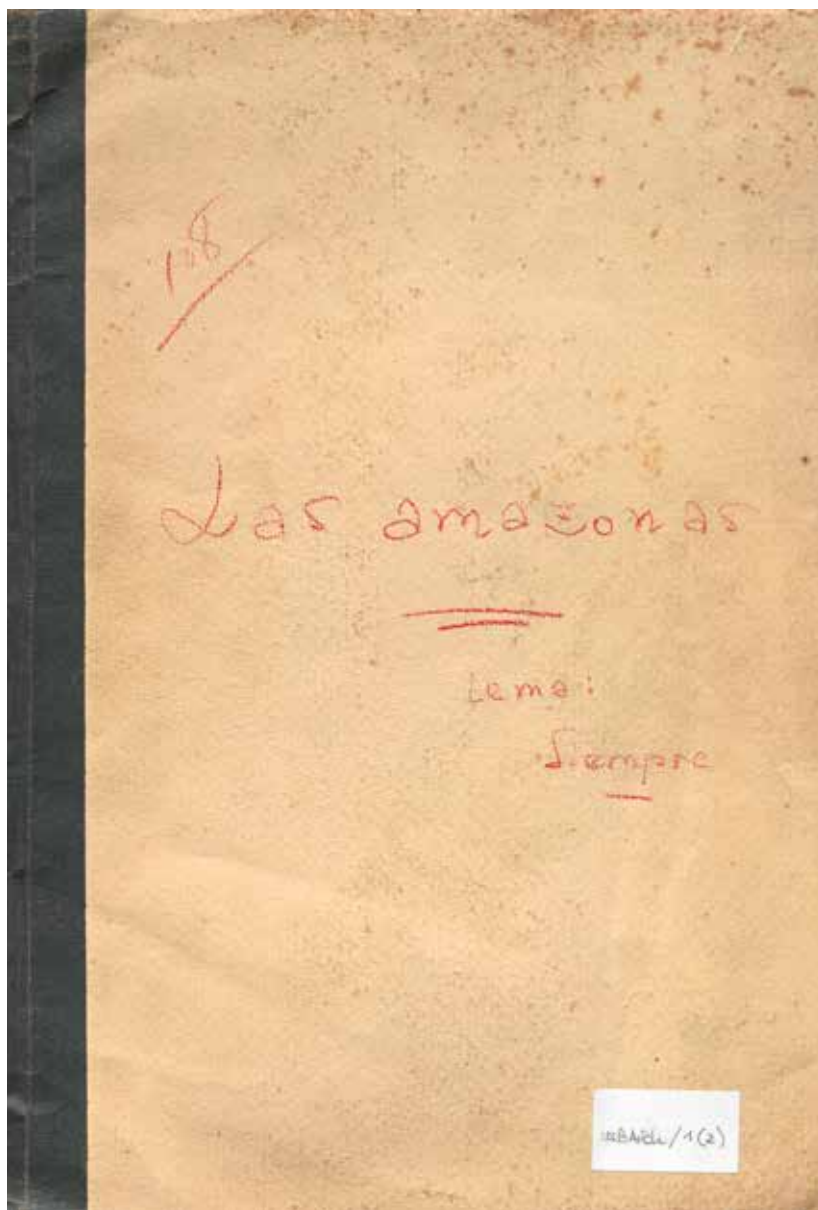
En *La dona forta* es planteja el tema de l'emancipació de la dona i tot un seguit de situacions que giren a l'entorn d'una societat canviant. L'obra es presenta sota la forma d'una sèrie d'històries els personatges de les quals tenen alguna relació amb un club feminista; per tant, el protagonista és un personatge col·lectiu i el grup actancial de les dones és el que genera la mateixa dinàmica del relat.

La novel·la ens mostra una espècie de mosaic o radiografia; a voltes, de manera profundament crítica, de la diversitat de les situacions de la dona en aquells temps, fins i tot, en algun moment, recull algunes temàtiques que la dictadura franquista no hauria d'haver deixat passar pel seu estret i repressor gust ideològic (ja siga l'avortament, la independència econòmica i l'emancipació de la dona o el feminisme de tota mena).

Sin ningún tipo de duda, *La dona forta* es la obra narrativa más emblemática de Maria Beneyto y una de las novelas más interesantes de los años sesenta en el ámbito de la literatura catalana. Fue galardonada con el Premio Joan Senent del año 1965, aunque se publicó dos años más tarde. Sabemos que fue la primera novela que escribió la autora. Una primera versión llevaba por título *Las Amazonas*, pero tanto aquellos primeros borradores como su título cambiaron, en muchos momentos por el contexto de represión y censura de la dictadura.

En *La dona forta* se plantea el tema de la emancipación de la mujer y toda una serie de situaciones que giran en el entorno de una sociedad cambiante. La obra se presenta bajo la forma de una serie de historias cuyos personajes tienen alguna relación con un club feminista, por lo tanto, el protagonista es un personaje colectivo y el grupo actancial de las mujeres es el que genera la propia dinámica del relato.

La novela nos muestra una especie de mosaico o radiografía, a veces, de manera profundamente crítica, de la diversidad de las situaciones de la mujer en aquellos tiempos, incluso, en algún momento, recoge algunas temáticas que la dictadura franquista no tendría que haber dejado pasar por su estrecho y represor gusto ideológico (ya sea el aborto, la independencia económica y la emancipación de la mujer o el feminismo de todo tipo).

María Beneyto, 1925-2011. *Las Amazonas*: (lema: Siempre).
Biblioteca Històrica Municipal, Fondo María Beneyto:
MBArch/1(2) Ajuntament de València.

...Y con este acto que inaugura la temporada de otoño-invierno, nuestro Fémmina Club se propone iniciar una serie de...

La presidenta se interrumpe para beberse de un girón el vaso de agua que tiene delante. Es alta y robusta casi con exceso. Se mueve por eso un poco incómodamente dentro del estrecho vestido negro. Parece más una opulenta campesina que la gran dama que es. Está sólidamente plantada en la tierra sobre dos grandes pies.

Y sigue:

-Por fortuna, la mujer que tan injustamente postergada fué durante siglos...

Palabras vulgares, al estilo de los ya caducos mítines feministas. Y así, hasta el final. Acaba el acto. Con aplausos, como siempre. Por sus palabras los conoceréis...

Agata se levanta arrastrando sus piolas tras ella. Rebeldísima. Concentrada en su prieta figura. La algarabía sube de tono con las conversaciones. Atraviesa el salón recta y decisiva, como una flecha tensa. Las frases de sus compañeras de sexo se le enroscan al paso.

-Es un modelo azul noche, adornado en un hombro con estrás. ¿No recuerdas? -Irene.

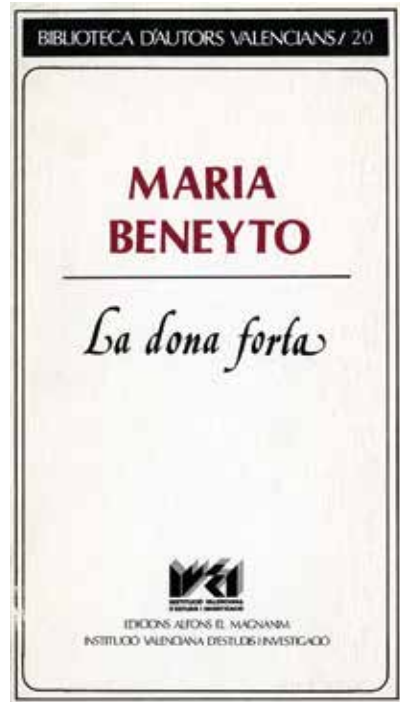
-No, no se trata de una novela de ese estilo, mujer. ¿Por quién me tomas? La acción transcurre en los bajos fondos de una gran ciudad, entre cocainómanos, ninfomaníacas y seres así. Algo muy valiente...-La inefable Trina.

Y otras:

-Yo no sé, chica, lo que debo hacer. Por una parte me inclino a creerle, y por otra...

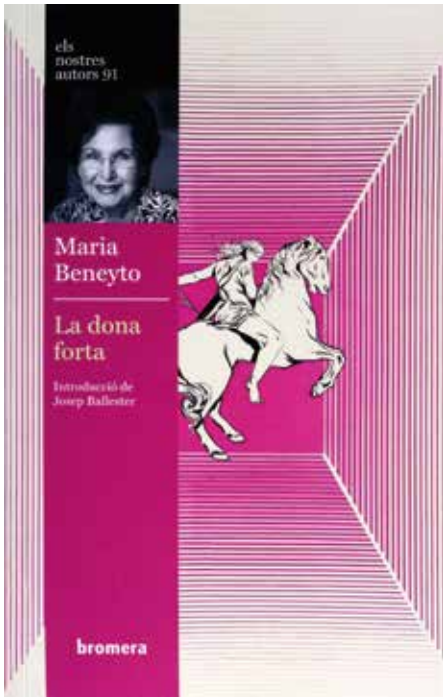
-No me habléis de espiritismo. Estoy ya más que harta. Todo

«Però Carme era honesta, orgullosa, botxí de les seues pròpies passions i febleses. Carme era la dona forta. Blanca. Neta. Auster. I tal vegada, tal vegada temerosa de la felicitat com d'un estat contrari a la naturalesa humana».

Maria Beneyto, 1925-2011. *La dona forta*.
València: Senent, 1967.
Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.

Maria Beneyto, 1925-2011. *La dona forta*.
València: Edicions Alfons el Magnànim, 1990.
Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D2.2/13539.

Maria Beneyto, 1925-2011. *La dona forta*.
1a ed. Alzira: Bromera, 2025.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177.

Maria Beneyto, 1925-2011. *La dona forta*.
1a ed.
Alzira: Bromera; [València]: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2025.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177.
Edició commemorativa no venal a càrrec de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
amb motiu de la designació de Maria Beneyto com a Escriptora de l'any 2025.

Maria Beneyto, acompanyada del seu pare, quan viuen a Madrid durant la República, coneix l'escriptora de la Generació del 27 Halma Angélico (pseudònim de Maria Francesca Clar Margarit), que fou la darrera directora de la residència Lyceum Club Femenino. Aquesta dona va causar una gran impressió, no sols a la jove Beneyto, també al pare, tant per la seua presència i elegància com per la seua personalitat i per les seues idees. En Halma Angélico, Beneyto es basa per inspirar-se en el personatge de Carme Arocarena, l'escriptora i directora del Fèmina Club de *La dona forta*.

Maria Beneyto, acompañada de su padre, cuando viven en Madrid durante la República, conoce a la escritora de la Generación del 27 Halma Angélico (pseudónimo de Maria Francesca Clar Margarit), que fue la última directora de la residencia Lyceum Club Femenino. Esta mujer causó una gran impresión, no solo a la joven Beneyto, sino también en el padre, tanto por su presencia y elegancia como por su personalidad y por sus ideas. En Halma Angélico, Beneyto se basa para inspirarse en el personaje de Carme Arocarena, la escritora y directora del Fèmina Club de *La dona forta*.

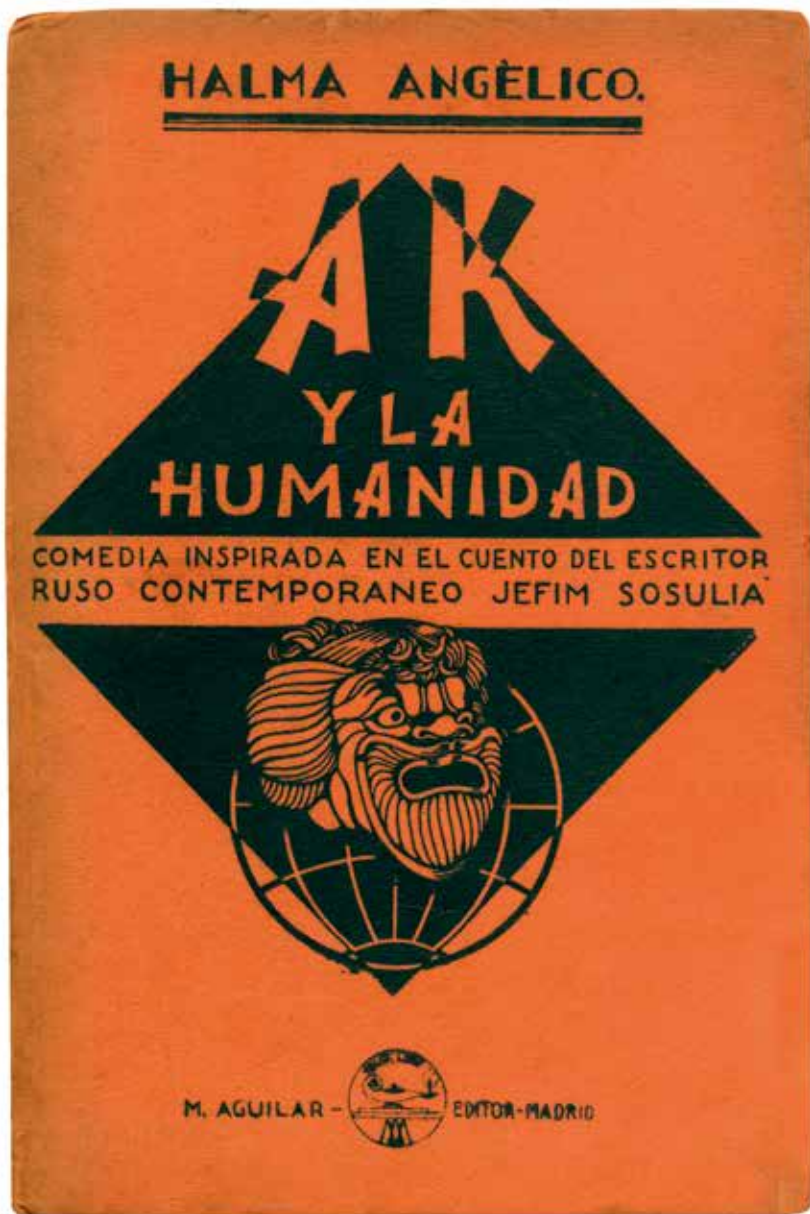
**Halma Angélico y su España femenina
de aquel Madrid**

Se puso un nombre extraño,
casi equívoco, o casi bisexual,
pero era sin duda muy mujer, muy señora,
tan señora, tan grave,
tal alta allí, delante de mis ojos,
que desorganizaba la mirada
y hasta me daba un miedo pequeñito
su arrogancia amistosa.

[...] Era hermosa, morena. Pelo entrecano
que no disimulaba. Mediterránea, sin duda,
por su manera de enfrentarse al sol
y no quemarse. Alta, fuerte, guerrera
de aquella guerra de mujeres nuevas
que apenas en nosotros comenzaba.
Y es que hubo una República en el tiempo
de las mieses, y ella le dio cobijo,
casi hembra,
para que en ella se supiera viva,
proyectando futuros y esperanzas.

[...] Aquella mano sin anillos, fuerte, de valquiria,
le transmitía eléctricos efluvios
a mi cabeza niña. Allí grababa
ideas y conceptos,
palabras que el futuro
debía potenciar [...]

Poemas sueltos (2008)

Halma Angélico, 1888-1952. *AK y la humanidad: comedia inspirada en el cuento original del escritor ruso contemporáneo Jefim Sosulia.*

Madrid: M. Aguilar, 1938.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177/2196.

HALMA ANGÉLICO

LA DESERTORA

Edición de Ivana Rota

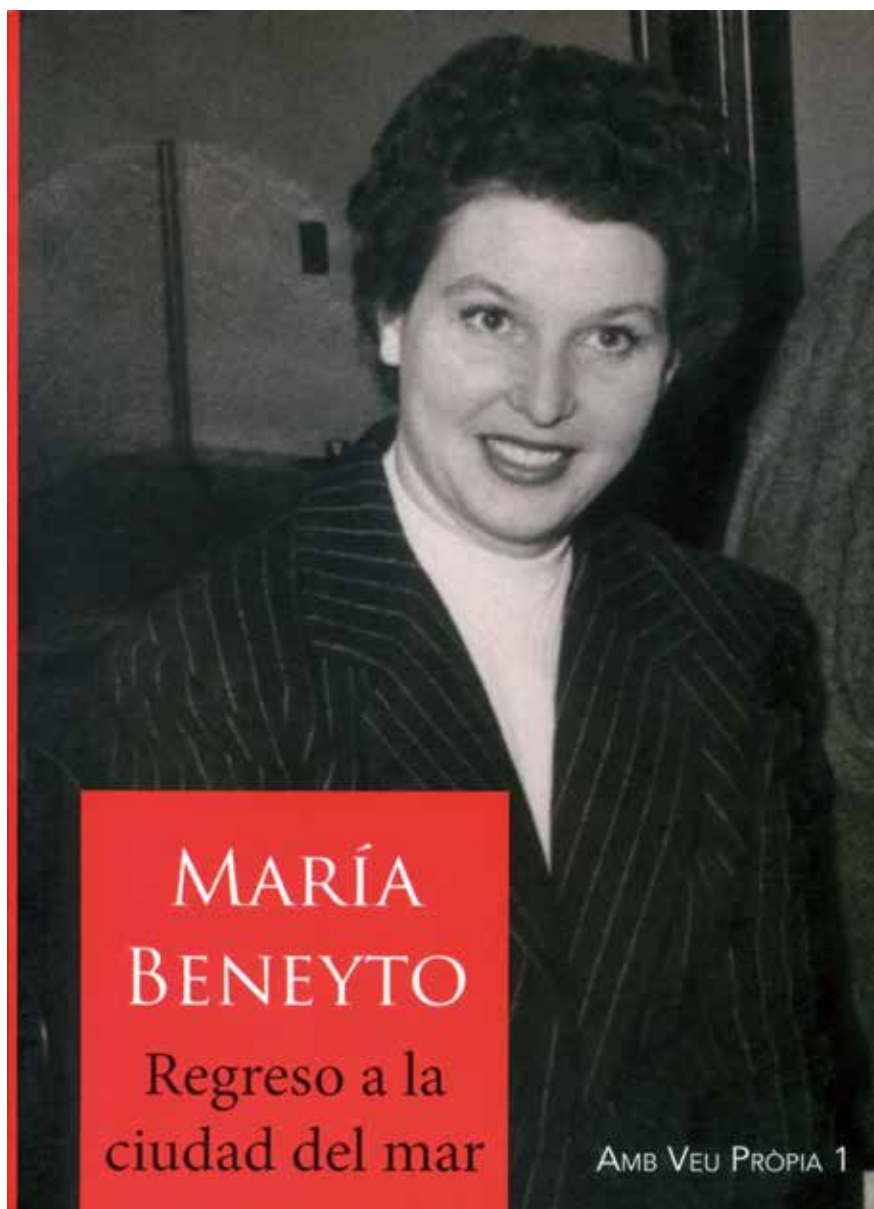
NARRATIVA ● ESPUELA DE PLATA

Halma Angélico, 1888-1952.

La Desertora: el templo profanado y la desertora: dos colecciones de cuentos.

Sevilla: Espuela de Plata, 2019.

Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU 860-4F/ANG/001.

Maria Beneyto, 1925-2011. Regreso a la ciudad del mar.

València: Generalitat Valenciana, 2019.

Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.

Y era ella, seguro que era ella. Era aquella gran señora que conocí en Madrid tres años atrás. Era ella, formando parte de la huida masiva. Era Halma Angélico la amazona, la guerrera de la cultura, la vencida también, como todos nosotros, que pasaba como llevada en volandas por la avalancha que la detuvo junto a mí, justo el tiempo necesario para que nos viésemos y nos reconociésemos. [...] Mujeres a quienes el retroceso acechaba a la vuelta de la esquina (la esquina previsible del tiempo de la derrota que también a ellas alcanzaba). Miré y me despedí en el recuerdo, llenando el vacío con la gran Biblioteca, los salones con cuadros y esculturas donde el clasicismo se aliaba a lo moderno. Los grandes salones: el de Música, el de los actos culturales, con la oratoria feminista todavía contenida en el eco, las salas de exposición artística. Y el despacho de Halma, luminoso, sin concesiones a la frivolidad, austero y grave como ella misma era. Todo eso, sin olvidar los grandes retratos de Victoria Kent y Margarita Nelken, asociándose a mi idea de que «las chicas» no éramos, no podíamos ser solamente aspirantes a un futuro de lactancias y noches en vela (aunque esa noche –dedicada a mi incursión por todo el recinto de España Femenina en compañía de Halma Angélico– sí la pasé casi en blanco, acunando quizás sueños futuros).

Regreso a la ciudad del mar (2019)

La dona forta es presenta sota la forma d'una sèrie d'històries en què els personatges tenen alguna relació amb una residència femenina. En la novel·la es plantegen, entre altres temàtiques, la denúncia d'una societat injusta en plena dictadura, com també la complexa realitat de l'emancipació de la dona. Aquest espai estructura el relat. El Fèmina Club, centre neuràlgic d'on parteix i on es desenvolupa tota l'acció de l'obra, està basat en les residències femenines que Maria Beneyto va conèixer als anys trenta a Madrid, on va viure deu anys.

La dona forta se presenta bajo la forma de una serie de historias en las que los personajes tienen alguna relación con una residencia femenina. En la novela se plantean, entre otras temáticas, la denuncia de una sociedad injusta en plena dictadura, como también la compleja realidad de la emancipación de la mujer. Este espacio estructura el relato. El Fèmina Club, centro neurálgico de donde parte y donde se desarrolla toda la acción de la obra, está basado en las residencias femeninas que Maria Beneyto conoció en los años treinta en Madrid, donde vivió diez años.

Casa de las Siete Chimeneas (Madrid), placa Lyceum Club Femenino (1926-1939)

Maria Zambrano va formar part del Lyceum Club Femenino, mentre que Victoria Kent i Clara Campoamor van pertànyer a la Residencia Internacional de Señoritas vinculada amb la Residencia de Estudiantes de la Institución Libre de Enseñanza. Eren noms que van tenir molt de pes en els drets de les dones i Maria Beneyto les tenia com a referència.

Maria Zambrano formó parte del Lyceum Club Femenino, mientras que Victoria Kent y Clara Campoamor pertenecieron a la Residencia Internacional de Señoritas vinculada con la Residencia de Estudiantes de la Institución Libre de Enseñanza. Eran nombres que tuvieron mucho peso en los derechos de las mujeres y Maria Beneyto las tenía como referencia.

Reglas de catalogación por las alumnas de los cursos de biblioteconomía de la Residencia de Señoritas.

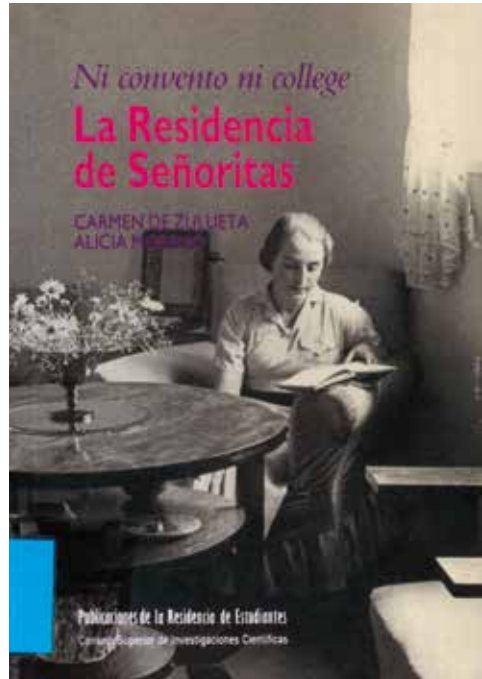
Madrid: Talleres Espasa-Calpe, 1934.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-15/200.

Una poderosa fuerza secreta: la Institución Libre de Enseñanza.

San Sebastián: Editorial Española, 1940.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Sala 5/2438.

Enrique Guerrero Salom. *Una pedagogía de la libertad: La Institución Libre de Enseñanza*.

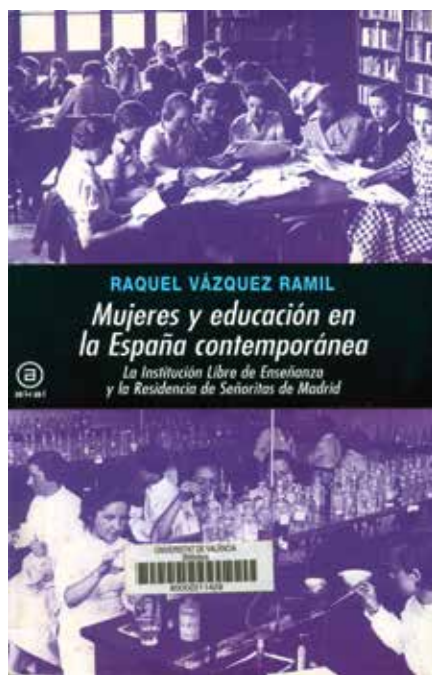
Madrid: Cuadernos para el Diálogo EDICUSA, 1977.

Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D1.1/19335.

Carmen de Zulueta, 1916- . *Ni convento ni college: la Residencia de Señoritas*.

[Madrid]: Consejo Superior de Investigaciones Científicas: Publicaciones de la Residencia de Estudiantes, 1993.

Universitat de València. Biblioteca de Socials Gregori Maians. S i316.7 ZUL.

Raquel Vázquez Ramil. *La Institución Libre de Enseñanza y la educación de la mujer en España: la Residencia de Señoritas (1915-1935).*

[S.l.]: [s.n.], DL 2001.

Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D1.2/08817.

Raquel Vázquez Ramil. *Mujeres y educación en la España contemporánea: la Institución Libre de Enseñanza y la Residencia de Señoritas de Madrid.*

Tres Cantos (Madrid): Akal, 2012.

Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU M/396/0613.

Residència de la Institución Libre de Enseñanza a València

L'any 1936, durant la Guerra Civil, el projecte de la «Residencia de Señoritas» creat a Madrid el 1915 per la Institució Lliure d'Ensenyament es va traslladar a València.

Sabem que durant el conflicte bèl·lic, igual que durant els anys que va viure a Madrid, Maria Beneyto va assistir a conferències i altres actes acadèmics celebrats en la Residencia de Señoritas de la República que depenia de la Institución Libre de Enseñanza i que, entre altres indrets, va tenir la seu al número 42 del carrer de la Pau de València, on també estaven les dependències de l'anomenada Casa de la Cultura.

Residencia de la Institución Libre de Enseñanza en Valencia

En 1936, durante la Guerra Civil, el proyecto de la «Residencia de Señoritas» creado en Madrid en 1915 por la Institución Libre de Enseñanza se trasladó a Valencia.

Sabemos que durante el conflicto bélico, al igual que durante los años que vivió en Madrid, Maria Beneyto asistió a conferencias y otros actos académicos celebrados en la Residencia de Señoritas de la República que dependía de la Institución Libre de Enseñanza y que, entre otros lugares, tuvo la sede en el número 42 de la calle de la Paz de Valencia, donde también estaban las dependencias de la llamada Casa de la Cultura.

León Esteban Mateo. *La Institución Libre de Enseñanza en Valencia*.

Valencia: Bonaire, 1974.

Universitat de València. Biblioteca Dipòsit. BID.M2 00800.

Carrer de la Pau, 42.

Mil bruixes de l'estiu xisclen, davallen
a furtar la cirera i la rosella,
puix que els cal,
que el roig fa sang (ben ensucrada i tèbia)
per als anèmies vampirets que crien.
No hi ha repòs.
Himnes empolegats, corcades òperes,
simfonies i *rocks*, tot aprofita.
Un grec antic ens crida, dissolent-se,
un musulmà remuga: la pau sia...
S'ha obert l'arbre vell com un paraigües
alliberant colomes amb la color del plom.
El crit gris, foradant la llum, arriba
ple de rovell i d'ombra. Per la neu
van enfonsant-se les petjades.
Mai no podré arribar al pont,
el meu destí es restar
a mig camí...

Elles assolaran totes les portes,
no cal que tanques. Es inútil.
Esclaten sota els núvols
drings de cendra
amb la color agra del crit
on va dit tot allò que no és paraula,
ferro de veritats
espanta-ocells,
bojos ocells que tenen fam de música.
(Elles t'encalçaran.
Doncs, no cal que fuges).

Vidre ferit de sang (1977)

MARIA BENEYTO

VIDRE
FERIT DE SANG

XIV PREMI AUSIÀS MARCH 1976

EDITAT PER
L'EXCM. AJUNTAMENT DE GANDIA

Maria Beneyto, 1925-2011. *Vidre ferit de sang*.
Gandia: Ajuntament de Gandia, 1977.
Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D0/03824.
Premi Ausiàs March 1976.

Ella havia escrit un llibre, anys després, «L'estàtua de l'home». Un poc de Pigmalí a la inversa. Allí delatava la lluita d'una dona superior en voler formar «l'estàtua de l'home» –del fill– segons l'ideal d'un concepte baronívol que no corresponia a la sang que el fill transportava. La dona –la mare– volia forjar l'estàtua, transformant en rigor la tendresa, una tendresa que mai no havia tingut altra via, altra missió sinó aquella. L'arma de Carme era també l'ocultació, la transformació constant. Era l'esforç, la disciplina, la vigilància lúcida i tensa que s'havia imposat per a dominar els seus sentiments i no deixar-los anar per on ell volguessen menar-la.

La dona forta (Pigmalí a la inversa)

Publi Ovidi Nasó, 43 aC-17 dC.

Metamorfóseos ó Transformaciones de Ovidio.

Madrid: en la Imprenta Real, 1819.

Vol. 3.

Universitat de València. Biblioteca Històrica.

BH Sala 4/3109.

L'ILIADÉ

D'HOMÈRE,

AVEC DES REMARQUES;

PRÉCÉDÉE de Réflexions sur Homère
& sur la traduction des Poètes.

Par M. BITAUBÉ.

TROISIÈME ÉDITION, à laquelle on a
joint les notes de M. MENTELLE qui
rapprochent la géographie ancienne des
noms modernes.

TOME PREMIER.

A LYON,
Chez BRUYSET aîné & Ce.

1796.

Homer. *L'Iliade d'Homère: avec des remarques précédée de réflexions sur Homère et sur la traduction des poètes par P.J. Bitaubé.*

Lyon: chez Bruyset aîné & C., 1796.

Vol. 1.

Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH X-28/87.

Antic posseïdor: Juan del Castillo Carroz.

AL VOLTANT DE LA SEUA OBRA

EN TORNO A SU OBRA

La dilatada trajectòria de Maria Beneyto en les lletres valencianes està marcada per fites i per premis importants. No sols ha estat la seua obra antologada en algunes de les tries més destacades tant en el gènere narratiu com en el gènere poètic, també en les dues llengües en les quals produeix la seua obra, de les quals només en recordarem algunes: *Antologia de la poesia valenciana (1900-1950)* (1956) o *Recull de contes valencians* (1958), totes dues de Joan Fuster; *Poesía femenina española viviente*, de Carmen Conde (1954); *Veinte años de poesía española. Antología 1939-1959*, de Josep Maria Castellet (1960); *Poesia catalana del segle XX*, de Josep Maria Castellet i Joaquim Molas (1963); *Antología de la nueva poesía española*, de José Luis Cano (1963); *Voci femminili della lirica spagnola del '900*, de Monica Romano Calangeli (1964); *Anthology of Valencian Realist Poetry*, de Lluís V. Aracil i Lluís Alpera (1966); *Un segle de poesia catalana*, de Jaume Bofill i Antoni Comas (1968). O algunes molt recents, com *Poesía soy yo. Poetas en español del siglo XX*, de Raquel Lanseros i Ana Merino (2016), i *Flamarades sortiran. Antologia de poesia catalana feminista*, de Maria Antònia Massanet (2023).

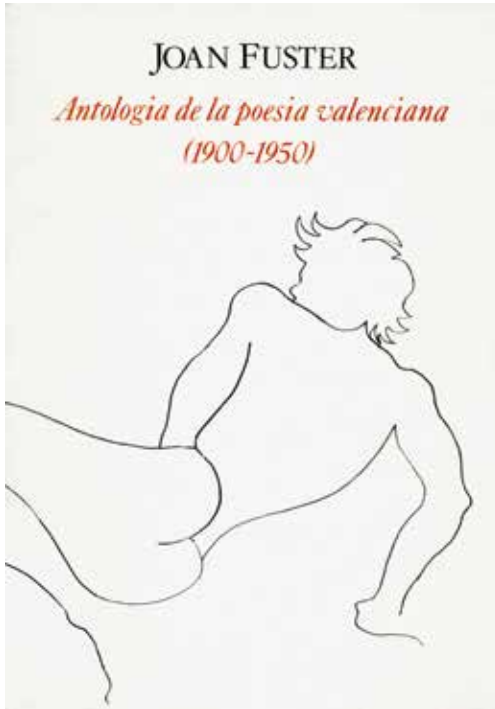
Mostra de la gran diversitat i vastitud dels reconeixements de l'obra són el Premi València de poesia el 1953, l'accèssit al Premi Adonais el 1955, el Premi Ciutat de Barcelona el 1956, el Premi Internacional Calvina Terzaroli (1956), el Premi València de novel·la (1959), el Premi Ausiàs March de poesia (1976), el Premi de les Lletres Valencianes de la Generalitat Valenciana el 1992, el Premi de la Crítica de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (1998), el Premi Nacional de la Crítica en la modalitat de poesia en llengua catalana de 2003, el Premi Internacional de la Dona Treballadora de les Corts Valencianes (2000), el Premi Lluís Guarner (2009) o el Premi Isabel de Villena (2008), tots tres per la seua trajectòria com a escriptora, entre alguns dels guardons que se li han concedit.

Malgrat el gran reconeixement que suposa tant en guardons rebuts com en antologies en què apareix, trobem inexplicables l'omissió o, pitjor encara, els silencis al voltant de la seua obra. Si mirem tant les històries de la literatura catalana com de la literatura espanyola que tracten del període del seu quefer creatiu, no existeix cap excusa perquè no hi tinga un espai important. I no el posseeix a penes o és ben minso. Es fa del tot necessari omplir el gran dèficit d'estudis entorn de la seua obra i trencar aquesta incomprendible contradicció.

La dilatada trayectoria de Maria Beneyto en las letras valencianas está marcada por hitos y por premios importantes. No solo ha sido su obra antologada en algunas de las selecciones más destacadas tanto en el género narrativo como en el género poético, sino también en las dos lenguas en las cuales produce su obra, y de las que tan solo recordaremos algunas: *Antologia de la poesia valenciana (1900-1950)* (1956) o *Recull de contes valencians* (1958), ambas de Joan Fuster; *Poesía femenina española viviente* de Carmen Conde (1954); *Veinte años de poesía española. Antología 1939-1959*, de Josep Maria Castellet (1960); *Poesia catalana del segle XX*, de Josep Maria Castellet y Joaquim Molas (1963); *Antología de la nueva poesía española*, de José Luis Cano (1963); *Voci femminili della lirica spagnola del '900*, de Monica Romano Calangeli (1964); *Anthology of Valencian Realist Poetry*, de Lluís V. Aracil i Lluís Alpera (1966); *Un segle de poesia catalana*, de Jaume Bofill y Antoni Comas (1968). O algunas muy recientes, como *Poesía soy yo. Poetas en español del siglo XX* de Raquel Lanseros y Ana Merino (2016), y *Flamarades sortiran. Antologia de poesia catalana feminista*, de Maria Antònia Massanet (2023).

Muestra de la gran diversidad y amplitud de los reconocimientos de su obra son el Premio València de poesía en 1953, el accésit al Premio Adonais en 1955, el Premio Ciutat de Barcelona en 1956, el Premio Internacional Calvina Terzaroli (1956), el Premio València de novela (1959), el Premio Ausiàs March de poesía (1976), el Premi de les Lletres Valencianes de la Generalitat Valenciana en 1992, el Premio de la Crítica de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (1998), el Premio Nacional de la Crítica en la modalidad de poesía en lengua catalana de 2003, Premi Internacional de la Dona Treballadora de les Corts Valencianes (2000), el Premio Lluís Guarner (2009) o el Premio Isabel de Villena (2008), los tres últimos por su trayectoria como escritora, entre algunos de los galardones que se le han concedido.

A pesar del gran reconocimiento que suponen tanto los galardones recibidos como el número de las antologías en las que aparece, encontramos inexplicables la omisión o, peor aún, los silencios en torno a su obra. Si miramos tanto las historias de la literatura catalana como de la literatura española que tratan del periodo de su quehacer creativo, no existe ninguna excusa para que no tenga un espacio importante. Y no lo posee apenas o es mínimo. Es necesario llenar la falta de estudios sobre su obra y romper esta incomprensible contradicción.

Antologia de la poesia valenciana (1900-1950) / tria, pròleg de Joan Fuster.
2a ed. València: Eliseu Climent, 1980.
Universitat de València. Biblioteca d'Educació María Moliner. EDU L 849.9 ANT.

Maria Beneyto, 1925-2011. *Poesia: (1952-1993)* / Maria Beneyto; introducció i edició de Lluís Alpera.
València: Institució Alfons el Magnànim [etc.], 1997.
Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.
Amb dedicatòria autògrafa de l'autora a Toni Mestre.

D0-F
5205

RES PLECS n° 19 DEL MAGNÀNIM

María Beneyto

QUASI UN POC
DE RES

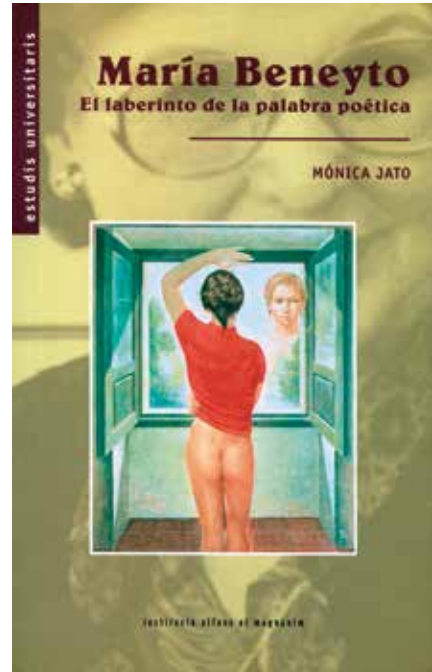
INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
Biblioteca

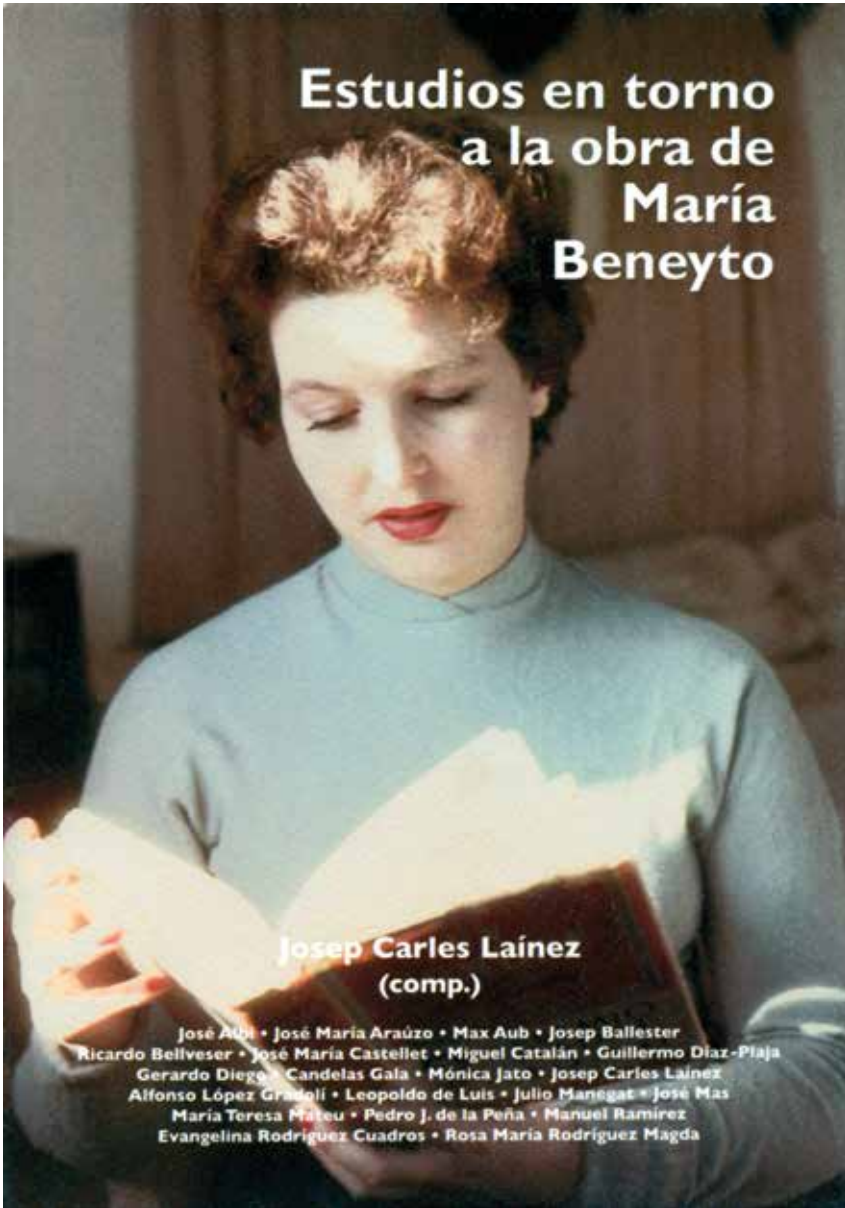
80002004802

María Beneyto, 1925-2011. *Quasi un poc de res*.
València: Institució Alfons el Magnànim, 2001.
Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D0-F/05205.

Maria Beneyto, 1925-2011. *Mujeres emblemáticas de la Comunidad Valenciana*.
[València]: Conselleria de Benestar Social, [2002].
Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.

Mónica Jato Brizuela. *María Beneyto: el laberinto de la palabra poética*.
València: Institució Alfons el Magnànim, 2008.
Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.

Estudios en torno a la obra de María Beneyto.
[València]: Ajuntament de València, Servicio de Publicaciones, [2008].
Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.

María Lacueva Lorenz, 1980-. *Les dones fortes: la narrativa valenciana sota el franquisme* / Maria Lacueva Lorenz; pròleg de Josep Ballester. València: Institució Alfons el Magnànim, Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, 2019. Universitat de València. Biblioteca d'Educació María Moliner. EDU 849.9 LAC.

Flamarades sortiran: antologia de poesia catalana feminista / selecció i edició a cura de M. Antònia Massanet; pròleg de Meri Torras Francés. [Barcelona]: Godall Edicions, 2023. Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU M/849-4/1189.

Josep Ballester, 1961-. *Maria Beneyto, una dona forta* / Josep Ballester; Helga Ambak.

Alzira: Bromera, 2025.

Universitat de València. Biblioteca Històrica BH D-177.

PREMIS I RECONeixEMENTS

PREMIOS Y RECONOCIMIENTOS

- Premi València 1953, per *Criatura múltiple*.
Accèssit del Premio Adonais 1955, per *Tierra viva*.
Premi Ateneo de Madrid de novel·la curta 1955, per *La invasión*. Inèdita.
Premi Ciutat de Barcelona 1956, per *Ratlles a l'aire*.
Accèssit del Premi Boscán 1956, per *Poemas de la ciudad*.
Premi Internacional Calvina Terzaroli 1956, per *Antología general*.
Premi València 1959, per *El río viene crecido*.
Premi Joan Senent de narrativa, 1965, per *La dona forta*.
Accèssit del Premio Nacional de Cuentos Biblioteca Gabriel Miró 1966, per *Allà
donde està el sol*.
Premio Ciudad de Murcia 1969, per *Antigua patria*.
Premi Ausiàs March 1976, per *Vidre ferit de sang*.
Premi de les Lletres de la Generalitat Valenciana 1992.
Premi de la Crítica de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana 1998, per
Elegies de pedra trencadissa.
Premi Internacional de la Dona Treballadora de les Corts Valencianes 2000.
Porrot d'Honor de les Lletres Valencianes de l'Ajuntament de Silla 2001.
Premi de la Crítica de poesia catalana 2003, per *Bressoleig a l'insomni de la ira*.
Premi El Tio de la Porra a la trajectòria literària de l'Ajuntament de Gandia 2005.
Premi Isabel de Villena 2008 a la seua trajectòria com a escriptora.
Premi Lluís Guarnier 2009, pel conjunt de l'obra.

Fotografies inèdites de Maria Beneyto el dia que li van lliurar el Premi Isabel de Villena.

El dia 25 d'abril de 2008 es va lliurar a Maria Beneyto el Premi Isabel de Villena per la seua trajectòria com a escriptora. El va rebre en un sopar multitudinari a Alboraia amb la presència de destacades personalitats de la cultura i càrrecs de la Universitat de València. L'escriptor i professor Josep Ballester, per petició de l'autora, en va pronunciar la *laudatio*. Possiblement és un dels darrers actes públics al qual va assistir la nostra escriptora.

Les paraules finals del discurs d'elogi de la seua trajectòria van ser: «Hem de recordar que l'obra artística, és una proposta, mai un resultat. No s'ofereixen respostes sinó que es plantegen preguntes, posa sempre en dubte no sols allò de què parla sinó els propis mecanismes mitjançant els quals es parla. Per aquest motiu, l'art, la literatura sols pot manifestar-se sota la forma de rebel·lió o dissidència. La rebel·lia contra els símptomes que intenten anorrear-nos. Tot això és l'obra de Maria Beneyto, però també és molt més».

Fotografías inéditas de Maria Beneyto el día que se le otorgó el Premio Isabel de Villena.

El día 25 de abril de 2008 se le otorgó a Maria Beneyto el Premio Isabel de Villena por su trayectoria como escritora. Lo recibió en una cena multitudinaria en Alboraya con la presencia de destacadas personalidades de la cultura y cargos de la Universitat de València. El escritor y profesor Josep Ballester, a petición de la autora, pronunció la *laudatio*. Posiblemente es uno de los últimos actos públicos al que asistió nuestra escritora.

Las palabras finales del discurso de elogio a su trayectoria fueron: «Hem de recordar que l'obra artística, és una proposta, mai un resultat. No s'ofereixen respostes sinó que es plantegen preguntes, posa sempre en dubte no sols allò de què parla sinó els propis mecanismes mitjançant els quals es parla. Per aquest motiu, l'art, la literatura sols pot manifestar-se sota la forma de rebel·lió o dissidència. La rebel·lia contra els símptomes que intenten anorrear-nos. Tot això és l'obra de Maria Beneyto, però també és molt més».

Cartes inèdites de Vicente Aleixandre a Maria Beneyto

Cartes de Vicente Aleixandre, futur premi Nobel de Literatura, a Maria Beneyto a mitjan de la dècada dels cinquanta. La nostra autora, quan publica l'any 1954 *Criatura múltiple*, li envia el llibre al poeta de la Generació del 27 i ell li escriu una carta molt elogiosa. Poc després ve a València a un recital poètic i la coneix personalment. En les cartes, Aleixandre deixa ben palès l'interès per la seua obra i es preocupa d'enviar alguns dels textos de la jove poeta a revistes com *Poesía Española* i *Caracola* (cartes del 2 de juliol i 5 de setembre de 1954) i en una carta del 10 de desembre de 1955 li dona la notícia que acaba de quedar finalista del Premi Adonais, en el qual estava de jurat, i li diu, entre altres lloances: «Su libro de usted me pareció el mejor de los presentados».

* * *

Cartas inéditas de Vicente Aleixandre a Maria Beneyto

Cartas de Vicente Aleixandre, futuro premio Nobel de Literatura, a Maria Beneyto a mediados de la década de los cincuenta. Nuestra autora, cuando publica en el año 1954 *Criatura múltiple*, le envía el libro al poeta de la Generación del 27 y él le escribe una carta muy elogiosa. Poco después viene a Valencia a un recital poético y la conoce personalmente. En las cartas, Aleixandre deja bien claro el interés por su obra y se preocupa de enviar algunos de los textos de la joven poeta a revistas como *Poesía Española* y *Caracola* (cartas del 2 de julio y 5 de septiembre de 1954) y en una carta del 10 de diciembre de 1955 le da la noticia de que acaba de quedar finalista del Premio Adonais, en el que estaba de jurado, y le dice, entre otras alabanzas: «Su libro de usted me pareció el mejor de los presentados».

Madrid 2-7-54

Señ. Maria Beneyto.

querida amiga mía: No, no la he olvidado. He entregado dos poemas suyos de su libro "Apri" a la revista "Poesía Española" y espero se publiquen en un número próximo. (No, claro, en el próximo otro día). Debe Ud. estar atendida.

Quisiera ^{"Caracola"} enviarle un interesante poema "Elegía Plural (a mi padre)" del libro siguiente inédito. No veo que al publicar en revista algún poema se haga que el libro deje de ser inédito por un concurso. En un concurso de libros inéditos, se entiende que son inéditos en cuanto libros, no en cuanto poemas en revistas. Esta es la costumbre. Los poemas de Nova que obtuvieron el Boscán el año pasado eran inéditos como libros, no como ^{inéditos en} revistas, algunos de ellos.

Pídeselo, y si me da su autorización, para ir ensanchando su colaboración por lo que enviaré en poemas a la bellísima revista Caracola, que aparece en Málaga.

No sabe Ud. con cuánto gusto he leído

1954, juliol 2. Carta de Vicente Aleixandre a Maria Beneyto mostrant-li el seu interès per la seua obra i la intenció que té d'enviar alguns dels seus textos a revistes com *Poesía Española* i *Caracola*.

Arxiu Documental i Fotogràfic de Josep Ballester.

Madrid, 10-12-55

Querida amiga: Ayer fue el
juego, ~~de~~ y por si le sirve a Ud. de satis-
facción mayor, le diré a Ud. que en el
Concurso Adonais, donde ha sido Ud.
distinguida con el Accessit de Adonais,
yo, que formaba parte del jurado, la
he votado a Ud. Para el Premio en
todas las votaciones.

Su libro de Ud. me pareció el mejor
de los presentados, y he sido consecuente.
Aunque con fidelidad y sólo
para Ud., me agrada revelar el
secreto de las votaciones en lo que a
mi respecta. Su libro ha obtenido
el Accessit del Premio Adonais (por
lo que ya habrán que felicitarlo), pero
en el curso de las votaciones (con cinco
los jurados) he tenido siempre la
satisfacción justa de dar un paso más
e incluso en la votación culminante

1955, desembre 10. Carta de Vicente Aleixandre a Maria Beneyto donant-li la notícia que acaba de quedar finalista del Premi Adonais.
Arxiu Documental i Fotogràfic de Josep Ballester.

y final se votó el Premio mismo
para "Tierra Viva".

Le ruego no haga uso de esta
carta, dada la solidaridad natural
del Concurso, pero recibe mi felicita-
ción, y queda st. recibida de
mi en todo su extensión, que es
la máxima y por eso se lo he
comunicado.

Este año ha sido de premios
para st. antes el Ateneo de
Novela. No le faltan a los salubre-
ciones y estímulos, y yo me anticipo
de ello, confiándome en todo lo
que experimenté en nuestra primera
través y en la primera lectura de
sus versos. Entusiasmo y un
saludo cariñoso de su amigo

Pío Baroja

En mi carta anterior olvidé decirle
el recorte que st. necesitara para su archivo
& que me mandaba para que vieran su recuen-
do. Muchas gracias.

LLISTA D'OBRES EXPOSADES

LISTA DE OBRAS EXPUESTAS

1. ISABEL DE VILLENA, 1430-1490
Vita christi de la Reuerent Abbadessa De la trinitat. Valencia: per art e industria de Gorge Costilla, acaba a. xii. de octubre. Any de .MD. d.e.xiiij. [12 octubre 1513].
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-1/148.
Antic posseïdor: Onofre Soler Rubio.
2. AUSIÀS MARC, aprox. 1397-1459
Las obras del poeta mosen Ausias March: corregidas de los errores q[ue] tenían. Sale con ellas el vocabulario de los vocablos en ellas contenidos... Fue impresso... en la muy noble villa de Valladolid...: en casa de Sebastia[n] Martinez, impressor, 20 febrero 1555.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-1/43.
3. AUSIÀS MARC, aprox. 1397-1459
[Mossen Ausias March, poeta]. [Entre 1490 i 1600].
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Ms. 210.
Antics posseïdors: Juan de Aragón; Vicente Blasco.
4. *Epistolaris d'Hipòlita Roís de Liori i d'Estefania de Requesens (segle XVI)*. [València]:
Universitat de València, 2003.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177/1302.
5. JUAN CARRILLO, -1616
Relacion historica de la real fundacion del monasterio de las descalças de S. Clara de la villa de Madrid: con los frutos de santidad que ha dado y da al cielo cada dia: de las vidas de... doña Ioana de Austria su fundadora y de la M.C. de la Emperatriz Maria su hermana, que viuiò y acabò santamente alli su vida: con vn breue tratado de ciento y quinze los mas señalados santos de la nobilissima casa de Austria y sus elogios. En Madrid: por Luis Sánchez..., 1616.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Y-31/79.
Antic posseïdor: Giner Rabassa de Perellós y Palafox, marquès de Dos Aguas.

6. Colegio de la Asunción de la Madre de Dios (València, Comunitat Valenciana)
Constituciones del loable Colegio de la Asunción de la Madre de Dios, dicho de la Monforta: fundado e instituido en la presente ciudad de Valencia, por la magnífica Angela Almenar y de Monfort, viuda del magnífico Bartolomé Monfort... En Valencia: en la Imprenta de Ant. Bordazar..., 1728.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Ms. 829(10).
7. PAOLO GIOVIO, 1483-1552
Libro de las historias y cosas acontescidas en Alemania, España, Francia, Italia, Flandres, Inglaterra, Reyno de Artois, Dacia, Grecia, Sclauonia, Egypto, Polonia, Turquía, India y mundo nueuo y en otros reynos y señorios, comenzando del tiempo del Papa Leon y de la venida de la Magestad del Emperador y rey nuestro señor Carlos quinto en España hasta su muerte. Impreso en Valencia: en casa de Ioan Mey: vendense en frente de la Diputacion en casa de Honorate Vlzina, 1562.
Conté: sonet de la impressora Jerònima Galés.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-1/125.
Antic posseïdor: Onofre Soler Rubio.
8. JUST PASTOR FUSTER, 1761-1835
Biblioteca valenciana de los escritores que florecieron hasta nuestros días: con adiciones y enmiendas a la de D. Vicente Ximeno... Valencia: Imprenta y Librería de Ildefonso Mompíe, 1830.
Vol. 2.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH B-6/15
9. MARÍA EGUAL, 1655-1735
Literatura barroca en Castellón: María Igual (1655-1735): obra completa. Castellón de la Plana: Sociedad Castellonense de Cultura, 1997.
Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU 860-2F/EGU/001.
10. CARLOS ROS, 1703-1773
Epitome del origen y grandezas del idioma valenciano. Impreso en Valencia: por Cosme Granja..., 1734.
Conté: composició de la poetessa Rosa Trincares en elogi de Carles Ros.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-3/55.
11. MARIANA CUÑAT SERRA, 1750-?
[Relación de varios hechos de su vida y coplas a la Virgen].
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Ms. 762.
12. *La Moma: periódic ballador y batallador.* València: [s.n.], 1885-[1886].
«Á la patrona de Valencia» de Manuela Inés Rausell.
Article aparegut al n. 6 (9 de maig de 1885).
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-2/142.
13. *Almanaque de Las Provincias para el año 1891.* Valencia: Las Provincias, 1880-
Conté: «¡¡Ella!!» de Magdalena Garcia Bravo.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH HP-16/B(4-6).

14. MARIA IBARS I IBARS
La descalumniada. València: Sicània, 1961.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-215/2.
15. MARIA IBARS I IBARS
La fe dels altres. València: Sicània, 1965.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-G/110(33).
16. MARIA IBARS I IBARS
La presa: (obra pòstuma). València: Sicània, 1966.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-215/7.
17. VICENTA MATALÍ BAYONA
Para ti, mujer--: reflexions acerca del feminismo. [S.l.]: [s.n.], [1945].
Universitat de València. Biblioteca de Socials Gregori Maians. S JV Marques 1635.
Antic posseïdor: Josep-Vicent Marqués.
18. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Altra veu. València: Torre, 1952.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-137/13.
Exemplar amb dedicatòria autògrafa de l'autora a la Biblioteca Universitària de València.
19. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Eva en el tiempo. València: [s.n.], 1952.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-294/3.
20. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Criatura múltiple. València: Institución Alfonso el Magnánimo, 1954.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-208/6.
Premio «València» de Literatura-poesía 1953.
21. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Albat [Obra mecanografiada]. [1956?].
Poema dedicat a Vicent Andrés Estellés a la mort de la seua primera filla.
Exemplar del comissari.
22. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Ratlls a l'aire. 2a ed. Barcelona: Pharos, 1958.
Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D0-F/05571.
Premi Ciutat de Barcelona 1956.
23. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Després de soterrada la tendresa. Alzira: Bromera, 1993.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-1155/12.
24. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Poemes de les quatre estacions. València: Tàndem, 1993.
Universitat de València. Biblioteca d'Educació María Moliner. EDU I 849.9 BEN.

25. AMANDO BLANQUER, 1935-2005
L'infant de les quatre estacions = El niño de las cuatro estaciones / Amando Blanquer; poemas, María Beneyto. Valencia: Instituto Valenciano de Musicología; Institución Alfonso el Magnánimo, 1972.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH.
26. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Nocturnidad y alevosía. Valencia: Pre-Textos; Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1993.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH F-1059/22.
27. GÉRARD JOLLAIN, -1683
La sainte Bible contenant le Vieil et le Nouueau Testament enrichie de plusieurs belles figures = Sacra Biblia nouo et Vetere testamento constantia eximiis que sculptoris et imaginibus illustrate. [Paris]: de l'imprimerie de Gerard Jollain... a l'enseigne de la ville de Collongne, [entre 1655 i 1675]
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Y-6/123.
28. ADOLPHE THIERS, 1797-1877
Histoire de la Révolution française. Bruxelles: Sociéty Typographique Belge, 1844.
 Vol. 1.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-176/4.
29. GEORGE SAND, 1804-1876
Ella y él. Madrid: Estrella, 1920.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-172/444.
30. GUSTAVE FLAUBERT, 1821-1880
Madame Bovary. Madrid: Calpe, 1923.
 Vol. 1.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177/864.
31. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Ofelia 24 [Obra mecanografiada]. 257 fulls.
 Biblioteca Històrica Municipal, Fondo María Beneyto: MBArch/6 Ajuntament de València.
32. WILLIAM SHAKESPEARE, 1564-1616
Hamlet: tragedia de Guillermo Shakespeare. Madrid: en la Oficina de Villalpando, 1798.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH T/171.
 Antic posseïdor: José María Moles.
33. AUSIÀS MARC, aprox. 1397-1459
Les obres del valeros cavaller, y elegantissim poeta Ausias March. Imprimides en Barcelona: en casa de Claudi Bornat, 1560.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH R-1/46.
34. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Las Amazonas: (lema: Siempre) [Obra mecanografiada]. 230 fulls.
 Biblioteca Històrica Municipal, Fondo María Beneyto: MBArch/1(2)
 Ajuntament de València.

35. MARIA BENEYTO, 1925-2011
La dona forta. València: Senent, 1967.
Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.
36. MARIA BENEYTO, 1925-2011
La dona forta. València: Edicions Alfons el Magnànim, 1990.
Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D2.2/13539.
37. MARIA BENEYTO, 1925-2011
La dona forta. 1a ed. Alzira: Bromera, 2025.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177.
38. MARIA BENEYTO, 1925-2011
La dona forta. 1a ed. Alzira: Bromera; [València]: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2025.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177.
Edició commemorativa no venal a càrrec de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua amb motiu de la designació de Maria Beneyto com a Escriptora de l'Any 2025.
39. HALMA ANGÉLICO, 1888-1952
AK y la humanidad: comedia inspirada en el cuento original del escritor ruso contemporáneo Jefim Sosulia. Madrid: M. Aguilar, 1938.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-177/2196.
40. HALMA ANGÉLICO, 1888-1952
La Desertora: el templo profanado y la desertora: dos colecciones de cuentos.
Sevilla: Espuela de Plata, 2019.
Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU 860-4F/ANG/001.
41. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Regreso a la ciudad del mar. València: Generalitat Valenciana, 2019.
Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.
42. *Reglas de catalogación por las alumnas de los cursos de biblioteconomía de la Residencia de Señoritas*. Madrid: Talleres Espasa-Calpe, 1934.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-15/200.
43. *Una poderosa fuerza secreta: la Institución Libre de Enseñanza*. San Sebastián: Editorial Española, 1940.
Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Sala 5/2438.
44. ENRIQUE GUERRERO SALOM
Una pedagogía de la libertad: la Institución Libre de Enseñanza. Madrid: Cuadernos para el Diálogo EDICUSA, 1977.
Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D1.1/19335.
45. CARMEN DE ZULUETA, 1916-
Ni convento ni college: la Residencia de Señoritas. [Madrid]: Consejo Superior de Investigaciones Científicas: Publicaciones de la Residencia de Estudiantes, 1993.
Universitat de València. Biblioteca de Socials Gregori Maians. S i316.7 ZUL.

46. RAQUEL VÁZQUEZ RAMIL
La Institución Libre de Enseñanza y la educación de la mujer en España: la Residencia de Señoritas (1915-1935). [S.l.]: [s.n.], DL 2001.
 Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D1.2/08817.
47. RAQUEL VÁZQUEZ RAMIL
Mujeres y educación en la España contemporánea: la Institución Libre de Enseñanza y la Residencia de Señoritas de Madrid. Tres Cantos (Madrid): Akal, 2012.
 Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU M/396/0613.
48. LEÓN ESTEBAN MATEO
La Institución Libre de Enseñanza en Valencia. Valencia: Bonaire, 1974.
 Universitat de València. Biblioteca Dipòsit. BID.M2 00800.
49. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Vidre ferit de sang. Gandia: Ajuntament de Gandia, 1977.
 Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D0/03824.
 Premi Ausiàs March 1976.
50. PUBLI OVIDI NASÓ, 43 aC-17 dC
Metamorfóseos ó Transformaciones de Ovidio. Madrid: en la Imprenta Real, 1819.
 Vol. 3.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH Sala 4/3109.
51. HOMER
L'Iliade d'Homère: avec des remarques précédée de réflexions sur Homère et sur la traduction des poètes par P.J. Bitaubé. Lyon: chez Bruyset ainé & C., 1796.
 Vol. 1.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH X-28/87.
 Antic posseïdor: Juan del Castillo Carroz.
52. SIMONE DE BEAUVOIR, 1908-1986
Obras completas. Madrid: Aguilar, 1972.
 Vol. 1.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica. BH D-8/178.
53. *Antologia de la poesia valenciana (1900-1950)* / tria, pròleg de Joan Fuster. 2a ed.
 València: Eliseu Climent, 1980.
 Universitat de València. Biblioteca d'Educació Maria Moliner. EDU L 849.9 ANT.
54. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Poesia: (1952-1993) / Maria Beneyto; introducció i edició de Lluís Alpera. València: Institució Alfons el Magnànim [etc.], 1997.
 Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.
 Amb dedicatòria autògrafa de l'autora a Toni Mestre.
55. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Quasi un poc de res. València: Institució Alfons el Magnànim, 2001.
 Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU D0-F/05205.

56. MARIA BENEYTO, 1925-2011
Mujeres emblemáticas de la Comunidad Valenciana. [València]: Conselleria de Benestar Social, [2002].
 Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.
57. MÓNICA JATO BRIZUELA
María Beneyto: el laberinto de la palabra poética. València: Institució Alfons el Magnànim, 2008.
 Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.
58. *Estudios en torno a la obra de María Beneyto*. [València]: Ajuntament de València, Servicio de Publicaciones, [2008].
 Exemplar prestat per Aránzazu Guerola Inza.
59. MARÍA LACUEVA LORENZ, 1980-
Les dones fortes: la narrativa valenciana sota el franquisme / Maria Lacueva Lorenz; pròleg de Josep Ballester. València: Institució Alfons el Magnànim, Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, 2019.
 Universitat de València. Biblioteca d'Educació Maria Moliner. EDU 849.9 LAC.
60. *Flamarades sortiran: antologia de poesia catalana feminista* / selecció i edició a cura de M. Antònia Massanet; pròleg de Meri Torras Francés. [Barcelona]: Godall Edicions, 2023.
 Universitat de València. Biblioteca d'Humanitats Joan Reglà. HU M/849-4/1189
61. JOSEP BALLESTER, 1961-
María Beneyto, una dona forta / Josep Ballester; Helga Ambak. Alzira: Bromera, 2025.
 Universitat de València. Biblioteca Històrica BH D-177.
62. *Valencia semanal*. Valencia: Obrador de Comunicació, 1977-1980.
 «He defendido celosamente mi libertad».
 Entrevista de Rafael Ventura Melià a Maria Beneyto apareguda al n. 105 (27 de gener-3 de febrer de 1980).
 Exemplar del comissari.
- 63 i 64. Alboraià, 25 d'abril de 2008. Fotografies del lliurament del Premi Isabel de Villena a Maria Beneyto.
 Arxiu Documental i fotogràfic de Josep Ballester.
65. 1954, juliol 2. Carta de Vicente Aleixandre a Maria Beneyto mostrant-li el seu interès per la seua obra i la intenció que té d'enviar alguns dels seus textos a revistes com *Poesía Española* i *Caracola*.
 Arxiu Documental i fotogràfic de Josep Ballester.
66. 1955, desembre 10. Carta de Vicente Aleixandre a Maria Beneyto donant-li la notícia que acaba de quedar finalista del Premi Adonais.
 Arxiu Documental i fotogràfic de Josep Ballester.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

BIBLIOGRAFIA DE MARIA BENEYTO

POESIA

- Canción olvidada*. Valencia: Tipografía Moderna, 1947.
- Altra veu*. València: Torre, 1952.
- Eva en el tiempo*. Valencia: El Sobre Literario, 1952.
- Criatura múltiple*. Ilustraciones de Genaro Lahuerta. Valencia: Institución Alfonso el Magnánimo, 1954.
- Poemas de la ciudad*. Barcelona: Joaquín Horta, 1956.
- Tierra viva*. Madrid: Rialp, 1956.
- Ratlls a l'aire*. València: Torre, 1956; 2a ed., Barcelona: Pharos, 1958.
- Vida anterior*. Conie Lobell & Jean Aristeguieta (dir.). En: *Lírica Hispánica*, Caracas, 1962, 157.
- El agua que rodea la isla*. Epílogo de Leopoldo de Luis. En *Árbol de Fuego*, Caracas: Sucre, 1974.
- Biografía breve del silencio*. Alcoi: La Victoria, 1975.
- Vidre ferit de sang*. Gandia: Ajuntament de Gandia, 1977.
- Després de soterrada la tendresa*. Alzira: Bromera, 1993.
- Poemes de les quatre estacions*. Edició de Lourdes Bellver. València: Tàndem, 1993.
- Nocturnidad y alevosía*. Valencia: Pre-Textos, 1993.
- Hojas para algún día de noviembre*. València: Ajuntament de València, 1993.
- Para desconocer la primavera*. Prólogo de José Mas y María Teresa Mateu. Madrid: Torremozas, 1994.
- Días para soñar que hemos vivido*. Castellón: Alcap, 1996.
- Elegies de pedra trencadissa*. Alzira: Bromera, 1997.
- El mar desde la playa*. Valencia: Capitelum, 1999.
- Balneario. La memoria encantada*. Xàbia: edició de l'autora, 2000.
- Poemas de las cuatro estaciones*. Ilustraciones de Lourdes Bellver. Valencia: Tàndem, 2000.
- Bressoleig a l'insomni de la ira*. Proemi de l'autora. Alzira: Bromera, 2003.
- Poesía completa 1947-2007*. Edición de Rosa María Rodríguez Magda. València: Ajuntament de València, 2008.

El que resta d'un clam perdut. Trenta-set poemes inèdits. Edició i introducció de Josep Ballester. Alzira: Bromera, 2025.

Altra veu. Poesia 1952-2003. Edició i introducció de Josep Ballester. València: Alfons el Magnànim, 2025.

Altra veu. Poesia 1952-2003. Edició de Josep Ballester. València: Alfons el Magnànim, 2025.

ANTOLOGIES

Antología general. Conie Lobell & Jean Aristeguieta (dir.). En: *Lírica Hispánica*, Caracas, 1956, 157.

Poesía 1947-1964. Pròleg de Julio Manegat. Barcelona: Plaza & Janés, 1965.

Antología poética. Edició de Josep Ballester. València: Consell Valencià de Cultura, 1993.

El archipiélago. Poesía inédita 1975-1993. Textos introductoris de María Teresa Espasa i Maria Beneyto. València: Tertulia Literaria La Buhardilla, 1993.

Antología poética. València: Institut de Batxillerat El Clot-ECVSA, 1993.

Poesia (1952-1993). Edició de Lluís Alpera. València: Institució Alfons el Magnànim, 1997.

Casi un poco de nada. València: Institució Alfons el Magnànim, 2000. Col. «Plecs del Magnànim» 6.

Presque un peu de rien. Traducció de Carlos Martínez. València: Institució Alfons el Magnànim, 2001. Col. «Plecs del Magnànim» 7.

Quasi un poc de res. Traducció d'Emili Casanova. València: Institució Alfons el Magnànim, 2001. Col. «Plecs del Magnànim» 19.

Quase um pouco de nada. Traducció de Luis Filipe Sarmento. València: Institució Alfons el Magnànim, 2001. Col. «Plecs del Magnànim» 24.

Quasi un po' di nulla. Traducció de Begonya Pozo. València: Institució Alfons el Magnànim, 2001. Col. «Plecs del Magnànim» 29.

Eva en el laberinto. Antología poética. Proemis de Max Aub, Guillermo Díaz-Plaja, Leopoldo de Luis i Evangelina Rodríguez Cuadros. València: Institució Alfons el Magnànim, 2006.

De flama soc i d'aigua, d'elements sempre en guerra. Edició i introducció de Josep Ballester. Barcelona: Saldonar, 2025.

ANTOLOGIES COL·LECTIVES

Poesía femenina española viviente. Edició de Carmen Conde. Madrid: Arquero, 1954.

Antología de la poesía valenciana (1900-1950). Edició de Joan Fuster. Barcelona: Selecta, 1957; 2a ed., València: Eliseu Climent, 1980.

Veinte años de poesía española. Antología 1939-1959. Edició de Josep Maria Castellet. Barcelona: Seix Barral, 1960.

- Segunda antología de Adonais*. Prólogo de Vicente Aleixandre. Madrid: Rialp, 1962.
- Poesía catalana del siglo XX*. Edició de Josep Maria Castellet i Joaquim Molas. Barcelona: Edicions 62, 1963.
- Antología de la nueva poesía española*. Edición de José Luis Cano. Madrid: Gredos, 1963.
- Poesía social española contemporánea. Antología 1939-1968*. Edició de Leopoldo de Luis. Madrid: Alfaguara, 1965; 4a ed.: Estudi de Jorge Urrutia i Fanny Rubio. Madrid: Biblioteca Nueva, 2010.
- Antology of Valencian Realist Poetry = Antología de la poesía realista valenciana*. Edició de Lluís V. Aracil i Lluís Alpera. Cambridge (MA): Harvard University, 1966. Identity Magazine, 24.
- Un siglo de poesía catalana*. Edició de Jaume Bofill i Ferro i Antoni Comas. Barcelona: Destino, 1968.
- Antología de la poesía amorosa contemporánea*. Edició de Carmen Conde. Barcelona: Bruguera, 1969.
- Les cinc branques. Poesía femenina catalana*. Compilat per Esteve Albert *et al.* Barcelona: Banco de Bilbao, 1975.
- Poetes valencians del siglo XX*. Edició de Josep Palàcios. València: Gran Enciclopedia de la Región Valenciana, 1979.
- Llibret Eucarístic*. Castelló de la Plana: La Gavina, 1986.
- Antología dels poetes valencians. III. El siglo XX (Primera part)*. Edició d'Eduard J. Verger. València: Institució Alfons el Magnànim, 1988.
- Les veus de la medusa. Vint-i-una poetes valencianes*. Edició de Josep Vicent Galán. València: La Forest d'Arana, [1991].
- 3a Setmana de les lletres valencianes*. Edició de Xelo Carbonell i Ramon Guillem. Silla: Ajuntament de Silla, 1992.
- Dossier: Homenatge a Maria Beneyto. L'Aiguadolç*, 22, Primavera 1996.
- Bengales en la fosca. Antología de la poesía valenciana del siglo XX*. Edició de Josep Palomero. Alzira: Bromera, 1997.
- Nunca te dije que el amor fuera esto. Antología poética*. Presentació de María Teresa Espasa. València: Tertulia Literaria La Buhardilla, 1997.
- Vint-i-cinc anys de poesia al País Valencià*. Edició de Lluïsa Julià i Teresa Pascual. Gandia. CEIC Alfons el Vell, 1999.
- Contemporànies. Antología de poetas dels Països Catalans*. Edició de Vinyet Panyella. Tarragona: El Mèdol, 1999.
- Poemes d'un siglo. Poesía occidental del siglo XX*. Selecció de Marc Granell i Isidre M. Marzo. Carcaixent: Edicions 96, 1999.
- Paisatge emergent. Trenta poetes catalanes del siglo XX*. A cura de Montserrat Abelló *et al.* Barcelona: La Magrana, 2000.
- Poetes de L'Aiguadolç. Antología de poemas publicats a L'Aiguadolç 1985-1999*. A cura de Carles Mulet. Dénia: Llibres de L'Aiguadolç, [2000].

- T'estimo... Més de cent poemes d'amor i de desig.* A cura de Sam Abrams. Vic: EUMO, 2002.
- Corona poètica valenciana a Jacint Verdaguer.* Coordinació d'Antoni Mestre. Gandia: CEIC Alfons el Vell, 2003.
- Vosaltres, paraules. Vint-i-cinc anys de poesia al País Valencià (1975-2000).* Edició de Lluïsa Julià i Teresa Pascual. Alzira: Bromera, 2003.
- Ilimitada voz (Antología de poetas españolas 1940-2002).* Edició de José María Balcells. Cádiz: Universidad de Cádiz, 2003.
- En voz alta. Las poetas de las generaciones de los 50 y los 70. Antología.* Edició i estudi de Sharon Keefe Ugalde. Madrid: Hiperión, 2006.
- Mujer que soy. La voz femenina en la poesía social y testimonial de los años cincuenta.* Edició d'Angelina Gatell. Madrid: Bartleby, 2007.
- Eròtiques i despenitades. Un recorregut de cent anys per la poesia catalana amb veu de dona.* Edició d'Encarna Sant-Celoni. Pròleg de Lluïsa Julià. Il·lustracions de Maria Montes. Tarragona: Arola, 2008.
- Poesía soy yo. Poetas en español del siglo XX.* Edició de Raquel Lanseros i Ana Merino, Madrid: Visor, 2016.
- Ellas cuentan la guerra. Las poetas españolas y la Guerra Civil (Antología 1936-2013).* Edició de Reyes Vila-Belda. Sevilla: Renacimiento, 2021.
- Flamarades sortiran. Antologia de poesia catalana feminista.* Selecció i edició de Maria Antònia Massanet. Barcelona: Godall, 2023.

NARRATIVA

- La promesa.* Alcoi: Instituto Alcoyano de Cultura Andrés Sempere, 1958.
- El río viene crecido.* Valencia: Diputación Provincial de Valencia, 1960.
- Allá donde está el sol.* Alacant: Publicaciones de la Caja de Ahorros del Sureste de España, 1966.
- La gent que viu al món.* València: L'Estel, 1966; 2a ed.: a cura de Josep Ballester. Alzira: Bromera, 1997.
- La dona forta.* València: Senent, 1967; 2a ed., introducció de Josep Ballester. València: Institució Alfons el Magnànim, 1990; 3a ed.: Introducció de Josep Ballester. Alzira: Bromera / AVL, 2025.
- Antigua patria.* València: Prometeo, 1969; 2a ed., Madrid: Biblioteca El Mundo/Generalitat Valenciana, 2004.
- De la inconforme resignación y otras historias.* Madrid: Huerga & Fierro, 1999.
- La intenció.* Alzira: Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, 2007.
- Cuentos para días de lluvia.* Edició de Mónica Jato Brizuela. València: Institució Alfons el Magnànim, 2011.

Regreso a la ciudad del mar. Introducció de Rosa María Rodríguez Magda. València: Generalitat Valenciana, 2019.

Ofelia 25. València: Ajuntament de València, 2025.

El riu ve crescut. València: Drassana, 2025.

Al limit de l'absurd. València: AVL, 2025.

PARTITURES

Blanquer, Amando: *L'infant de les quatre estacions = El niño de las cuatro estaciones*. Poemes de Maria Beneyto. València: Instituto Valenciano de Musicología-Institución Alfonso el Magnánimo-Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Valencia-Editorial Piles, 1972.

BIBLIOGRAFIA SOBRE MARIA BENEYTO (Selecció)

Alpera, L. (1991). Maria Beneyto, una escriptora a la València de postguerra. *Serra d'Or*, 378, 59-60.

——— (1996). Introducció a la poesia de Maria Beneyto; Entrevista amb Maria Beneyto, *Aiguadolç, L'*, 22, 11-24; 49-60. <https://raco.cat/index.php/Aiguadolc/article/view/65313>.
<https://raco.cat/index.php/Aiguadolc/article/view/65316>

——— (1997). En M. Beneyto, *Poesia (7-27)*. València: Alfons el Magnànim.

——— (12 de juny, 2003). Una ira lúcida i ben creativa. *Avui. Suplement de Cultura*.

À Punt Mèdia. (29 de setembre, 2019). Maria Beneyto Cuñat (1925-2011). *Valentes*, 15, temporada 2. https://www.apuntmedia.es/programes/valentes/temperada-2/29-09-2019-maria-beneyto-cunat-1925-2011_134_1392641.html

Álvarez, P. (13 de mayo, 1955). Criatura múltiple de María Beneyto. *Levante*.

Araúzo, J. M. (1996). Prólogo. En M. Beneyto: *Días para soñar que hemos vivido*. Castelló de la Plana: Alcap.

Arlandis, S. (2013). La voz que clama de lo hondo: herencias y singularidades de «Criatura Múltiple» de María Beneyto, *Cuadernos de ADLEEU*, 26, 77-101.

Aub, M. (1971). *La gallina ciega*. México: Joaquín Mortiz.

Badosa, E. (18 de marzo, 1953). La promesa, por Maria Beneyto, *El Noticiero Universal*.

——— (24 de agosto, 1954). Notas sobre la poesía de Maria Beneyto, *El Noticiero Universal*.

Ballester-Roca, J. (1990). Introducció i edició. En Maria Beneyto, *La dona forta (7-40)*. València: Institució Valenciana d'Estudis i Investigació.

——— (1992a). María Beneyto i el bilingüisme literari. *Revista de Catalunya*, 68, 97-107.

——— (10 d'octubre, 1992b). El retorn de Maria Beneyto. *Postdata. Suplement cultura Levante*.

- (1993a). Introducció i tria. En M. Beneyto, *Antologia poètica* (7-25). València: Consell Valencià de Cultura.
- (26 de novembre, 1993b). Entrevista a Maria Beneyto: A la meua obra hi ha un sentiment d'absència i una certa propensió al drama. El corb de Poe té part de la culpa. *Avui. Suplement de Cultura*, 3-4.
- (1995). *La poesia catalana de postguerra al País Valencià*. València: Tres i Quatre.
- (1997). Introducció i edició. En M. Beneyto, *La gent que viu al món* (5-42). Alzira: Bromera.
- (2019). Escriptors i cànon en temps de quarantena. En M. Lacueva Lorenz, *Les dones fortes. La narrativa valenciana sota el franquisme* (xi-xxi). València, Institució Alfons el Magnànim.
- (2020). Maria Beneyto: La creació literària de la dona múltiple i diversa al llarg del temps. *Revista Valenciana de Filologia*, 4 (4), 75-93. <https://doi.org/10.28939/rvf.v4.131>
- (2025a). Introducció i edició. En M. Beneyto, *La dona forta* (7-52). Alzira: Bromera.
- (2025b). *Maria Beneyto: vida ferida de lletra*. Exposició itinerant, AVL.
- Ballester-Roca, J. i Trigo, X. R. (4 de setembre, 1992). Maria Beneyto: Em vaig haver d'exiliar en la meua pròpia ciutat. *Diari de Barcelona*.
- Ballester-Roca, J. e Ibarra-Rius, N. (2016). La escritura de la identidad femenina y feminista: La voz pionera de Maria Beneyto. *Tonos digital: revista de estudios filológicos*, 31 (junio). <http://hdl.handle.net/10201/50280>
- Ballester-Roca, J. i Ambak, H. (2025). *Maria Beneyto, una dona forta*. Alzira: Bromera.
- Bonald Caballero, J. M. (1963). Maria Beneyto: Vida anterior. *Insula*, 205 (diciembre).
- Casp, X. (1952). Maria Beneyto, nueva poetisa valenciana. *Destino*, 777 (junio), p. 16.
- Castellet, J. M. (1 de julio, 1953). Historia secreta y pública del premio Boscán, 1953. *Correo Literario*.
- Dicenta, F. (1 de mayo, 1955). Criatura múltiple de Maria Beneyto. *Levante*.
- Diego, G. (1956). Maria Beneyto. Panorama poético español. En *Gerardo Diego y Adonais* (201-205). Madrid: Rialp.
- Dolç, M. (1969). Maria Beneyto. La dona forta. *Gorg*, 2, 8-14.
- Fuster, J. (27 de abril, 1956a). La ciudad y su poesía. *Levante*.
- (1956b). *Antologia de la poesia valenciana (1900-1959)*. Barcelona: Selecta; 2a ed., València: Tres i Quatre, 1980.
- (24 de febrero, 1957). Maria Beneyto, Premio Ciudad de Barcelona. *Solidaridad Nacional*.
- (6 de abril, 1961). Una novela de Valencia. *Jornada*.
- Fisher, D. R. (1997). Negotiated Subjects: Multiplicity, Singularity, and Identity in the Poetry of María Beneyto. *Symposium: A quarterly Journal in Modern Literatures*, 51(2), 95-109. <https://doi.org/10.1080/00397709709599919>
- Gaos, A. (25 de julio, 1955). El triunfo literario de las mujeres. *Levante*.

- Jato, M. (2004). *El lenguaje bíblico en la poesía de los exilios españoles de 1939*. Kassel: Reichenberger.
- (2008). *María Beneyto, el laberinto de la palabra poética*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- (2011). Edició, introducció i notes. En M. Beneyto, *Cuentos para días de lluvia* (9-82). València: Institució Alfons el Magnànim.
- Lacueva, M. (2019). *Les dones fortes. La narrativa valenciana sota el franquisme*. València, Institució Alfons el Magnànim.
- Lacueva, M. i Ballester, J. (2019). Masclisme(s) i vida quotidiana durant el franquisme: la reelaboració literària de Beatriu Civera i de Maria Beneyto. *Zeitschrift für Katalanistik*, 32, 319-341. <https://doi.org/10.46586/ZfK.2019.319-341>
- Laínez, J. C. (2008a). *Estudios en torno a la obra de María Beneyto*. València: Ajuntament de València.
- (2008b). La voz de la escritura: una entrevista a María Beneyto. En J. C. Laínez (Ed.), *Estudios en torno a la obra de María Beneyto* (11-30). València: Ajuntament de València.
- Manegat, J. (13 de julio, 1954). El libro de la semana: Criatura múltiple de Maria Beneyto. *El Noticiero Universal*.
- (1965). Introducció a Maria Beneyto. En *Poesía (1947-1964)* (13-33). Barcelona Plaza & Janés.
- Martí, A. (1994). Les latituds poètiques del dietari. *L'Aljama: Revista de creació literària*, 7, 9-10.
- Más, J. y Mateu, M. T. (1994). María Beneyto: la poesía se nutre de la vida. En M. Beneyto, *Para desconocer la primavera* (9-26). Madrid: Torremozas.
- Newton, C. (1988). Discurso femenino o voces de la diferencia en la poesía contemporánea. *Hispanic Journal*, 9(2), 129-141. <http://www.jstor.org/stable/44284188>
- (1989). Voces silenciadas: la poética de María Beneyto. *Alaluz: revista de poesía, creación y ensayo*. 22 (12), 21-38.
- Pérez Montaner, J. (1996). Algunes puntualitzacions sobre la narrativa de Maria Beneyto. *Aiguadolç, L'*, 22, 37-48. <https://raco.cat/index.php/Aiguadolc/article/view/65315>.
- (2012). Maria Beneyto, una escriptora forta. *Serra d'Or*, 628, 73-76.
- Real, N. (2005). Les narradores catalanes del segle XX: una narrativa per a un nou segle. En *Escriptores: de Caterina Albert als nostres dies* (69-81). Barcelona: Fundació Lluís Carulla.
- Rodríguez Cuadros, E. (2008). Mirada de mujer: en la poesía de Maria Beneyto. En J. C. Laínez (Ed.), *Estudios en torno a la obra de María Beneyto* (169-221). València: Ajuntament de València.
- Rodríguez Magda, R. M. (2008). María Beneyto, la obra de toda una vida. En M. Beneyto, *Poesía Completa (1947-2007)* (9-99). Valencia: Ayuntamiento de Valencia.
- Rossi, G. C. (30 di marzo, 1966). Una poetessa spagnola. *L'osservatore romano*.

- Sanchis Guarner, M. (1967). Pròleg. En M. Beneyto, *La dona forta*. València: Senent.
- Sebastià, J. (12 de juliol, 1993). L'escriptora irreductible. *El Temps*, 473, 63-64.
- Saltor, O. (17 de febrero, 1957). Las dos voces de Maria Beneyto. *Levante*.
- Salvador, C. (28 de mayo, 1947). Maria Beneyto y sus versos. *Las Provincias*.
- Trigo, X. R. i Ballester-Roca, J. (2000). *Pàgina web MARIA BENEYTO CUÑAT*. Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. <https://www.escriptors.cat/autors/beneytom>
- Ventura, V. (21 de agosto, 1961). El escritor ante su pueblo. *Hoja del Lunes*. Valencia.
- Ugualde, S. K. (2006). Remakes: Midcentury Spanish women poets and the gendering of film imagery. En Y. Fuentes y M. R. Parker (Ed.), *Leading ladies: Mujeres en la literatura hispana y en las artes (165-171)*. Baton Rouge: Louisiana State University Press.
- (2013). Maria Beneyto: ¡No me encasilles! *Cuadernos de ALDEEU*, 26, 43-62.

L'íntim inventari

Inventariant-me us dic, que sols i a penes
em tinc a mi mateixa, viva i delirant,
vibrant i esmorteïda. Tinc
el que no em concedeix l'esperança
el que la decepció sol consentir
i els dubtes alimenten.
Tinc però una errònia inclinació a oblidar-me
sovint de mi mateixa. Tinc dues mans –prou netes–
on la compassió sol prendre casa
acostant-li al premort la pau amiga
que no tinc per a mi,
i, el que no és mort encara,
–però vol ser-ho– em mira entreobrint la boca
mut i torp, infant ja per sempre, invàlid
en l'indefens,
i mai no sé si agraeix que les mans meues
toquen el territori de la mort
per fer recordatoris de la vida
a les parpelles del silenci.
Pobres mans, en tot cas, que voldrien
allisar els grans vents enfurismats
i són sols un parell d'urpes
miserables, inhàbils
que es pinten les ungles i desmenteixen
l'arrogància del cos que les té apressades.

Això, la mà executora, l'esguard,
el que oculta la pell, el que és glatit,
el que la sang duu al silenci
i a penes quelcom més, és el que tinc,
el que avui em configura i em fa viva.
I, per a completar l'inventari, tinc a l'extern
la casa que li llogue al temps –no meua–
on un gran egoisme mil·lenari,
un goig estrany
una por i una força que no entenc
es sol guarir, acompanyada
d'aquesta solitud, tan filla i mare
del que vull oblidar:
el discontinu equivocar el somni
que a mi em pertoca sempre
somnia.

(Inèdit)

VNIVERSITAT
D' VALÈNCIA

525
anys
1499 - 2024

bibliotequèsuv
HISTÒRICA

Vicerektorat d'Investigació

PID2022-139640NB-I00/AEI/10.13039/501100011033/FEDER, UE

CIAICO/2023/104

ACADEMIA
VALENCIANA
DE LLENGÜA

Maria Beneyto
Escriptora de l'any 2025

À Punt
RÀDIO-TELEVISIÓ
VALENCIANA